“ชุมชนชายฝั่ง รวมพลังฟื้นป่า นวัตกรรมล้ำค่า ฝ่าวิกฤตโลกร้อน”

การสัมมนา แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระดับชาติ

เรื่อง การฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

THAILAND COASTAL LEARNING FORUM

วันที่ ๑๓ - ๑๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๕
โรงแรมทวินโลตัส จ. นครศรีธรรมราช

EUROPEAN UNION

Mangroves for the Future
INVESTING IN COASTAL ECOSYSTEMS
www.mangrovesforthefuture.org

สภากาชาดไทย
The Thai Red Cross Society

UNDP

ชุมชนชายฝั่ง รวมพลังฟื้นป่า
นวัตกรรมล้ำค่า ฝ่าวิกฤตโลกร้อน

การสัมมนา แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระดับชาติ
เรื่อง การฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

ระหว่างวันที่ 12-14 ธันวาคม พ.ศ.2555
ณ โรงแรมทวินโลตัส จ.นครศรีธรรมราช

“ชุมชนชายฝั่ง รวมพลังฟื้นป่า นวัตกรรมล้ำค่า ฝ่าวิกฤตโลกร้อน”

การสัมมนา แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระดับชาติ

เรื่อง การฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

THAILAND COASTAL LEARNING FORUM

วันที่ ๑๓ - ๑๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๕
โรงแรมทวินโลตัส จ. นครศรีธรรมราช

EUROPEAN UNION

Mangroves for the Future
INVESTING IN COASTAL ECOSYSTEMS
www.mangrovesforthefuture.org

สภากาชาดไทย
The Thai Red Cross Society

UNDP

"ชุมชนชายฝั่ง รวมพลังฟื้นป่า นวัตกรรมล้ำค่า ฝ่าวิกฤตโลกร้อน"

การสัมมนา แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระดับชาติ

เรื่อง การฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

ระหว่างวันที่ ๑๒ - ๑๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๕

โรงแรมทวินโลตัส จ. นครศรีธรรมราช

หลักการและเหตุผล

เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาต่างๆที่เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ ได้ส่งเสริมการอนุรักษ์ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชีวภาพ และแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม โดยสนับสนุนการใช้ประโยชน์ทรัพยากรชีวภาพเพื่อการพึ่งตนเองและสร้างความมั่นคงด้านอาหารและสุขภาพ รวมทั้งการสร้างนวัตกรรมจากทรัพยากรชีวภาพ เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ส่งเสริมให้ประชาชนทุกภาคส่วนนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต ใช้การดำรงชีวิตตามวิถีไทยเป็นเครื่องมือเพื่อปลูกฝังค่านิยมการบริโภคอย่างพอเพียง ผ่านเวทีการเรียนรู้ของชุมชนและเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน การยกย่องบุคคลและชุมชนที่เป็นแบบอย่างที่ดีของการบริโภคที่ยั่งยืนบนฐานภูมิปัญญาดั้งเดิม

กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง โครงการป่าชายเลนเพื่ออนาคต (Mangroves for the Future: MFF) โครงการเสริมสร้างความสามารถในการรับมือกับผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในพื้นที่ชายฝั่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (BCR) โครงการเสริมสร้างชุมชนชายฝั่งเข้มแข็งปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศในประเทศไทยและอินโดยนีเซีย (BCRCC) โครงการเพิ่มศักยภาพการปรับตัวของชุมชนชายฝั่งที่เสี่ยงต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (INCA) และภาคีที่เกี่ยวข้อง จึงจัดให้มีการสัมมนาการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง โดยความร่วมมือทั้งด้านกำลังทุน กำลังความรู้ การสนับสนุนต่างๆ เพื่อให้เกิดการบูรณาการการทำงานร่วมกันอย่างเป็นรูปธรรม

๑.) วัตถุประสงค์

๑.๑ เพื่อนำเสนอองค์ความรู้และภูมิปัญญาในการฟื้นฟู อนุรักษ์ทรัพยากรทะลและชายฝั่งและการตั้งรับปรับตัวของชุมชนชายฝั่งท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

๑.๒ เพื่อสนับสนุน ส่งเสริมเครือข่ายความร่วมมือหน่วยงานภาครัฐและประชาชนในการจัดการและอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง การตั้งรับปรับตัวของชุมชนชายฝั่งท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

๒) ผลที่คาดว่าจะได้รับ

๒.๑ เกิดการและแลกเปลี่ยนผลการประมวลและสังเคราะห์องค์ความรู้การทำงานของเครือข่ายของโครงการป่าชายเลนเพื่ออนาคต

๒.๒ เกิดความร่วมมือเครือข่ายภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชน เครือข่ายองค์กรชาวบ้านในการเผยแพร่และเสริมสร้างการเรียนรู้สาธารณะในจัดการและอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งการตั้งรับปรับตัวชุมชนชายฝั่งท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

๒.) รูปแบบการสัมมนา

๒.๑) เวทีเสวนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานจากภาคสนามและการนำเสนอเอกสารทางวิชาการเพื่อสร้างความร่วมมือด้านนโยบายระหว่างภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน และเครือข่ายองค์กรชาวบ้าน

๒.๒) ส่วนแสดงนิทรรศการ และการนำเสนอผลงานในรูปแบบโปสเตอร์ เอกสารประกอบการประชุมกรณีศึกษาของแต่ละโครงการ

๒.๓) การลงพื้นที่เพื่อเยี่ยมชมการจัดการและอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งการตั้งรับปรับตัวชุมชนชายฝั่งท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศอย่างเป็นรูปธรรม

๓.) ผู้เข้าร่วมสัมมนา

ผู้เข้าร่วมประชุมจำนวน ๒๒๒ คน ประกอบด้วย **คณะกรรมการประสานความร่วมมือระดับชาติด้านนิเวศป่าชายเลนเพื่ออนาคต ผู้แทนจากหน่วยงานภาครัฐ สถาบันวิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนเครือข่ายชุมชน หน่วยงานภาคเอกชน**

๔.) ระยะเวลาในการสัมมนา

จำนวน ๓ วัน ระหว่างวันที่ ๑๒ ถึง ๑๔ ธันวาคม ๒๕๕๕ (มีการดูงาน ๑ วัน คือวันที่ ๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๕)

๕.) องค์กรร่วมจัด

๕.๑ คณะกรรมการประสานความร่วมมือระดับชาติด้านป่าชายเลนเพื่ออนาคต (NCB) โครงการป่าชายเลนเพื่ออนาคต

๕.๒ กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

๕.๓ โครงการเสริมสร้างความสามารถในการรับมือกับผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในพื้นที่ชายฝั่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (BCR)

๕.๔ โครงการเพิ่มศักยภาพการปรับตัวของชุมชนชายฝั่งที่เสี่ยงต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (INCA) สำนักงานบรรเทาทุกข์และประชานามัยพิทักษ์ สภากาชาดไทย

๔.๕ โครงการเสริมสร้างชุมชนชายฝั่งเข้มแข็งปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศในประเทศไทยและอินโดยนีเซีย (BCRCC)

๕.๖ สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย

๕.๗ มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

๕.๘ ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชน

๕.๙องค์การกองทุนสัตว์ป่าโลกสากล

๕.๑๐ โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ

๕.๑๑ มูลนิธิรักษ์ไทย

๖.) องค์กรภาคี

๖.๑ สมาคมดับบ้านดับเมือง

๖.๒ มูลนิธิอันดามัน

๖.๓ สมาคมสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านแห่งประเทศไทย

๖.๔ มูลนิธิรักษ์ทะเลไทย

๗.) องค์กรสนับสนุนงบประมาณ

๗.๑ โครงการป่าชายเลนเพื่ออนาคต (Mangroves for the Future: MFF)

๗.๒ โครงการเพิ่มศักยภาพการปรับตัวของชุมชนชายฝั่งที่เสี่ยงต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (INCA)

๗.๓ โครงการเสริมสร้างความสามารถในการรับมือกับผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในพื้นที่ชายฝั่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (BCR)

๗.๔ โครงการเสริมสร้างชุมชนชายฝั่งเข้มแข็งปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศในประเทศไทยและอินโดยนีเซีย (BCRCC)

กำหนดการ

วันที่ ๑๓ ธันวาคม ๒๕๕๕	
๘.๐๐ - ๘.๓๐น	ลงทะเบียน
๘.๓๐- ๙.๐๐ น	กล่าวต้อนรับโดย นายเดชา กังสนันท์ ปลัดจังหวัดนครศรีธรรมราช พิธีเปิดโดย นายนพพล ศรีสุข อธิบดีกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง
๙.๐๐ - ๙.๑๕ น	บรรยายเรื่อง “การเตรียมความพร้อมและการตั้งรับปรับตัวของชุมชนชายฝั่งท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ” โดย นายแพทย์พิชิต ศิริวรรณ รองผู้อำนวยการสำนักงานบรรเทาทุกข์และประชามัย พิทักษ์ สภากาชาดไทยและประธานโครงการ INCA
๙.๑๕ – ๙.๓๐ น	พิธีมอบป้ายประกาศเกียรติคุณให้กับองค์กรภาคีร่วมจัดงานและถ่ายภาพหมู่
๙.๓๐ – ๙.๔๕ น	**พัก รับประทาน อาหารว่าง ชา กาแฟ**
๙.๔๕ -๑๑.๔๕ น	**ช่วงที่ ๑ แลกเปลี่ยนประสบการณ์และนวัตกรรม จากการปฏิบัติงานในพื้นที่: การฟื้นฟูป่าชายเลนกับการบริหารจัดการบนฐานระบบนิเวศและความร่วมมือพหุภาคี** ▪ ศูนย์เรียนรู้ชุมชน : นวัตกรรมการสร้างความเข้มแข็งเครือข่ายป่าชุมชนในการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง โดย นางสาวกรกช ลอยสมุทร ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนฯ-ประเทศไทย (หน้า ๘) ▪ การบริหารจัดการป่าชายเลนชุมชนบ้านน้ำราบ และการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง เชิงภูมินิเวศ (เขตเล-เสบ้าน): การจัดการความขัดแย้ง รัฐ กับชุมชน โดย นายอะเหร็น พระคง ประธานชมรมชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดตรัง และนางสาวดาวรรณ สันหลี มูลนิธิอันดามัน (หน้า ๑๗) ▪ กรณีศึกษาจากโครงการขนาดเล็กจากโครงการป่าชายเลนเพื่ออนาคต โดย นายพิเชษฐ์ ปานดำ ผู้ประสานงานโครงการความมั่นคงทางด้านอาหารของชุมชนชายฝั่งอ่าวพังงา ▪ ผู้แทนจากกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง **ดำเนินรายการโดย นางสาวสมหญิง สุนทรวงษ์ ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนฯ-ประเทศไทย**
๑๑.๔๕-๑๓.๐๐ น	ชมนิทรรศการ โปสเตอร์ และรับประทานอาหารกลางวัน
๑๓.๐๐-๑๔.๓๐ น	**ช่วงที่ ๒ มูลค่าทางเศรษฐกิจทรัพยากรทะเลและชายฝั่ง** ▪ ต้นจาก...พืชเศรษฐกิจของป่าชายเลน โดย รศ. ดร. นพรัตน์ บำรุงรักษ์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (ที่ปรึกษาคณะกรรมการประสานความร่วมมือระดับชาติด้านนิเวศป่าชายเลนเพื่ออนาคต) ▪ การประเมินมูลค่าและการพึ่งพิงระบบนิเวศป่าชายเลน: กรณีศึกษาการประเมินการกักเก็บคาร์บอนในป่าชายเลน จังหวัดตราด โดย นายรัตน์กวี บุญเมฆ ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนฯ-ประเทศไทย (หน้า ๒๐) ▪ ทะเลไทย: ประสบการณ์การโครงการประเมินประสิทธิภาพการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลของประเทศไทย โดย รัฎดา ลาภหนุน ▪ ป่าชายเลน พื้นที่ชุ่มน้ำ และการท่องเที่ยวจังหวัดกระบี่ ประสบการณ์จากโครงการขนาดเล็ก โดย นนท์ มีล่าม กลุ่มรักษ์สิ่งแวดล้อมบ้านเกาะกลาง จ. กระบี่ ดำเนินรายการ โดย คณะอาจารย์จากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

๑๔.๓๐-๑๔.๔๕ น	**พัก รับประทาน อาหารว่าง ชา กาแฟ**
๑๔.๔๕-๑๖.๔๕ น	**ช่วงที่ ๓ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศผลกระทบชุมชนชายฝั่ง:มุมมอง มิติหญิงชาย (หน้า ๓๑ – ๓๔)** ▪ การปรับตัวตั้งรับภัยพิบัติของชุมชนชายฝั่งในมิติหญิงชาย บ้านช่องฟืน ตำบลเกาะหมาก อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง โดย นางสาวสุภาพร พรรณราย นายกสมาคมสตรีประมงพื้นบ้านแห่งภาคใต้และประธานเครือข่ายสตรีรักทะเลสาบสงขลา ▪ การปรับตัวของชุมชนชายฝั่งและการจัดการจัดทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งพื้นที่ตำบลเกาะลิบง อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง โดย นางสาวรมิดา สารสิทธิ์ รองนายกสมาคมสตรีประมงพื้นบ้านภาคใต้ (หน้า ๓๙) ▪ ผู้แทนจากตำบลแหลมกลัด จังหวัดตราด ▪ เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์บ้านทองหลาง พังงา ภาคีเครือข่ายโครงการขนาดเล็ก ดำเนินรายการโดย มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
๑๖.๑๕-๑๗.๔๕ น	**ช่วงที่ ๔ การเตรียมพร้อมรับภัยพิบัติและการตั้งรับปรับตัวของชุมชนชายฝั่งท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ โดย** ▪ ตัวแทนชุมชนจากพื้นที่ จ.นครศรีธรรมราช / ตรัง / พัทลุง โครงการเพิ่มศักยภาพการปรับตัวของชุมชนชายฝั่งที่เสี่ยงต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (INCA) (หน้า ๔๑) ▪ นายสุรศักดิ์. อินทรประเสริฐ ต. ไม้รูด จ. ตราด โครงการเสริมสร้างความสามารถในการรับมือกับผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในพื้นที่ชายฝั่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (BCR) ▪ นายประสาร สถานสถิตย์ โครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ประชาชนชายฝั่งทะเลเพื่อลดผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในประเทศไท มูลนิธิรักษ์ไทย (หน้า ๔๖) ▪ การปรับตัวบนฐานนิเวศจาก "เขาสู่ทะเล" ลุ่มน้ำท่าเชียด จังหวัดพัทลุง โดย นายอดุลย์ แก้วคงธรรม และนายสมเกียรติ์ บัญชาพัฒนศักดิ์ดา ดำเนินรายการโดย ผศ.ดร.เยาวนิจ กิตติธรกุล มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และนางสาวกนกพร เจริญฤทธิ์ ผู้จัดการโครงการ INCA
๑๘.๓๐ – ๒๑.๐๐	อาหารค่ำ และงานสังสรรค์
วันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๕๕	
๘.๓๐ - ๙.๐๐ น	สรุปประเด็นจากการสัมมนาวันที่ ๑ โดยทีมงานจากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
๙.๐๐ - ๙.๓๐น	บรรยายพิเศษ เรื่อง การผลักดันเรื่องสิทธิของชุมชนชายฝั่งในเวทีสากล โดย คุณเรวดี ประเสริฐเจริญสุข
๙.๓๐ – ๑๑.๓๐ น	การระดมความคิดเห็น เรื่อง สิทธิชุมชนกับการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งอย่างยั่งยืน ในบริบทชุมชนสู่สากล ผู้ดำเนินรายการ อ.บำเพ็ญ เขียวหวาน และคุณเรวดี ประเสริฐเจริญสุข
๑๑.๓๐ - ๑๒.๐๐ น	นำเสนอผลการอภิปรายในห้องย่อย ต่อเวทีรวม อภิปราย แลกเปลี่ยน และประมวลผลสรุป โดย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
๑๒.๐๐– ๑๒.๓๐น	กล่าวขอบคุณ โดย คณะกรรมการ NCB กล่าวปิด โดย ผู้แทนชุมชนอาวุโส
๑๒.๓๐- ๑๓.๓๐	รับประทานอาหารกลางวัน และเดินทางกลับโดยสวัสดิภาพ

เอกสารประกอบการสัมมนา

ศูนย์เรียนรู้ชุมชน : นวัตกรรมการสร้างความเข้มแข็งเครือข่ายป่าชุมชนในการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง ๘

การบริหารจัดการป่าชายเลนชุมชนบ้านน้ำราบ และการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง เชิงภูมินิเวศ (เขตเล-เสบ้าน): การจัดการความขัดแย้ง รัฐ กับชุมชน ๑๗

การประเมินมูลค่าและการพึ่งพิงระบบนิเวศป่าชายเลน: กรณีศึกษาการประเมินการกักเก็บคาร์บอนในป่าชายเลน จังหวัดตราด ๒๐

การจัดการทรัพยากรและการปรับตัวภายใต้การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ๓๑

ปรับเปลี่ยนวิถีนา รับมือโลกร้อน ๓๕

การปรับตัวของชุมชนชายฝั่ง และการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง พื้นที่ตำบลเกาะลิบง อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง ๓๙

รัตนาภรณ์ อาณาประโยชน์. ๒๕๕๕. คาร์บอนสีน้ำเงิน: ขุมทรัพย์ใหม่ที่น่าจับตา. เข้าถึงได้ที่ http://www.measwatch.org/writing/๓๖๐๐ [๓๐/๑๐/๒๕๕๕]. ๔๑

สำนักงานที่ปรึกษาการเกษตรต่างประเทศ. ๒๕๕๕. บทบาทของระบบนิเวศน์ทางทะเลต่อการบรรเทาปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ. เข้าถึงได้ที่ http://www.measwatch.org/writing/๓๖๐๐ [๓๐/๑๐/๒๕๕๕]..... ๔๑

การเพิ่มศักยภาพการปรับตัวของชุมชนชายฝั่งที่เสี่ยงต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ: กรณีศึกษาชุมชน แหลมตะลุมพุกและชุมชนบ้านในถุ้ง จังหวัดนครศรีธรรมราช ๔๒

ชุมชนชายฝั่ง ประสบการณ์ บทเรียน สู่การเรียนรู้ ตั้งรับปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ ๔๖

การจัดการทรัพยากรชายฝั่งและป่าชายเลนแบบมีส่วนร่วม กรณี อ่าวบ้าน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ๕๒

(Ban Don Bay Coastal and Mangrove Co-Management) ๕๒

โครงการต่างๆ ของโครงการป่าชายเลนเพื่ออนาคต ประเทศไทย ๖๑

ช่วงที่ ๑ แลกเปลี่ยนประสบการณ์และนวัตกรรม จากการปฏิบัติงานในพื้นที่: การฟื้นฟูป่าชายเลนกับการบริหารจัดการบนฐานระบบนิเวศและความร่วมมือพหุภาคี

ศูนย์เรียนรู้ชุมชน : นวัตกรรมการสร้างความเข้มแข็งเครือข่ายป่าชุมชนในการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง

กรกช ลอยสมุทร
ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนฯ-ประเทศไทย

จากการดำเนินงานในระดับพื้นที่ของรีคอฟ ทำให้ทราบถึงความสำคัญของกระบวนการถ่ายทอดความรู้ระหว่างบุคคล ระหว่างกลุ่มทางสังคม หรือระหว่างพื้นที่ ว่าแนวทางที่ทำให้การถ่ายทอดนั้นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุดคือการให้ชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ เป็นผู้เรียนรู้ และถ่ายทอดเอง ความรู้ที่เกิดการถ่ายทอดด้วยวิธีนี้จะมีความเหมาะสมในเชิงปฏิบัติและนำไปปรับใช้ได้ เพราะเป็นประสบการณ์และบทเรียนจริงของชุมชนภายใต้บริบทที่เฉพาะเจาะจง และด้วยความเชื่อนี้จึงควรแก่การพัฒนาให้เกิดชุมชนต้นแบบในทุกตำบลเพื่อยกระดับเป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชน

เป้าหมายของการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ชุมชนนั้น มุ่งไปในการพัฒนาด้าน software ซึ่งหมายถึงตัวองค์ความรู้ จากทั้งความรู้เก่าและความรู้ใหม่ ตัวบุคคลที่จะถ่ายทอดความรู้หรือที่เราเรียกกันว่าวิทยากรชุมชน และตัวสื่อเพื่อถ่ายทอดความรู้แล้ว การทำให้สิ่งที่ได้เรียนรู้ได้นำไปสู่การปฏิบัติการในพื้นที่ เพื่อต่อยอดกระบวนการที่มีอยู่แล้ว หรือ เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาที่ส่งผลต่อการจัดการทรัพยากร ก็เป็นอีกความมุ่งหวังของแนวคิดการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ชุมชน โดยในการถ่ายทอดความรู้หรือการนำความรู้ไปใช้นั้นไม่ได้หมายถึงเพียงแค่การถ่ายทอดจากชุมชนหนึ่งไปสู่ชุมชนหนึ่งเท่านั้น แต่ยังหมายถึงการถ่ายทอดความรู้ระหว่างกลุ่มในชุมชน ทำให้เกิดเป็นกลุ่มเรียนรู้ หรือ วิทยากรชุมชน

และโครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายการจัดการทรัพยากรชายฝั่งโดยชุมชนผ่านศูนย์เรียนรู้ชุมชน ในพื้นที่ ๖ ตำบล จังหวัดตราด เป็นโครงการที่ออกแบบไว้ เพื่อมุ่งตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของการขับเคลื่อนเครือข่ายในท้องถิ่น และเพื่อต่อยอดความพยายามในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพภูมินิเวศของชายฝั่งอันสำคัญแห่งหนึ่งในภาคตะวันออกของประเทศไทย ให้สามารถขับเคลื่อนต่อไปโดยไม่หยุดชะงัก โดยคาดหวังให้ศูนย์เรียนรู้ชุมชนที่จัดตั้งและดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพที่ชุมชนเปรีดใน และชุมชนต้นแบบในตำบลอื่นๆ ที่เป็นส่วนหนึ่งของเครือข่าย ซึ่งจะใช้เป็นกลไกหลักของเครือข่ายทั้งในระยะสั้นและระยะยาวสำหรับ “สร้างการเรียนรู้และสร้างปฏิบัติการในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งในพื้นที่” องค์ความรู้และวิธีปฏิบัติที่เกิดขึ้น จะนำไปปรับปรุงวิธีการจัดการให้ดียิ่งขึ้นในหมู่บ้านอื่นๆ ศูนย์เรียนรู้ชุมชนที่พัฒนาจัดตั้งขึ้นภายในเครือข่ายนี้ยังจะทำหน้าที่เป็นศูนย์สาธิตกระบวนการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ชุมชนสำหรับกลุ่มชุมชนจากพื้นที่หรือจากเครือข่ายอื่นในภาคตะวันออกหรือภาคอื่นๆ ของประเทศ

แนวคิดศูนย์เรียนรู้ชุมชน

ศูนย์เรียนรู้ชุมชน (Community-based Learning Center หรือ CbLC) เป็นแนวทางเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่เครือข่ายป่าชุมชนในท้องถิ่น ที่แผนงานประเทศไทย, ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก (รีคอฟ) ได้พัฒนาขึ้น จากการดำเนินโครงการระดับพื้นที่ แนวคิดนี้พัฒนาจากหลักการที่ว่า ชุมชนท้องถิ่นสามารถเรียนรู้ และถ่ายทอดความรู้ระหว่างกันได้ดีกว่า และความรู้ที่เกิดการถ่ายทอดด้วยวิธีนี้จะมีความเหมาะสมในเชิงปฏิบัติและนำไปปรับใช้ได้ เพราะเป็นประสบการณ์และบทเรียนจริงของชุมชนภายใต้บริบทที่เฉพาะเจาะจง

ศูนย์เรียนรู้ชุมชนจะเป็นศูนย์เรียนรู้ที่ “มีชีวิต” และ “มีความเคลื่อนไหว” กว่าศูนย์เรียนรู้แบบเดิมๆ จุดเน้นของการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ลักษณะนี้ ไม่ได้อยู่ที่การเสริมสร้างด้าน “โครงสร้างวัตถุ” (“hardware”) ของศูนย์ (เช่น โครงสร้างพื้นฐาน อาคาร สื่อ ฯลฯ) แต่เป็นการเสริมสร้างส่วนที่เป็น “องค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้” (“software”) ของศูนย์

โดยเน้นที่การจัดการองค์ความรู้และสร้างทักษะด้านการถ่ายทอดของคนในชุมชนที่จะพัฒนาเป็นศูนย์เรียนรู้ให้เพิ่มมากขึ้น ทั้งองค์ความรู้เชิงวิทยาศาสตร์ และองค์ความรู้ท้องถิ่นเพื่อให้สมาชิกในชุมชนสามารถมีบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวกหรือเป็นวิทยากรได้ด้วยตัวเอง เพื่อช่วยพัฒนาประสบการณ์การเรียนรู้ในพื้นที่ให้มีประสิทธิภาพ และสามารถนำไปปฏิบัติให้เกิดผลได้ เป้าหมายของการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ชุมชนนอกจากการพัฒนาด้าน software แล้ว อีกความมุ่งหวังของแนวคิดการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ชุมชน โดยในการถ่ายทอดความรู้หรือการนำความรู้ไปใช้นั้นไม่ได้หมายถึงเพียงแค่การถ่ายทอดจากชุมชนหนึ่งไปสู่ชุมชนหนึ่งเท่านั้น แต่ยังหมายถึงการถ่ายทอดความรู้ระหว่างกลุ่มในชุมชน ทำให้เกิดเป็นกลุ่มเรียนรู้ หรือ วิทยากรชุมชน หรือผู้นำรุ่นใหม่ๆ ขึ้นในชุมชน ดังแผนภาพที่ ๑ ที่แสดงแนวความคิดเรื่องการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ชุมชน

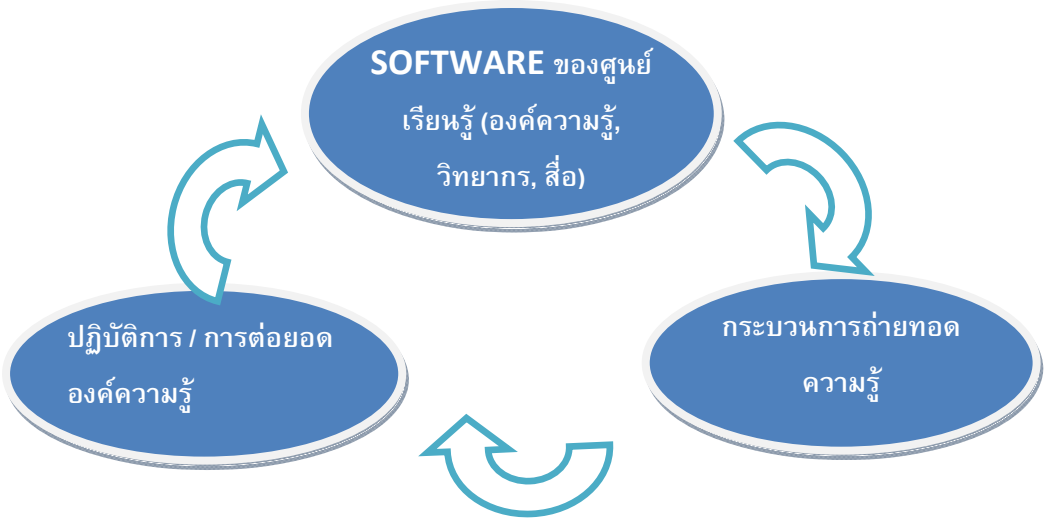

แผนภาพที่ ๑ ที่แสดงแนวความคิดเรื่องการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ชุมชน

ดังนั้นในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ชุมชน รีคอฟและองค์กรจากภายนอก จะมีบทบาทเป็นพี่เลี้ยงและคอยให้คำแนะนำด้านทักษะและวิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้ ในด้านการพัฒนาในส่วนที่เรียกว่า Software การสนับสนุนกระบวนการถ่ายทอดความรู้ระหว่างชุมชน และการสนับสนุนการนำความรู้ไปสู่การปฏิบัติในพื้นที่เท่านั้น แต่ชุมชนเองจะเป็นผู้ขับเคลื่อนและถ่ายทอดความรู้และแนวคิดด้านการจัดการทรัพยากรกับกลุ่มในชุมชน กลุ่มระหว่างชุมชม รวมถึงผู้นำรุ่นใหม่ต่อไปด้วยตนเอง

ปัจจัยสำคัญของศูนย์เรียนรู้ชุมชน

ศูนย์เรียนรู้ชุมชนจะเป็นอีกเครื่องมือหนึ่งในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่เครือข่ายในท้องถิ่น โดยจะใช้เป็นแหล่งพัฒนาความสามารถของบุคลากรหลักในเครือข่าย และระดมทรัพยากรมนุษย์ภายในชุมชน เสริมสร้างให้เครือข่ายเกิดการเรียนรู้ ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนแบ่งปันประสบการณ์ และยังเสริมสร้างบทบาทของเครือข่ายในการเป็นกลไกให้เกิดการพัฒนาปรับปรุงวิธีการจัดการทรัพยากรในระดับชุมชนให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ปัจจัยสำคัญของการจัดศูนย์เรียนรู้ ประการแรก คือ เรื่องของต้นทุนของชุมชนต้นแบบทั้งด้านทรัพยากร เรื่องราวประสบการณ์ หรือบุคคลากรในชุมชนเอง หากไม่มีต้นทุนแล้วการจะจัดตั้งเป็นแหล่งถ่ายทอดความรู้หรือศูนย์เรียนรู้นั้นอาจทำได้ยากและไม่เห็นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน

ประการที่สอง คือ องค์ความรู้ องค์ความรู้ที่กล่าวมานี้หมายถึงความรู้หรือประสบการณ์ที่อยู่ในตัวบุคคลหรือแกนนำที่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ในการต่อสู้และดำเนินงานด้านการจัดการทรัพยากรชายฝั่งมาเป็นเวลานาน ดังนั้นในระยะแรกจะเน้นไปที่การถอดบทเรียนเพื่อแลกเปลี่ยนและถ่ายทอดประสบการณ์กับกลุ่มชุมชนจากพื้นที่อื่นหรือเครือข่ายอื่นๆ ที่มีศักยภาพจะพัฒนาเป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชนได้ในอนาคต และจะต้องมีการดำเนินการพัฒนาองค์ความรู้ให้ออกมาเป็นรูปธรรมให้มากที่สุด อาจอยู่ในรูปของเอกสาร รายงาน แผ่นพับ หรือนิทรรศการ ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่ ในการสร้างองค์ความรู้ที่เป็นรูปธรรมจะมีข้อดีในการขยายการถ่ายทอดไปสู่ชุมชนที่สนใจได้ จากเดิมที่มีเพียงแหล่งข้อมูลเดียวคือแกนนำชุมชนต้นแบบ มาเป็นการศึกษาจากเอกสารหรือนิทรรศการ และเป็นวิธีการสร้างความยั่งยืนของชุดข้อมูลองค์ความรู้ที่จะส่งต่อไปยังคนรุ่นหลังได้

ภาพที่ ๑ ป่าชายเลนบ้านเปร็ดในที่ฟื้นฟูมาจากการต่อต้านบริษัทเอกชนจากภายนอกที่เข้าทำสัมปทานป่าไม้และทำนากุ้งเชิงพาณิชย์

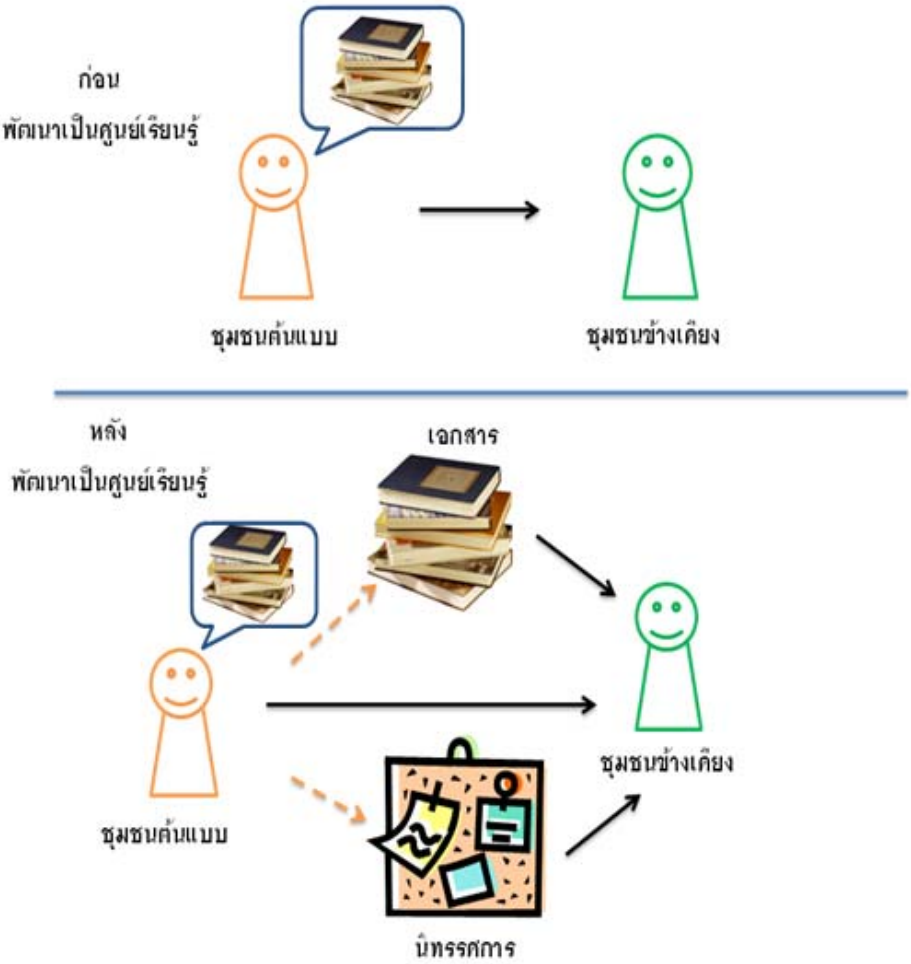

แผนภาพที่ ๒ แสดงช่องทางการรับสารของชุมชนข้างเคียงก่อนและหลังมีการถอดองค์ความรู้จากชุมชนต้นแบบ

ประการที่สาม ช่องทางหรือโอกาสในการเสริมสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้แก่บุคคลที่จะเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ในชุมชนต่อไป ทั้งจากชุมชนต้นแบบ และชุมชนข้างเคียงที่จะพัฒนาเป็นศูนย์เรียนรู้ต่อไปในอนาคต อาจด้วยวิธีการจัดสัมมนาวิชาการ จัดการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ หรือจัดการศึกษาดูงานในพื้นที่อื่น ๆ และที่สำคัญคือสร้างโอกาสในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ที่แต่ละพื้นที่ได้ไปรับรู้รับฟังมา จากเวทีของการแลกเปลี่ยนทั้งเป็นทางการ และไม่เป็นทางการจะมีผลดีในแง่ของความสัมพันธ์ของกลุ่มคน และเกิดการวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูล ทำให้เกิดองค์ความรู้อีกชุดหนึ่ง หรืออาจได้รูปแบบการจัดการทรัพยากรในระบบภูมินิเวศ

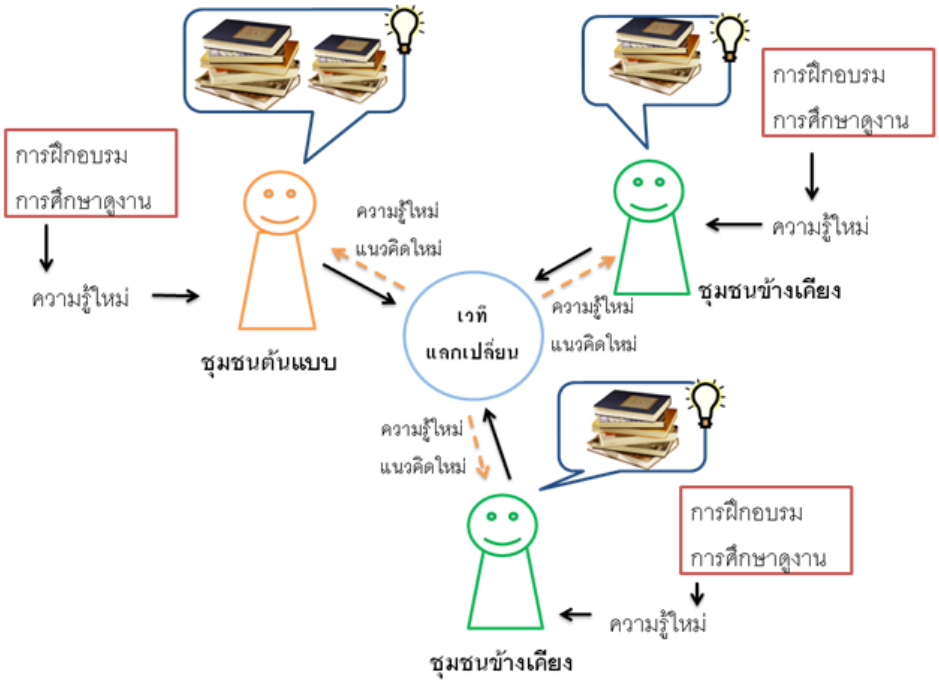

แผนภาพที่ ๓ แสดงรูปแบบของการได้มาซึ่งความรู้และแนวคิดใหม่จากเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์

กรณีตัวอย่าง : ศูนย์เรียนรู้ชุมชนบ้านเปร็ดใน

จากปัจจัยสำคัญของการจัดศูนย์เรียนรู้ ประการแรก เรื่องของต้นทุนของชุมชนต้นแบบทั้งด้านทรัพยากร เรื่องราวประสบการณ์ หรือบุคคลากรในชุมชนเอง บ้านเปร็ดในถูกเลือกให้เป็นต้นแบบของการสร้างศูนย์เรียนรู้เนื่องจากเรื่องราวที่เกิดขึ้นกับทรัพยากรของชุมชน และเรื่องราวการต่อสู้ของแกนนำ ต้นทุนเหล่านี้สร้างให้บ้านเปร็ดในมีศักยภาพของการเป็นต้นแบบและเหมาะแก่การเป็นศูนย์เรียนรู้ให้กับชุมชนข้างเคียง

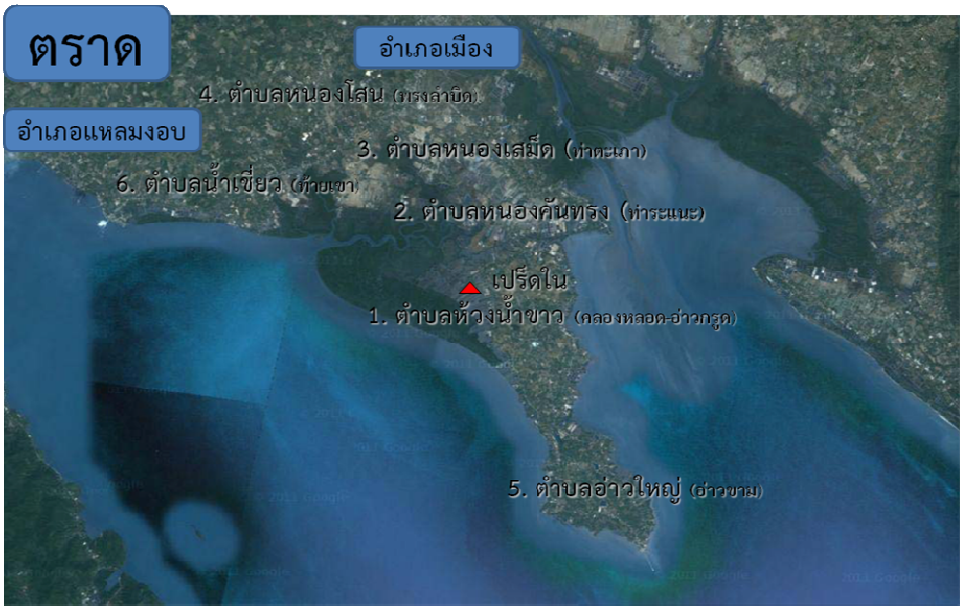

ภาพที่ ๒ แสดงที่ตั้งของบ้านเปร็ดใน ต้นแบบศูนย์เรียนรู้และชุมชนใกล้เคียง

ชุมชนเปร็ดใน จังหวัดตราด เป็นชุมชนที่เป็นที่รู้จักมากที่สุดแห่งหนึ่งของภาคตะวันออกในการริเริ่มกระบวนการอนุรักษ์ป่าชายเลนและทรัพยากรชายฝั่งโดยชุมชนเอง โดยตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๕ ถึง ๒๕๒๘ ผู้นำชุมชนได้รวบรวมกลุ่มชาวบ้านและประสบความสำเร็จในการต่อต้านบริษัทเอกชนจากภายนอกที่เข้าทำสัมปทานป่าไม้และทำนากุ้งเชิงพาณิชย์ในเขตพื้นที่ชุมชน จนสร้างความเสียหายแก่สภาพป่าชายเลน ในปี พ.ศ. ๒๕๔๑ ชุมชนได้จัดตั้ง กลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลนบ้านเปร็ดในขึ้น เพื่อเป็นองค์กรหลักของชุมชนในการทำหน้าที่ประสานงานและสร้างความเข้าใจเพื่อร่วมฟื้นฟูป่าชายเลน ที่ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ ๑๒,๐๐๐ ไร่ (๑,๙๒๐ เฮกตาร์) พื้นที่ป่าชายเลนแห่งนี้เป็นส่วนหนึ่งของป่าสงวนแห่งชาติป่าท่าตะเภา-น้ำเชี่ยว ซึ่งมีพื้นที่กว่าร้อยละ ๒๑ ของพื้นที่ป่าชายเลนทั้งหมดของจังหวัดตราด

ด้วยประสบการณ์ที่ยาวนานกว่า ๒๐ ปี รูปแบบการจัดการและฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งโดยชุมชนเปร็ดใน ได้กลายเป็นแบบอย่างการจัดการที่ได้ผล ชุมชนมีผู้นำและสถาบันท้องถิ่นที่เข็มแข็ง ชาวบ้านมีสำนึกในความสามัคคีและในความเป็นเจ้าของป่าชายเลน และยังเกิดผลสำเร็จอย่างมากต่อการจัดการระบบนิเวศ การอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ การพัฒนาวิถีชีวิตแบบยั่งยืน และการสร้างรายได้แก่คนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับครอบครัวที่ยากจน ในกระบวนการจัดการป่าชายเลนของชุมชนเปร็ดในนั้น ยังมีองค์กรภายนอกทั้งที่เป็นหน่วยงานรัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนหลายองค์กร ได้ให้การสนับสนุนด้านเงินทุนและด้านวิชาการแก่ชุมชนเปร็ดในด้วยเช่นกัน

จากประสบการณ์ที่ประสบความสำเร็จของชุมชนบ้านเปร็ดในเป็นตัวอย่างให้ชุมชนต่างๆ โดยรอบพื้นที่ ที่อยู่ติดกับพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าท่าตะเภา-น้ำเชี่ยว เริ่มจัดตั้งกลุ่มเพื่อการอนุรักษ์ป่าชายเลน สร้างข้อตกลงร่วมในการใช้ทรัพยากรจากป่าชายเลน และร่วมมือกับองค์กรต่างๆ ทำกิจกรรมเพื่อฟื้นฟูระบบนิเวศและทรัพยากรสัตว์น้ำที่สำคัญ ข้อตกลงในการจับปูแสมซึ่งใช้ข้อความในการรณรงค์ที่เข้าใจได้ดี คือ “หยุดจับร้อย คอยจับล้าน” กลายเป็นคำขวัญที่ชุมชนรอบๆ ป่ารวมทั้งองค์กรอื่นๆ นำมาใช้เป็นส่วนหนึ่งในการรณรงค์ให้หยุดจับปูในฤดูวางไข่ ที่ได้รับการตอบรับเป็นอย่างดีจากทั้งผู้เก็บหาปูและผู้รับซื้อปูในพื้นที่ เป็นก้าวที่สำคัญของการจัดการทรัพยากรในเชิงภูมินิเวศของจังหวัดตราด

และหากดูถึงปัจจัยสำคัญของการจัดศูนย์เรียนรู้ ประการสอง ที่ว่าด้วยองค์ความรู้นั้น การถอดบทเรียนจากแกนนำหรือคนในชุมชนบ้านเปร็ดในก็เป็นสิ่งสำคัญ ในกรณีของบ้านเปร็ดในนั้น ระยะแรกเราได้มีการรวบรวมองค์ความรู้ของชุมชนและจัดทำเป็นเอกสาร นิทรรศการขึ้นมา เริ่มจากการพูดคุยถึงประวัติชุมชน (ดังแสดงในภาพที่ ๓)โดยเชิญให้ผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านมาเล่าให้ฟังถึงความเป็นมาของเปร็ดในและสภาพทางสังคม เศรษฐกิจ วิถีชีวิตของคนเปร็ดในจากอดีตจนถึงปัจจุบัน มีการรวบรวมเครื่องมือต่าง ๆ ที่ใช้ในชีวิตประจำวัน มีการสำรวจพันธุ์พืชสมุนไพร มีการจัดทำกรณีศึกษาเรื่องของการจัดการน้ำเพื่อการเกษตร เป็นต้น จากการนำองค์ความรู้มาออกแบบเป็นนิทรรศการต่าง ๆ ทำให้การถ่ายทอด หรือบอกต่อเรื่องราวของบ้านเปร็ดใน มีประสิทธิภาพมากขึ้น แกนนำสามารถเชื่อมร้อยทั้งเรื่องวิถีชีวิตและเรื่องการดูแลทรัพยากรชายฝั่งเข้าด้วยกันได้ง่ายขึ้นจากนิทรรศการที่จัดแสดงในศูนย์เรียนรู้

ภาพที่ 4 นิทรรศการที่ได้จากการรวบรวมองค์ความรู้ต่าง ๆ จากแกนนำและคนในชุมชนบ้านเปร็ดใน

ภาพที่ 3 เวทีประวัติชุมชนบ้านเปร็ดในที่ได้คนทุกกลุ่มวัยมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่ง เรื่องของโอกาสในการเสริมสร้างองค์ความรู้ให้แก่ชุมชนต้นแบบ และชุมชนข้างเคียงที่จะพัฒนาเป็นศูนย์เรียนรู้ต่อไปในอนาคต ในการเสริมสร้างความรู้ให้กับทุกชุมชนนั้น ทางรีคอฟเองก็ได้จัดให้มีการฝึกอบรมเรื่องต่าง ๆ เช่น การเป็นวิทยากรกระบวนการ การจัดการกองทุน การถ่ายรูปสื่อความหมาย กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง ซึ่งจากการฝึกอบรมต่าง ๆ นี้ทำให้แกนนำของชุมชนได้มีศักยภาพเพิ่มขึ้นทั้งด้านทักษะการพูดต่อที่สาธารณะ จากการอบรมการเป็นวิทยากรกระบวนการ (ดังแสดงในภาพที่ ๕) การมองทุนของชุมชนที่มากกว่าตัวเงินจากการอบรมเรื่องการจัดการกองทุน นอกจากการได้ความรู้จากการอบรมแล้วยังได้การมีส่วนร่วมจากคนกลุ่มอื่น ๆ เช่น ในการอบรมการถ่ายภาพสื่อความหมายนั้น ผู้ที่สนใจหลักจะเป็นกลุ่มเยาวชน และจากการร่วมงานกันครั้งแรกของผู้ใหญ่ในหมู่บ้านและเยาวชน ทำให้เกิดช่องทางและความสนใจครั้งต่อไปที่เยาวชนจะมาร่วมกิจกรรม และดำเนินกิจกรรมสืบทอดจากกลุ่มแกนนำผู้ใหญ่

ภาพที่ 5 แกนนำชุมชนได้ฝึกทักษะการพูดต่อที่สาธารณะในการอบรมเรื่องวิทยากรกระบวนการ

นอกจากนั้นในด้านการเสริมศักยภาพของชุมชนต้นแบบชุมชนบ้านเปร็ดใน ได้มีการจัดการศึกษาดูงานเรื่องการจัดทั้งสถาบัน ซึ่งได้มีการจัดให้ไปศึกษาดูงานในพื้นที่ของ อบต.แม่ทา จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้บ้านเปร็ดในสามารถตั้งรับกับเรื่องราวจากภายนอกที่จะเข้ามาในพื้นที่ของชุมชนได้ ทั้งจากแหล่งทุนต่าง ๆ หน่วยงานต่าง ๆ หรือกลุ่มคนที่จะเข้ามาศึกษาดูงานในบ้านเปร็ดใน รวมถึงเพื่อให้การบริหารจัดการตนเองของบ้านเปร็ดในเป็นไปอย่างมีระบบ และมีการวิจัยเรื่องการฟื้นฟูแปลงนากุ้งร้าง ซึ่งทางชุมชนได้ร่วมเป็นนักวิจัยและมีส่วนร่วมในการเก็บข้อมูลด้วย (ดังแสดงในภาพที่ ๖)

ภาพที่ 6 นักวิจัยจากชุมชนบ้านเปร็ดในร่วมเก็บข้อมูลวิจัยในพื้นที่แปลงฟื้นฟูนากุ้งร้าง

และในการเสริมสร้างความรู้ให้แก่พื้นที่ข้างเคียง บ้านเปร็ดในเองก็ได้มาร่วมเป็นวิทยากรแลกเปลี่ยนกับชุมชนอื่น ๆ (ดังแสดงในภาพที่ ๗) ในเรื่องการจัดทำแผนการจัดการทรัพยากรชายฝั่งอย่างมีส่วนร่วม เนื่องจากบ้านเปร็ดในได้ดำเนินการและมีแผนนี้แล้ว สำหรับการพูดคุยแลกเปลี่ยนของแกนนำของบ้านเปร็ดในและแกนนำจากชุมชนใกล้เคียงนั้นมักจะเป็นการจัดการพูดคุยกันในกลุ่มย่อยเฉพาะแกนนำก่อนเพื่อทำความเข้าใจให้ลึกซึ้งในการจัดการแผนการจัดการทรัพยากร ซึ่งในการร่วมเป็นวิทยากรแลกเปลี่ยนนั้น ก็ตรงกับแนวคิดศูนย์เรียนรู้ที่ว่าชุมชนท้องถิ่นสามารถเรียนรู้ และถ่ายทอดความรู้ระหว่างกันได้ดีกว่า

ภาพที่ 7 แกนนำจากบ้านเปร็ดในร่วมแลกเปลี่ยนการจัดทำแผนการจัดการทรัพยากรกับบ้านอ่าวกรูด

นอกจากนั้นการได้ไปศึกษาดูงานในพื้นที่ต่าง ๆ ก็ทำให้เกิดความรู้และมุมมองใหม่ ๆ จากประสบการณ์ของคนต่างพื้นที่ เช่น การไปศึกษาดูงานการจัดทำข้อบัญญัติตำบลของ อบต.ท่าศาลา อบต.บ่อหิน และ อบต.เกาะลิบง เป็นการจุดประกายให้ทุกชุมชนหันกลับมาทำแผนการจัดการทรัพยากรของชุมชนอย่างจริงจัง โดยหวังว่าจะนำไปสู่ข้อบัญญัติตำบลต่อไปในอนาคต และในการเดินทางไปศึกษาดูงานครั้งนั้น ทำให้แกนนำชุมชนที่เดินทางไปได้มีโอกาสพูดคุยแลกเปลี่ยนมุมมองกันมากขึ้น

มองเห็นเป้าหมายเดียวกันในเรื่องการจัดการทรัพยากรในระบบภูมินิเวศ ซึ่งจากเดิมอาจมองภาพของการแบ่งเขตการปกครองเป็นหลัก

ผลดีจากแนวคิดศูนย์เรียนรู้

ศูนย์เรียนรู้ชุมชนจะเป็นศูนย์เรียนรู้ที่ "มีชีวิต" และ "มีความเคลื่อนไหว" กว่าศูนย์เรียนรู้แบบเดิมๆ เน้นการเสริมสร้าง "องค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้" ("software") ของศูนย์ จากการจัดการองค์ความรู้และสร้างทักษะในการถ่ายทอดของคนในชุมชน

1. องค์ความรู้ของชุมชนต้นแบบมีความยั่งยืน ไม่สูญหายไปพร้อมแกนนำหรือกลุ่มคนที่หายไป เนื่องจากมีการถอดองค์ความรู้และจัดทำเป็นเอกสาร หรือสื่อต่าง ๆ เพื่อเป็นช่องทางในการถ่ายทอดความรู้อีกช่องทางหนึ่ง
2. แกนนำของชุมชนได้รับการพัฒนา ทั้งแกนนำจากชุมชนต้นแบบศูนย์เรียนรู้และชุมชนข้างเคียงที่จะพัฒนาเป็นศูนย์เรียนรู้เอง ได้รับการพัฒนาในด้านทักษะของการจัดการองค์ความรู้ และการได้รับความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง
3. ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง ในการส่งต่อความรู้จากชุมชนต้นแบบสู่ชุมชมข้างเคียงที่มี ดังที่บ้านเปร็ดในได้ร่วมเป็นวิทยากรแลกเปลี่ยนกับชุมชนอื่น ๆ ในเรื่องการจัดทำแผนการจัดการทรัพยากรชายฝั่งอย่างมีส่วนร่วม สามารถสร้างความเข้าใจให้กับชุมชนข้างเคียงได้เป็นอย่างดี เนื่องจากพูดบนพื้นฐานเดียวกันและเข้าใจบริบท และเมื่อมีการพูดคุยกันมากขึ้น ความสัมพันธ์หรือความคุ้นเคยก็มีมากขึ้น
4. เกิดการจัดการทรัพยากรในระบบภูมินิเวศ จากเดิมมีการตั้งกฎกติกาการใช้ทรัพยากรของชุมชนตนเองเท่านั้น เช่น ในวันขึ้นและแรม ๔-๖ ค่ำของเดือน ๑๑ บ้านเปร็ดในมีกติการให้หยุดจับปูแสม แต่ผู้เก็บหาก็ไปจับที่ชุมชนอื่นข้างเคียงได้ แต่หากมีการร่วมกันของทุกชุมชน กฎกติกานี้ก็สามารถประกาศใช้ได้ทั้งบริเวณอ่าวร่องช้าง ซึ่งเป็นการทำในรูปแบบของภูมินิเวศ ปริมาณปูแสมก็จะมีจำนวนเพิ่มขึ้น ส่งผลถึงประโยชน์ของผู้ประกอบอาชีพนี้

ปัจจัยความสำเร็จของศูนย์เรียนรู้ชุมชนบ้านเปร็ดใน

1) แกนนำมีความใส่ใจในกิจกรรมการพัฒนาตนเอง หากมีการจัดเวทีการเรียนรู้ต่าง ๆ ก็จะมีแกนนำเข้าร่วมเสมอ
2) แกนนำมีความเสียสละ และเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก พื้นที่บ้านเปร็ดในเป็นพื้นที่ที่หลายหน่วยงานให้ความสนใจและต้องการเข้ามาแลกเปลี่ยนพูดคุยถึงเรื่องราวการต่อสู้เพื่อปกป้องป่าชายเลน ในการแลกเปลี่ยนนั้น บางครั้งทำให้แกนนำบางคนต้องสละเวลาของการประกอบอาชีพหลักของตน หรือในการถ่ายทอดเรื่องราวสู่พื้นที่ข้างเคียง แกนนำจากบ้านเปร็ดในก็เต็มใจจะสละเวลาเพื่อร่วมพูดคุยถึงแนวทางการจัดทำแผนการจัดการทรัพยากรกับหมู่บ้านอื่น เพื่อให้เกิดการจัดการทรัพยากรที่ยั่งยืนในระบบภูมินิเวศ
3) แกนนำมีความเข้มแข็ง และมีจุดยืนที่ชัดเจน ทำให้สามารถพูดคุยต่อรองกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้ามาในพื้นที่บ้านเปร็ดในได้

ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานภายใต้แนวคิดศูนย์เรียนรู้

เนื่องจากแนวคิดศูนย์เรียนรู้เป็นแนวคิดที่อาศัยแกนนำชุมชนเป็นหลักในการขยายผลสู่ชุมชนข้างเคียง ดังนั้นหากแกนนำไม่สามารถเข้าร่วมได้อย่างเต็มที่จะทำให้เกิดอุปสรรคต่อการดำเนินการตามแนวคิดนี้

1. ความเข้าใจในแนวคิดของศูนย์เรียนรู้ที่แตกต่างกัน โดยชาวบ้านและหน่วยงานอื่น ๆ มักจะมีความเข้าใจศูนย์เรียนรู้ไปในทางการสร้างอาคารหรือนิทรรศการเท่านั้น ไม่ได้มองถึงการถ่ายทอดองค์ความรู้ หรือการพัฒนาศักยภาพของแกนนำชุมชน
2. หน่วยงานภายนอกที่เข้ามาทำงานด้านศูนย์เรียนรู้ในพื้นที่ชุมชนต้นแบบบ้านเปร็ดในมีจำนวนมาก และมีเป้าหมายที่แตกต่างกัน รวมทั้งมองภาพของศูนย์เรียนรู้แตกต่างกันทำให้ชาวบ้านเหนื่อยล้าจากการประชุม และสับสนในการทำงานเพื่อเป็นศูนย์เรียนรู้
3. กลไกการบริหารศูนย์เรียนรู้ยังไม่ชัดเจน ทำให้ชุมชนไม่สามารถจัดการกับหน่วยงานหรือกลุ่มคนที่ต้องการเข้ามาศึกษาหรือเข้ามาทำงานในพื้นที่ชุมชนต้นแบบบ้านเปร็ดในได้
4. การดำเนินการเป็นไปอย่างล่าช้า เนื่องจากต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากกลุ่มคนในแต่ละชุมชน ซึ่งมีอาชีพที่แตกต่างหลากหลาย ทำให้มีเวลาที่ว่างตรงกันน้อย ประกอบกับอาชีพส่วนใหญ่ของคนในพื้นที่คือทำสวนผลไม้ ซึ่งจะต้องใช้เวลาในการดูแลสวนอย่างใกล้ชิดเป็นเวลาถึง ๕ เดือน ทำให้การฝึกอบรม หรือการประชุมมีจำนวนผู้เข้าร่วมน้อยและไม่เกิดผลเท่าที่ควร
5. จำนวนงานของแกนนำ ทั้งแกนนำจากชุมชนเปร็ดใน ชุมชนต้นแบบเอง และแกนนำจากชุมชนข้างเคียง ที่ถือว่าเป็นทั้งแกนนำในหมู่บ้านและแกนนำด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากร ดังนั้นการสวมหมวกหลายใบของแกนนำก็เป็นอุปสรรคด้านเวลาเช่นกัน

การบริหารจัดการป่าชายเลนชุมชนบ้านน้ำราบ และการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง เชิงภูมินิเวศ (เขตเล-เสบ้าน): การจัดการความขัดแย้ง รัฐ กับชุมชน

ดาวรรณ สันหลี[1]
มูลนิธิอันดามัน

"ท่าขยง" หรือ "ท่ากะหยง" เป็นชื่อเรียกของหย่อมบ้านของบ้านน้ำราบ หมู่ที่ ๔ ตำบลบางสัก อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของหมู่บ้าน เป็นจุดที่ชาวประมงกว่า ๖๐ ครัวเรือน ใช้เป็นท่าเรือสำหรับชาวประมงขนาดเล็ก ด้วยลักษณะภูมิประเทศที่อยู่ติดกับลำคลอง ทอดยาวไปตามแนวป่าชายเลนผืนใหญ่ ก่อนจะออกสู่ทะเลบริเวณอ่าวหน้าเกาะมุกด์ ปัจจุบันป่าผืนนี้ มีความอุดมสมบูรณ์เป็นอย่างมาก และสัตว์น้ำหลากหลายชนิดทั้งกุ้ง หอย ปู ปลา มีความชุกชุมกว่าอดีตอย่างเห็นได้ชัด เป็นผลมาจากการบริหารจัดการของกลุ่มออมทรัพย์ประมงพื้นบ้าน บ้านน้ำราบที่ร่วมกันบริหารจัดการป่าชายเลนและทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งเชิงภูมินิเวศอย่างต่อเนื่อง

ย้อนกลับไปในยุคที่มีการเปิดสัมปทานแก่นายทุนเพื่อตัดไม้เผาถ่านในเชิงพาณิชย์ บริเวณพื้นที่ป่าชายเลนกว่า ๓,๐๐๐ ไร่ ในพื้นที่ท่ากะหยง ทำให้ป่าชายเลนผืนนี้อยู่ในสภาพเสื่อมโทรม สัตว์น้ำที่เคยชุกชุมกลับลดน้อยลง เนื่องจากขาดแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำวัยอ่อน นอกจากนั้นการลักลอบใช้เครื่องมือประมง ที่ทำลายพันธุ์สัตว์น้ำยังคงทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งเป็นเครื่องมือประมงอวนรุน ระเบิด และยาเบื่อ ที่ทำโดยคนในพื้นที่และคนนอกพื้นที่ ส่งผลให้ กุ้ง หอย ปู ปลา ที่เคยมีชุกชุมกลับลดน้อยลง รายได้ของชาวประมงขนาดเล็ก ก็พลอยลดลงไปด้วย จึงเป็นจุดเริ่มต้นของความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชาวประมงที่ต้องการปกปักษ์รักษาทรัพยากร หรือที่ใครๆ เรียกว่า **"นักอนุรักษ์"** กับกลุ่มคนที่ใช้เครื่องมือทำลายพันธุ์สัตว์น้ำ

ปี พ.ศ.๒๕๓๔ แกนนำชาวบ้านซึ่งเป็นกลุ่มชาวประมงในพื้นที่ ได้ร่วมกับชมรมชาวประมงพื้นบ้าน จังหวัดตรังและนักพัฒนาเอกชน ในการรณรงค์ ประชาสัมพันธ์ให้ความรู้ เกี่ยวกับผลกระทบจากการใช้เครื่องมือประมงผิดกฎหมายและทำลายพันธุ์สัตว์น้ำ ทำให้คนในพื้นที่บางส่วนยุติการใช้เครื่องมือประมงที่ทำลายพันธุ์สัตว์น้ำ แต่ก็ยังมีคนนอกพื้นที่ที่ยังคงเข้ามาลักลอบทำประมงอวนรุน บริเวณลำคลองบ้านน้ำราบ ด้วยเพราะมูลค่าของสัตว์น้ำที่จับได้แต่ละครั้งมีจำนวนมหาศาล จึงเป็นสาเหตุให้เกิดการปะทะกันระหว่างแกนนำที่เป็นนักอนุรักษ์กับเรืออวนรุน แต่โชคดีที่ไม่มีใครได้รับบาดเจ็บหรือเสียชีวิต ทำให้เรืออวนรุน ยุติการทำประมงไปสักระยะหนึ่ง แต่ก็ยังคงลักลอบเข้ามาทำประมงอยู่เสมอและเป็นที่น่าสังเกตว่าในช่วงนี้หน่วยงานภาครัฐยังไม่ค่อยมีบทบาทมากนักในช่วงนี้

ปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ได้มีการรวมกลุ่มกันจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ประมงพื้นบ้าน บ้านน้ำราบขึ้น โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม หรือกองทุน SIF ทำให้เกิดการพบปะ แลกเปลี่ยน โดยการประชุมประจำเดือน เพื่อพูดคุยในเรื่องสภาพปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรสัตว์น้ำ และการเปิดให้สมาชิกกู้ยืมเงินไปซื้อวัสดุอุปกรณ์ประมงในราคายุติธรรม โดยมีนักพัฒนาจากองค์กรพัฒนาเอกชนมาเป็นพี่เลี้ยง และช่วยประสานงานกับกองบังคับการ

[1] เจ้าหน้าที่สนามและนักวิจัย

ตำรวจภูธร จังหวัดตรัง ในการออกร่วมปฏิบัติการตรวจตรา เฝ้าระวังการลักลอบใช้เครื่องมือประมงผิดกฎหมายและทำลายพันธุ์สัตว์น้ำในพื้นที่ จนกระทั่งเครื่องมืออวนรุน ระเบิด และยาเบื่อ เริ่มหมดไปจากพื้นที่

ปลายปี พ.ศ. ๒๕๔๗ เหตุการณ์ธรณีพิบัติภัยสึนามิ ทำให้เกิดการสูญเสียทั้งชีวิตและทรัพย์สินในทุกพื้นที่ ๖ จังหวัดชายฝั่งทะเลอันดามัน ซึ่งพื้นที่บ้านน้ำราบ ก็เป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่ได้รับความเสียหายจากกระแสน้ำที่พัดพาเรือและเครื่องมือประมง และมีผู้เสียชีวิต ๑ ราย จากการออกไปทำประมงกลางทะเล สิ่งหนึ่งที่คนในชุมชนได้รับรู้ร่วมกันคือการเห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของป่าชายเลน ที่ช่วยปกป้องชุมชน ให้รอดพ้นจากคลื่นยักษ์สึนามิ จึงเป็นที่มาของการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนผืนนี้ให้รอดพ้นจากการลักลอบตัดไม้ของนายทุนที่แม้ว่าจะประกาศยกเลิกสัมปทานไปแล้ว แต่ก็ยังมีการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าอย่างต่อเนื่อง นายหลงเฝียะ บางสัก ประธานกลุ่มออมทรัพย์ประมงพื้นบ้าน บ้านน้ำราบ กล่าวว่าเส้นทางการต่อสู้ของกลุ่มอนุรักษ์ ไม่ได้โรยด้วยกลีบกุหลาบ เพราะการทำงานอนุรักษ์ นั้นหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่ต้องเผชิญหน้ากับความขัดแย้ง ทั้งระหว่างชาวประมงที่ทำเครื่องมือประมงต่างกัน กลุ่มนายทุน รวมทั้งหน่วยงานของภาครัฐ โดยในช่วงที่เริ่มมีการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนชุมชนบ้านน้ำราบนั้น หน่วยงานภาครัฐยังไม่เชื่อมั่นว่าชุมชนจะสามารถบริหารจัดการป่าชายเลนได้ จึงเกิดเวทีประชุมหารือ เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเรื่องแนวทางการบริหารจัดการป่าชายเลนโดยชุมชน มีส่วนร่วมขึ้นหลายครั้ง แต่สิ่งที่พิสูจน์ให้หน่วยงานรัฐเกิดการยอมรับการบริหารจัดการป่าชายเลนของกลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนชุมชนบ้านน้ำราบ นั้นคือระบบบริหารจัดการของกลุ่ม ที่มีความชัดเจน ตลอดจนความตั้งใจจริงของคนในกลุ่ม ที่อยากปกป้องผืนป่าชายเลนเอาไว้นำมาซึ่งการออกลาดตระเวน เฝ้าระวัง และแจ้งเบาะแสการลักลอบตัดไม้ของนายทุนในพื้นที่ และคนภายนอก และเกิดการจับกุมอย่างต่อเนื่องได้แสดงให้เห็นว่าลำพังแค่หน่วยงานภาครัฐเพียงฝ่ายเดียวไม่สามารถดูแลรักษาผืนป่าทั้งหมดไว้ได้ หากไม่มีคนในพื้นที่ โดยเฉพาะกลุ่มอนุรักษ์ที่มีอยู่ในชุมชนช่วยกันเป็นหูเป็นตา

จนกระทั่งในเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๘ ได้มีการจัดตั้งกลุ่มป่าชายเลนชุมชนบ้านน้ำราบขึ้นมาอย่างเป็นทางการ รวมทั้งมีการจัดตั้งคณะกรรมการป่าชายเลนชุมชน พร้อมกำหนด กฎ กฎิกา การใช้ไม้ในป่าชายเลนไว้อย่างชัดเจน เพื่อให้คนทั้งในและนอกชุมชนได้ร่วมกันปฏิบัติ และทางสถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ ๔๐ กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ก็ได้เกิดการยอมรับในกลไก การบริหารจัดการของกลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนชุมชนบ้านน้ำราบมากขึ้น โดยมีการแบ่งพื้นที่และกำหนดกฎระเบียบการบริหารจัดการโดยชุมชนดังนี้

(๑) พื้นที่ป่าใช้สอย ซึ่งเปิดให้ใช้เพียงแปลงเดียว วัตถุประสงค์เพื่อให้ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตโดยมีแผนการจัดการที่เหมาะสมต่อการคงอยู่ของความสมดุลของระบบนิเวศ และต้องคำนึงถึงการฟื้นฟูทดแทนที่ไม่นำไปสู่ความเสื่อมโทรมของทรัพยากร

(๒) พื้นที่ป่าอนุรักษ์ เป็นป่า กันคลื่นลมและฟื้นฟูหลังสึนามิวัตถุประสงค์เพื่อไว้สำหรับกันคลื่นลมพายุที่จะเข้ามาทำลายบ้านเรือนพร้อมทั้งฟื้นฟูสภาพป่าที่โดนทำลายจากคลื่นสึนามิ

(๓) พื้นที่ศึกษาระบบนิเวศน์ วัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นพื้นที่ศึกษาระบบนิเวศป่าชายเลนแก่เยาวชนและผู้สนใจทั่วไป

การแบ่งพื้นที่บริหารจัดการโดยยึดเส้นแบ่งเขตสายคลองเป็นเกณฑ์ มีการแบ่งพื้นที่การใช้ประโยชน์ออกเป็น ๓ แปลงโดยมีขอบเขตพื้นที่แต่ละแปลงดังนี้

แปลงที่ ๑ จากคลองหาดทรายดำ – คลองไก่เถื่อน จัดเป็นพื้นที่ป่าใช้สอยซึ่งเปิดเพียงแปลงเดียว **แปลงที่ ๒** จากปากคลองริ้น – คลองหม้อ จัดเป็นป่าอนุรักษ์กันคลื่นลมและฟื้นฟูหลังสึนามิ

แปลงที่ ๓ จากคลองหม้อ – เขาจุมปะ จัดเป็นป่าแนวกันคลื่นลมและแนวศึกษาระบบนิเวศน์

แผนการฟื้นฟูนั้นจะเน้นฟื้นฟูทั้งระบบและเน้นหนักในพื้นที่แปลงที่ ๑ ที่ถูกคลื่นยักษ์สึนามิทำลายและบริเวณหน้าหลุมถ่านเก่า คลองตาเป๊ะ (ตลิ่งออก) ซึ่งในอดีตที่มีการเปิดสัมปทานเตาถ่านทำให้มีการตัดไม้จากบริเวณนี้ไปเป็นจำนวนมาก เนื่องจากอยู่ใกล้เตาถ่าน และมีการกำหนด กฎ ระเบียบ การใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนชุมชนไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อให้สมาชิกได้รับรู้ร่วมกัน

ประเด็นความขัดแย้งระหว่างกลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนชุมชนบ้านน้ำราบ กับสถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ ๔๐ ในเรื่องงบประมาณที่ทางสถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ ๔๐ มีนโยบายการสนับสนุนงบประมาณจัดจ้างอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง (รสทช.) โดยให้ค่าตอบแทนแก่อาสาสมัคร จำนวน ๒ คน เป็นรายเดือน ทำให้เกิดปัญหาการบริหารจัดการกลุ่ม เนื่องจากที่ผ่านมาสมาชิกทุกคนได้ร่วมกันออกลาดตระเวนประจำเดือนโดยการแบ่งชุดลาดตระเวนเป็น ๓ ชุดๆ ละ ๑๐ คน ออกลาดตระเวนเดือนละ ๓ ครั้ง หากมีกรณีฉุกเฉินก็ออกลาดตระเวนได้ทุกเวลา เมื่อมีการว่าจ้างเพียงแค่ ๒ คน ก็จะทำให้เกิดปัญหาเรื่องระบบการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม และที่สำคัญที่สุดคือทำให้การดูแลรักษาพื้นที่ป่าและชายฝั่งทะเลได้ไม่ทั่วถึง ทางกลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนชุมชนบ้านน้ำราบ จึงได้มีการเจรจาต่อรองกับทางสถานีพัฒนาป่าชายเลน เพื่อนำงบประมาณที่ได้มาเข้ากองกลาง สำหรับการจัดซื้อน้ำมันเรือตรวจการณ์ และค่าใช้จ่ายในการออกตรวจตราเฝ้าระวังของสมาชิกทุกคนที่ออกปฏิบัติหน้าที่ทุกครั้ง ซึ่งทางสถานีพัฒนาป่าชายเลน ก็ยินยอมให้ทางกลุ่มฯ บริหารจัดการงบประมาณให้สอดคล้องกับระบบบริหารจัดการเดิม

นอกเหนือจากการบริหารจัดการป่าชายเลนชุมชนแล้ว ในปี พ.ศ.๒๕๕๒ ทางกลุ่มออมทรัพย์ประมงพื้นบ้าน บ้านน้ำราบ ยังได้ขยายขอบเขตพื้นที่อนุรักษ์คุ้มครองทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งเชิงภูมินิเวศ เนื่องจากฐานทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งถือเป็นฐานอาชีพ สร้างรายได้แก่ชาวประมงพื้นบ้านทั้งในพื้นที่และชุมชนใกล้เคียง ประกอบกับยังมีการลักลอบใช้เครื่องมือประมงผิดกฎหมายและทำลายพันธุ์สัตว์น้ำวัยอ่อน เช่นลอบพับตาถี่ เบ็ดราไว อวนจมปลากระเบน อวนประกอบไม้กระทุ้งน้ำ และการใช้เครื่องลมดำหอย บริเวณอ่าวหน้าเกาะมุกด์ ซึ่งเป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำวัยอ่อนและแหล่งอาหารของสัตว์ทะเลหายาก เช่นพะยูน โดยมีการกำหนด กฎ กติกา ควบคุมการใช้เครื่องมือประมงที่ทำลายพันธุ์สัตว์น้ำร่วมกับชุมชนข้างเคียง และจัดกิจกรรมอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งในรูปแบบของการปลูกป่าชายเลน ปลูกหญ้าทะเล ปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ ปีละ ๒ ครั้ง จนประกาศเป็นพื้นที่แนวเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำวัยอ่อนสี่หมู่บ้าน (เขตเล-เสบ้าน) และมีการออกลาดตระเวนตรวจตราเฝ้าระวังทางทะเลโดยมีชุดปฏิบัติการเฉพาะกิจราษฎรอาสาทางทะเล (ฉก.) ออกลาดตระเวนร่วมกับศูนย์อนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่ ๖ ชุดปฏิบัติการเฉพาะกิจกองบังคับการตำรวจภูธร จังหวัดตรัง ศูนย์บริหารจัดการประมงฝั่งอันดามัน จังหวัดกระบี่ (ใบไม้เขียว) ส่งผลให้เครื่องมือประมงที่ทำลายพันธุ์สัตว์น้ำลดลง และสัตว์น้ำมีความอุดมสมบูรณ์ขึ้น และนอกจากนั้นยังมีกิจกรรมอนุรักษ์ฟื้นฟูปูม้าไข่นอกกระดอง ในรูปแบบการจัดทำธนาคารปูม้าขึ้น เพื่อให้สมาชิกที่ทำประมงปูม้ารวมทั้งแพรับซื้อปูม้าในพื้นที่นำแม่ปูม้าไข่นอกกระดองมาเพาะฟัก จนเป็นลูกปูม้าแล้วจึงปล่อยคืนสู่ทะเล ผลที่ได้รับคือปริมาณปูม้าที่เพิ่มขึ้น ส่งผลให้ชาวประมงปูม้ามีรายได้เพิ่มขึ้นด้วย

ปัจจุบันกลุ่มออมทรัพย์ประมงพื้นบ้าน บ้านน้ำราบ ได้จัดทำศูนย์เรียนรู้ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง และศูนย์เรียนรู้ธนาคารปูม้าไข่นอกกระดอง บริเวณที่ทำการกลุ่มฯ ในแต่ละปีจะมีนักศึกษาและประชาชนทั่วไปมาศึกษาดูงานเกี่ยวกับระบบบริหารจัดการป่าชายเลนชุมชน การบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งเชิงภูมินิเวศ (เขตเล-เสบ้าน) ที่เน้นมิติความร่วมมือแบบบูรณาการของเครือข่ายองค์กรภาคี การจัดทำธนาคารปูม้าไข่นอกกระดอง ซึ่งได้ขยายไปสู่ชุมชนข้างเคียงทั่วทั้งชายฝั่งทะเลตรัง ทั้งนี้เพื่อนำความรู้ที่ได้ไปเผยแพร่ และประยุกต์ในการบริหารจัดการในพื้นที่ของตนเอง ซึ่งเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะช่วยขยายพื้นที่การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดความยั่งยืนยิ่งขึ้น

การประเมินมูลค่าและการพึ่งพิงระบบนิเวศป่าชายเลน: กรณีศึกษาการประเมินการกักเก็บคาร์บอนในป่าชายเลน จังหวัดตราด

เรียบเรียงโดย รัตน์กวี บุญเมฆ
ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนฯ-ประเทศไทย

บทนำ

ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมาสภาพภูมิอากาศของโลกได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างเห็นได้ชัดและได้รับความสนใจจากวงการวิทยาศาสตร์และสาธารณชนทั่วไปนั้นก็คือ การเพิ่มขึ้นของอุณหภูมิบนผิวโลก (global warming) ซึ่งสาเหตุที่ทำให้อุณหภูมิของโลกสูงขึ้นเกิดจากการเพิ่มขึ้นของก๊าซเรือนกระจกอันเนื่องมาจากกิจกรรมของมนุษย์ ก๊าซเรือนกระจกเป็นตัวการสำคัญที่ทำให้รังสีจากดวงอาทิตย์ที่ส่องผ่านชั้นบรรยากาศมายังผิวโลกไม่สามารถสะท้อนกลับออกไปจากโลกได้ทำให้อุณหภูมิของโลกเพิ่มสูงขึ้นซึ่งเรียกปรากฏการณ์ดังกล่าวว่า ปรากฏการณ์เรือนกระจก (greenhouse effect) ซึ่งปัจจุบันประเทศต่าง ๆ ได้ตระหนักถึงปัญหาดังกล่าวและได้พยายามหาแนวทางแก้ไข ดังจะเห็นได้จากมีการลงนามในกฎบัตรนานาชาติ เพื่อลดการปลดปล่อยก๊าซเรือนกระจก (UNFCC-The United NationsFramework Convention on Climate Change) ซึ่งแนวทางในการแก้ไขปัญหาสภาวะโลกร้อน ที่สำคัญแบ่งออกเป็นสองแนวทางได้แก่ การลดการปลดปล่อยก๊าซเรือนกระจก และการเพิ่มศักยภาพในการดูดซับก๊าซเรือนกระจก โดยเฉพาะก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ซึ่งเป็นก๊าซเรือนกระจกที่สำคัญโดยการเพิ่มพื้นที่ป่าเนื่องจากต้นไม้จะดูดซับก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ผ่านกระบวนการสังเคราะห์แสง ซึ่งผลผลิตที่ได้จะสะสมไว้ในรูปของมวลชีวภาพ (biomass) ดังนั้นป่าจึงเป็นแหล่งเก็บกักคาร์บอน (carbon sink) ที่สำคัญโดยเฉพาะป่าชายเลนซึ่งเป็นระบบนิเวศที่มีผลผลิตมวลชีวภาพสูง

แนวคิดการประเมินการมูลค่าและการพึ่งพิงระบบนิเวศป่าชายเลน

มูลค่าทางเศรษฐศาสตร์โดยรวมของระบบนิเวศป่าชายเลน แบ่งได้เป็น ๒ ประเภทได้แก่ *มูลค่าที่เกิดจากการใช้ และมูลค่าที่เกิดจากการไม่ได้ใช้* ในการประเมินมูลค่าที่เกิดจากการใช้ สามารถแบ่งออกได้เป็น ๓ ประเภทได้แก่

1) *มูลค่าจากการใช้ประโยชน์ทางตรง*จากผลผลิตและการบริการจากระบบนิเวศฯ เช่น มูลค่าจากการจับสัตว์น้ำ การใช้ไม้ การหาของป่า การเป็นแหล่งท่องเที่ยวและเรียนรู้ เป็นต้น
2) *มูลค่าจากการใช้ประโยชน์ทางอ้อม*จากการทำหน้าที่ของระบบนิเวศฯ เช่น มูลค่าจากการเป็นแหล่งป้องกันคลื่นลมและการกัดเซาะชายฝั่ง การประมงชายฝั่ง การเพาะเลี้ยงชายฝั่ง/ปริมาณธาตุอาหาร *"การกักเก็บคาร์บอน"* การบำบัดน้ำเสีย การป้องกันชีวิตและทรัพย์สิน เป็นต้น
3) *มูลค่าเผื่อจะใช้* คือประโยชน์ที่จะได้รับจากระบบนิเวศฯทั้งทางตรงและทางอ้อมซึ่งอาจจะใช้ในอนาคต เช่น มูลค่าจากความหลากหลายของพันธุ์สัตว์น้ำ เป็นต้น

สำหรับมูลค่าที่เกิดจากการไม่ใช้ สามารถแบ่งได้เป็น ๒ ประเภท ได้แก่

1) *มูลค่าเพื่อลูกหลาน* คือประโยชน์จากการเก็บไว้เพื่อให้ลูกให้หลาน เช่น มูลค่าจากการอนุรักษ์ป่าชายเลนและชายหาด เป็นต้น
2) *มูลค่าที่เกิดจากการคงอยู่* คือประโยชน์ที่จะได้รับจากการที่ระบบนิเวศฯดำรงอยู่และทำหน้าที่ของระบบนิเวศฯตลอดไป เช่น มูลค่าจากพันธุ์พืชและสัตว์หายากหรือใกล้จะสูญพันธุ์ เป็นต้น

ทำไมต้องประเมินการกักเก็บคาร์บอน

คาร์บอน (Carbon; C) ก็คือธาตุทางเคมีชนิดหนึ่ง ในภาษาไทยเรียกว่า *"ถ่าน"* นั่นเอง คาร์บอนเป็นองค์ประกอบหลักของสารอินทรีย์ทั้งหมดรวมถึงในร่างกายของมนุษย์ด้วย คาร์บอนนั้นถูกขุดขึ้นมาจากใต้พื้นดิน เพื่อใช้ผลิตเป็นพลังงานเชื้อเพลิงและผลิตภัณฑ์อื่นๆ อีกมากมาย เช่น น้ำมันเบนซิน น้ำมันก๊าด น้ำมันดีเซล น้ำมันเตา ยางมะตอย เป็นต้น ซึ่งในกระบวนการเผาไหม้ (Combustion) สารอินทรีย์ เช่น ไม้ ถ่านหินและปิโตรเลียม เปลี่ยนคาร์บอนให้เป็นก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ในบรรยากาศได้อย่างรวดเร็วมาก ก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์จากการเผาไหม้ในโรงงานอุตสาหกรรมและจากรถยนต์อาจทำให้ปริมาณก๊าซชนิดนี้เพิ่มสูงขึ้นในบรรยากาศ ปริมาณซึ่งรักษาระดับคงที่มาเป็นเวลาหลายพันล้านปีอาจเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ภายในเวลามากี่ปีและทำให้วัฏจักรคาร์บอนในระบบนิเวศไม่สมดุลในปัจจุบัน

คาร์บอนไดออกไซด์) CO_2) เป็นหนึ่งใน*ก๊าซเรือนกระจก* ที่เป็นสาเหตุของภาวะโลกร้อน และการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศ โดยมีสัดส่วนมากที่สุดถึง *๕๗ เปอร์เซ็นต์* ของก๊าซทั้งหมดที่ถูกปล่อยขึ้นสู่ชั้นบรรยากาศของโลก ทั้งนี้ *๒๐ เปอร์เซ็นต์*ของการปลดปล่อยก๊าซเรือนกระจกทั้งหมดมาจากการที่*ป่าไม้ถูกทำลายและป่าเสื่อมโทรม*

ป่าไม้กับการกักเก็บคาร์บอน

การกักเก็บธาตุคาร์บอน (carbon sink) ภายในป่านั้นเก็บอยู่ในที่หลายแห่ง ซึ่งเรียกแหล่งที่เก็บคาร์บอนต่างๆ นั้นว่า *"carbon pools"* (ดังรูปที่ ๑) ซึ่งประกอบด้วย

๑. เก็บไว้ที่มวลชีวภาพหรือพืชที่ยังมีชีวิตอยู่ (living biomass) ซึ่งแบ่งย่อยเป็น

๑.๑) มวลชีวภาพเหนือพื้นดิน (above ground biomass) ได้แก่ ลำต้น กิ่งก้าน ใบ และผล ของพืชที่มีชีวิตอยู่ทั้งหมด

๑.๒) มวลชีวภาพใต้พื้นดิน (below ground biomass) อันได้แก่มวลชีวภาพในส่วนที่อยู่ใต้ดิน ก็คือรากพืชต่างๆ ที่ยังมีชีวิตอยู่

๒. เก็บไว้ในอินทรียวัตถุที่ตายแล้ว (dead organic matter) ซึ่งประกอบด้วย

๒.๑) ไม้ตาย (dead wood) ซึ่งก็คือมวลชีวภาพที่ตายแล้ว แต่จะไม่รวมซากพืช (litter) ในหัวข้อนี้ก็ได้แก่ต้นไม้ที่ยืนต้นตาย หรือไม้ที่ล้มขอนนอนไพร หรือฝังอยู่ในดินซึ่งมักโตเกิน ๑๐ ซม. (เส้นผ่านศูนย์กลางเพียงอก)

๒.๒) ซากพืช (litter) ได้แก่มวลชีวภาพที่เป็น ใบ กิ่ง ก้าน ดอก ผล ที่ร่วงหล่นสะสมอยู่บนผิวดิน อาจยังสดอยู่หรือผุสลายไปบางส่วน และมักมีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางเล็กกว่า ๑๐ ซม.

๓. เก็บไว้ภายในดิน (soils) ธาตุคาร์บอนในดินจะถูกเก็บอยู่ในสองรูปแบบ คือ อินทรีย์คาร์บอน (soil organic carbon) กับ อนินทรีย์คาร์บอน (soil inorganic carbon) เรามักหาค่าคาร์บอนในดินลงไปถึงระดับลึกที่กำหนดไว้ เช่น ในดินลึก ๒๐ ซม. ทั้งยังช่วยดูดซับก๊าซมีเทน (methane หรือ CH_4) ซึ่งเป็นก๊าซเรือนกระจกชนิดหนึ่งได้ด้วย

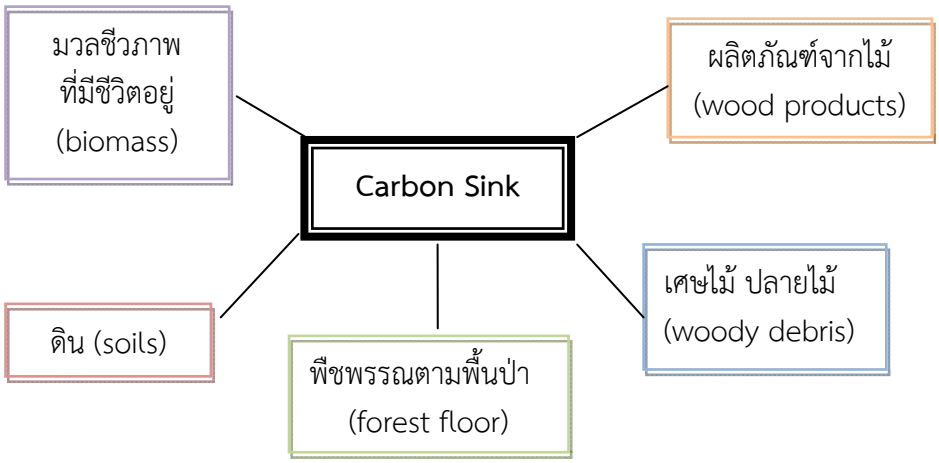

รูปที่ ๑ แหล่งกักเก็บคาร์บอน

หลักการประเมินการกักเก็บคาร์บอน

การประเมินการกักเก็บคาร์บอนมีวิธีการอยู่ ๒ วิธี คือ

๑. วิธีวัดสต๊อกของคาร์บอนโดยตรง เช่น หาว่าขณะนี้ต้นไม้ที่ขึ้นอยู่ในที่ของเรานั้นกักเก็บคาร์บอนไว้เท่าไร เรียกวิธีนี้ว่า *"Stock based approach"*

๒. วิธีวัดการแลกเปลี่ยนธาตุคาร์บอนระหว่างแหล่งกักเก็บต่างๆ เช่น ระหว่างป่ากับบรรยากาศภายนอกซึ่งเรียกว่า *"Flux based approach"*

จากที่กล่าวมาข้างต้นขั้นตอนการคำนวณจะต้องใช้วิธีวัดความโตความสูงแล้ว โค่นต้นไม้ชิดดิน ทอนเป็นท่อนๆ ชั่งหาน้ำหนักสด แล้วนำชิ้นส่วนตัวอย่างไปอบแห้งเพื่อหาน้ำหนักแห้งของ ต้นไม้ที่ตัดโค่นลงมาจัดว่าเป็นการสุ่มตัวอย่างที่มี *การตัดต้นไม้จริงๆ* (Destructive sampling) แล้วนำข้อมูลต้นไม้ตัวอย่างนี้มาสร้างเป็นสมการ (อัลโลเมตรี) เพื่อใช้ทำนาย หรือประมาณค่าน้ำหนักแห้งของต้นไม้ในป่าชนิดนั้นๆ นับว่าเป็นงานที่ต้องใช้แรงงานคน และเงินทุนอย่างมาก เพราะต้องเก็บข้อมูลต้นไม้ขนาดเล็กจนถึงขนาดใหญ่มากๆ ปัจจุบันการตัดต้นไม้ในป่าเป็นเรื่องยุ่งยาก รัฐมักจะไม่อนุญาตให้ดำเนินการ สำหรับต้นไม้ขนาดต่างๆ มักจะมีสมการอัลโลเมตรี (Allometric equation) ใช้คำนวณค่ามวลชีวภาพ (น้ำหนักแห้ง) เหนือพื้นดิน ซึ่งมีผู้ทำวิจัยไว้หลายท่าน ในประเทศไทยมีการสร้างสมการนี้กันมากเมื่อราว ๓๐ ปีที่แล้ว

การประเมินการกักเก็บคาร์บอนด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์

จากสมการอัลโลเมตรีที่พูดถึงข้างต้น ผศ.ดร.สมศักดิ์ สุขวงศ์ ผศ.ทวี แก้วละเอียด และสุภาภรณ์ วรพรพรรณ ได้นำมาพัฒนาเป็นโปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่ใช้คำนวณหาค่ามวลชีวภาพ (น้ำหนักแห้ง) ของต้นไม้เป็นรายต้น เพียงใส่ค่าเส้นผ่านศูนย์กลางระดับอก (DBH) ของต้นไม้ลงไป โปรแกรมก็จะสามารถคำนวณค่ามวลชีวภาพ กับค่าปริมาณคาร์บอนที่กักเก็บไว้ในส่วนที่อยู่เหนือพื้นดินของต้นไม้ต้นนั้นๆ ได้ทันที ปัจจุบันนี้โปรแกรมประเมินคาร์บอนนั้นได้ถูกพัฒนาให้ครอบคลุมในขอบเขตของการศึกษาปริมาณคาร์บอนในต้นไม้ ๕ ลักษณะ คือ

๑. โปรแกรมคำนวณคาร์บอนของ *"ป่าชายเลน"*
๒. โปรแกรมคำนวณคาร์บอนของป่าดิบแล้ง
๓. โปรแกรมคำนวณคาร์บอนของป่าเต็งรัง
๔. โปรแกรมคำนวณคาร์บอนของไผ่ทั้งกอ
๕. โปรแกรมคำนวณคาร์บอนของไผ่รายชนิด

กระบวนการประเมินการกักเก็บคาร์บอน

การประเมินคาร์บอนในป่าชายเลน แบ่งเป็น ๒ ขั้นตอน คือ

1. *<u>การสำรวจป่าชายเลน</u>* เนื่องจากพื้นที่ป่าชายเลนโดยทั่วไปมีขนาดใหญ่เกินกว่าที่จะทำการสำรวจได้ทั้งหมด จึงใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างในการสำรวจป่าชายเลน โดยการเลือกตัวแทนของป่า (Sample) จากประชากร (Population) ทั้งหมด *เพื่อให้ได้มาซึ่งตัวอย่างที่เป็นตัวแทนของป่า อย่างมีหลักเกณฑ์ ใช้เวลาน้อย กำลังคนน้อย และประหยัดงบประมาณ* โดยมีวิธีการดังนี้

<u>ขั้นที่ ๑ วางแผนการสำรวจ</u>

- *ทำแผนที่ประกอบการสำรวจป่า* พร้อมทั้งประเมินและจำแนกความอุดมสมบูรณ์ของป่าร่วมกับชุมชน เช่น สมบูรณ์ เสื่อมโทรม กำลังฟื้นตัว เป็นต้น (ดังรูปที่ ๒-๔)

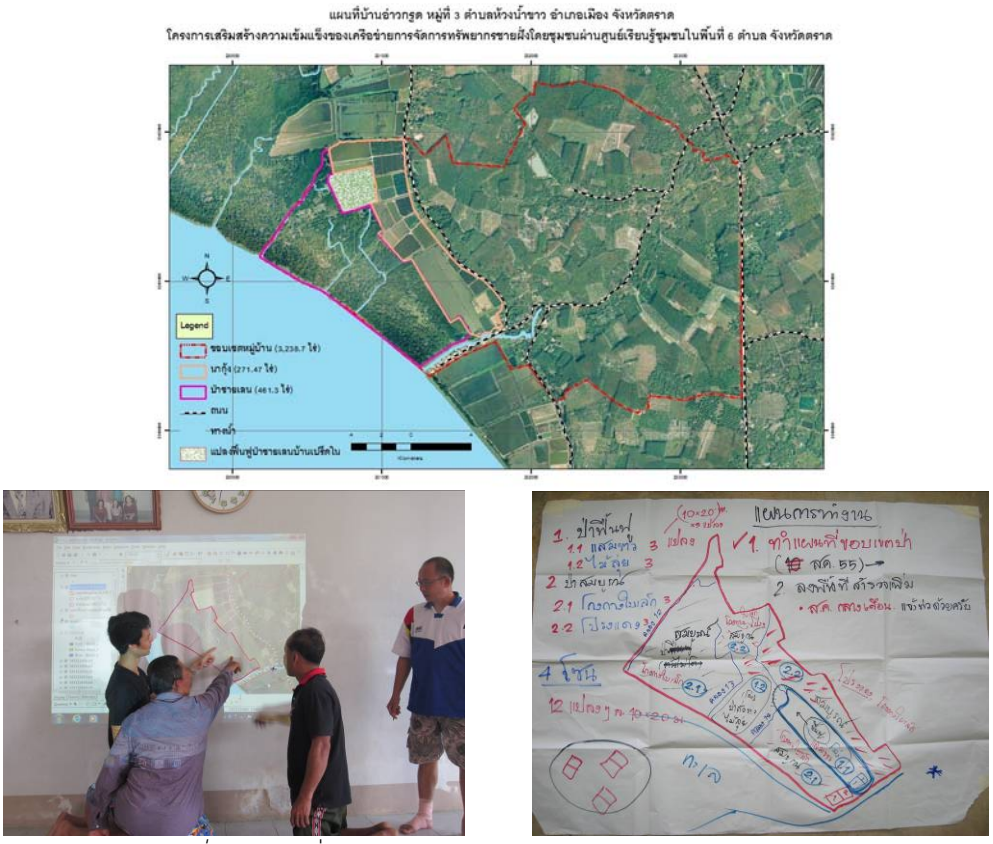

รูปที่ ๒-๔ แผนที่ชุมชน และการประเมินความสมบูรณ์ของป่าชายเลน

- *เตรียมทีมสำรวจ* กำหนดบทบาทหน้าที่ของสมาชิกแต่ละคนในการสำรวจป่า เช่น ผู้ชำนาญพื้นที่หรือผู้ที่ใช้ประโยชน์จากป่า ผู้รู้จักพันธุ์ไม้ ผู้วางแปลง ผู้ติดหมายเลขต้นไม้ ผู้วัดความโตและประมาณความสูงต้นไม้ ผู้จดบันทึกข้อมูล ผู้จับพิกัดตำแหน่งแปลงและถ่ายภาพ โดยทีมสำรวจป่าอาจประกอบด้วยสมาชิกประมาณ ๕ คนขึ้นไป หากมีจำนวนมากกว่านี้ก็จะทำให้การสำรวจเป็นไปด้วยความรวดเร็วยิ่งขึ้น (การสำรวจจริง ๑ คนอาจรับบทบาทและหน้าที่หลายอย่างได้ เช่น ผู้ชำนวญพื้นที่ อาจรับหน้าที่วางแปลง และเป็นผู้รู้พันธ์ไม้ด้วย ทั้งนี้ตามความเหมาะสมของสมาชิกของทีมที่เข้าไปดำเนินการสำรวจ)

<u>ขั้นที่ ๒ เตรียมอุปกรณ์</u> อุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้ในการสำรวจป่า ได้แก่

• *แผนที่*ขอบเขตพื้นที่ป่าที่จะสำรวจ	• *เข็มทิศ* สำหรับวางแนวสำรวจ
• *มีดหรือพร้า* สำหรับตัดสิ่งกีดขวางในการวางแนว	• *หมุดหรือหลัก* สำหรับทำหมุดขอบเขตแปลงสำรวจ
• *เทปวัดระยะ* และเชือกหรือเชือกฟางสีสะดุดตา (เพื่อการมองเห็นได้ง่าย)ที่มีการหมายระยะไว้แล้ว ใช้ในการวางแปลง	• *เครื่องจีพีเอส* สำหรับจับตำแหน่งแปลงสำรวจ
• *หมายเลขหรือแผ่นป้าย* สำหรับติดต้นไม้ ตัวตอก หมายเลข (อาจใช้เอ็นในการผูกติดกับต้นไม้หรือตะปูตอก) และ**สีสเปรย์**เพื่อหมายตำแหน่งบริเวณที่วัดความโตของต้นไม้	• *เทปวัดหรือสายวัด* ความโตของต้นไม้ (วัดเส้นผ่านศูนย์กลาง- Diameter tape หรือวัดเส้นรอบวง)
• *แบบบันทึกข้อมูล* พร้อมปากกา	• *กล้องถ่ายรูป*

• *คู่มือหรือหนังสือรวบรวมพันธุ์ไม้* และ*ถุง*สำหรับเก็บตัวอย่างพันธุ์ไม้ที่ไม่รู้จักพร้อม*ปากกาเคมี*สำหรับเขียนรายละเอียด	

<u>ขั้นที่ ๓ วางแปลง</u> สำหรับป่าชายเลนนิยมวางแปลงสำหรับเก็บข้อมูลในลักษณะเป็นแนวเส้นตรง (line transect) เพื่อใช้เป็นตัวแทนในการศึกษา โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการดังนี้

- *เลือกพื้นที่ที่จะวางแปลงตัวอย่าง* ตามลักษณะความสมบูรณ์ ความเสื่อมโทรมหรือการฟื้นตัวของสภาพป่าที่แตกต่างกันในป่าทั้งผืนของชุมชน
- *วางเส้นแนวสำรวจ* จากริมฝั่งแม่น้ำ ทะเล คลอง หรือชายป่าชายเลนที่ติดกับฝั่ง ลึกเข้าไปจนสุดแนวในของป่าชายเลน (ดังรูปที่ ๕-๖)

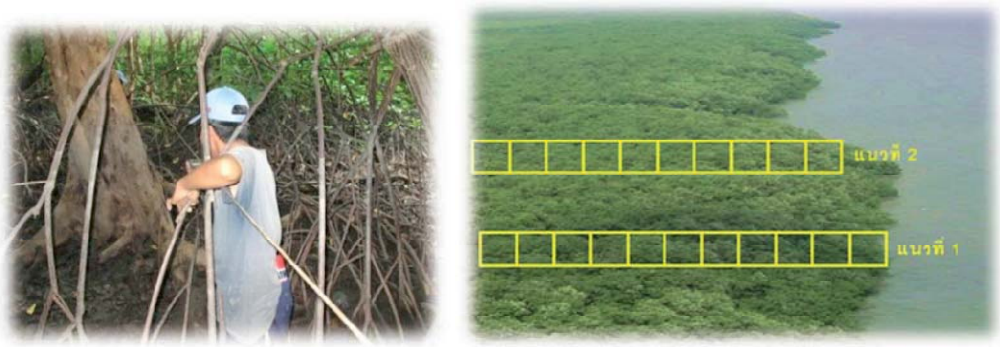

รูปที่ ๕-๖ การวางแนวสำรวจ

- *วางแปลงขนาด ๑๐X๑๐ เมตร* ติดต่อกันเป็นแถบตลอดความยาวของแนว (สำหรับจำนวนแนวที่ศึกษาขึ้นอยู่กับความละเอียดของการศึกษาและขนาดพื้นที่ป่าชายเลน) ดังรูปที่ ๗

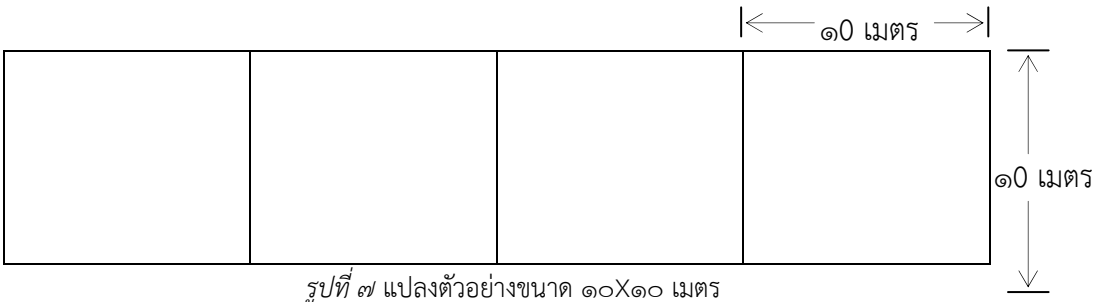

รูปที่ ๗ แปลงตัวอย่างขนาด ๑๐X๑๐ เมตร

<u>ขั้นที่ ๔ บันทึกข้อมูล</u>

- *ข้อมูลทั่วไป* ได้แก่ ท้องที่เก็บข้อมูล ผู้บันทึกข้อมูล วันที่เก็บข้อมูล พิกัดแปลงสำรวจ จำนวนชั้นเรือนยอด การปกคลุมเรือนยอด การปกคลุมดิน และข้อมูลอื่นๆที่พบจากการสังเกต เช่น มีร่องน้ำไหลผ่านกลางแปลง ดินเป็นดินเลน พบหอยจุ๊บแจง ปูแสม ไม่พบวัชชพืช เป็นต้น
- *ข้อมูลต้นไม้ในแปลง* ได้แก่ ทำการวัดขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางหรือเส้นรอบวงและวัดความสูงของต้นไม้ที่มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๔.๕ เซนติเมตรขึ้นไป หรือเส้นรอบวง ๑๕ เซนติเมตรขึ้นไป ให้ การวัดขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง

ขึ้นกับลักษณะของต้นไม้ สำหรับไม้ในสกุลโกงกางหรือชนิดไม้ที่มีรากค้ำจุนวัดขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางที่ ระดับเหนือคอราก ๒๐ เซนติเมตร (ดังรูปที่ ๘) หรือกลุ่มรากที่อยู่บนสุด สำหรับไม้ชนิดอื่นที่ไม่มีรากค้ำจุนให้วัดเส้นผ่าศูนย์กลางที่ความสูงเพียงอกคือ ๑.๓๐ เมตรจากผิวดิน (ดังรูปที่ ๙) ส่วนในกรณีที่เป็นไม้สองนางในระดับที่ต่ำกว่า ๑.๓๐ เมตร ให้ทำการวัดขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางของทั้งสองนาง (ดังรูปที่ ๑๐) แล้วบันทึกข้อมูลในตาราง

รูปที่ ๘ วิธีการวัดต้นไม้ที่มีรากค้ำยันวัดสูงจากคอราก ๒๐ เซนติเมตร

รูปที่ ๙ วิธีการวัดต้นไม้ที่ไม่มีรากค้ำยันวัดสูงจากพื้น ๑.๓๐ เมตร

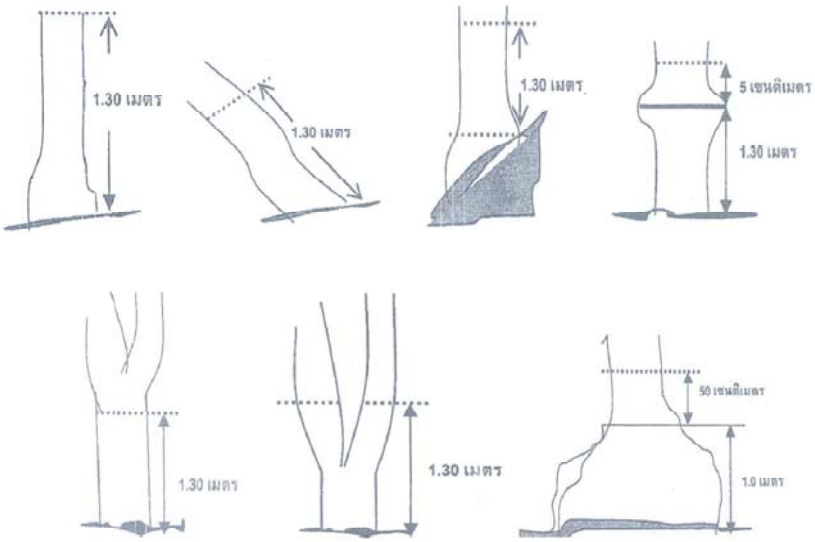

รูปที่ ๑๐ การวัดขนาดต้นไม้ที่ขึ้นในลักษณะต่างๆ

การวิเคราะห์ และประมวลผลข้อมูลการกักเก็บคาร์บอน

จากข้อมูลที่เก็บในภาคสนามนำมาประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีกระบวนการดังนี้

1. *<u>สรุปข้อมูลลักษณะทั่วไป</u>*ของแปลงตัวอย่าง และรายชื่อชนิดพันธุ์ไม้ป่าชายเลนที่สำรวจพบ รวมถึงสัตว์ที่อาศัยอยู่ในป่า ดังตัวอย่างการสรุปต่อไปนี้ (ดังตารางที่ ๑-๓)

<u>ตารางที่ ๑</u> ตารางสรุปลักษณะทางกายภาพของป่า

พื้นที่ป่าฟื้นฟูแสมขาว พิกัด X๒๓๑๗๔๘, Y๑๓๔๐๑๗๗ สำรวจเมื่อวันที่ ๒๑ .ค.ก ๕๕

แปลงย่อยที่	จำนวนชั้นเรือนยอด	เปอร์เซ็นต์การปกคลุมเรือนยอด (%)	เปอร์เซ็นต์การปกคลุมผิวดิน (%)	ข้อมูลทั่วไป
๑	๒	๖๐ %	๒๐ %	O มีเศษขยะที่ลอยมากับน้ำ O พบตอไม้ที่ถูกตัดฟัน O พบไม้ตายเองเป็นบางส่วน

ตารางที่ ๒ สรุปชนิดพันธุ์ไม้ใหญ่ที่สำรวจพบ

ลำดับ	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	การใช้ประโยชน์ของชุมชน
๑.	โกงกางใบเล็ก	โกงกางใบเล็ก	*Rhizophora apiculata*	
๒.	โปรงแดง	โปรงแดง	*Ceriops tagal*	
๓.	ลุ่ย	ถั่วขาว	*Bruguiera cylindrica*	
๔.	สักดอกแดง	โกงกางใบหัวสุม	*Bruguiera gymnorrhiza*	
๕.	แสมขาว	แสมขาว	*Avicennia alba*	

ตารางที่ ๓ สรุปชนิดพันธุ์สัตว์ป่าที่สำรวจพบ

ลำดับ	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	การใช้ประโยชน์ของชุมชน
๑.	ปูแสม	ปูแสม *(Meder's mangrove crab)*	*Sesarma sp.*	
๒.	แตน	แตน		
๓.	ปลาตีน	ปลาตีน *(Mudskipper)*	*Boleophthalmus boddarti*	
๔.	กั้งกร้าม	*mantis shrimp*		

2. *คำนวณค่าน้ำหนักแห้งจากโปรแกรมคอมพิวเตอร์* (ใช้สมการอัลโลเมตรีของ Tamai et al. (๑๙๘๖) และ Komiyama et al. (๒๐๐๕) มาทำเป็นโปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่ใช้คำนวณหาค่ามวลชีวภาพ (น้ำหนักแห้ง) ของต้นไม้เป็นรายต้น (ตามชนิด) เพียงใส่ค่าเส้นผ่านศูนย์กลาง (DBH) ของต้นไม้ลงไป โปรแกรมก็จะสามารถคำนวณค่ามวลชีวภาพ (ก.ก.) กับค่าปริมาณคาร์บอนที่กักเก็บไว้ในส่วนที่อยู่เหนือพื้นดินของต้นไม้ (ก.ก.) ต้นนั้นๆ ได้ทันที) ดังรูปที่ ๑๑

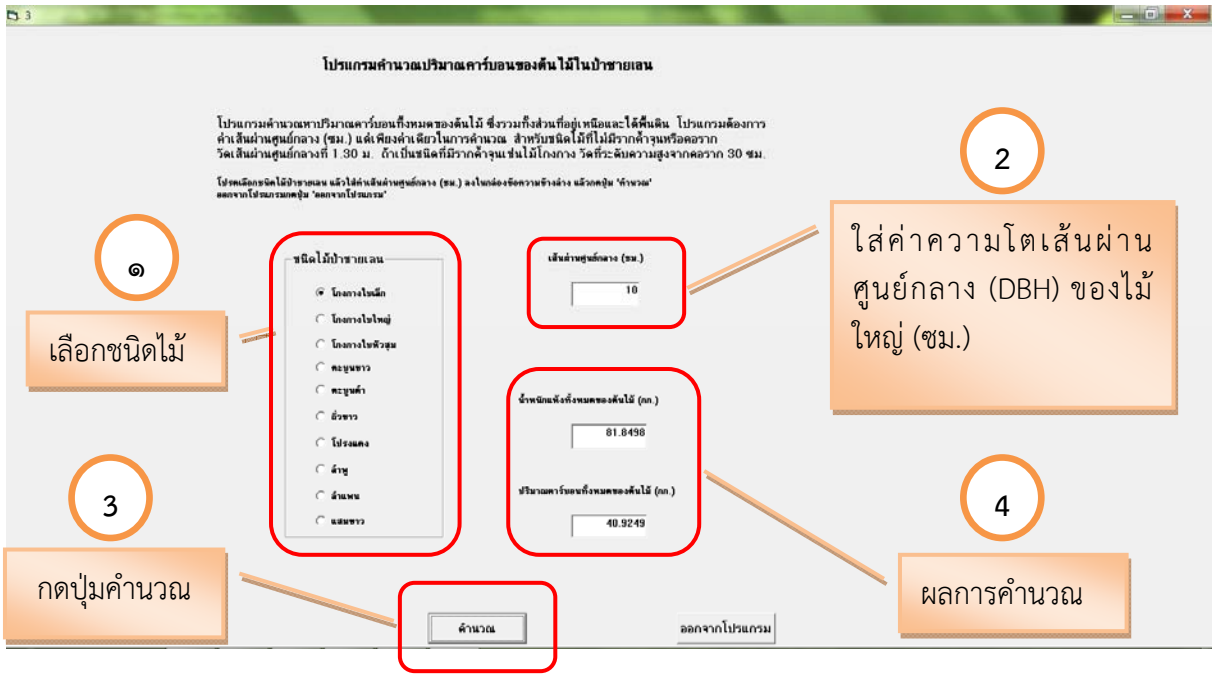

รูปที่ ๑๑ หน้าต่างโปรแกรมคำนวณปริมาณคาร์บอนของต้นไม้ในป่าชายเลน

หมายเหตุ โปรแกรมคำนวณปริมาณคาร์บอนของต้นไม้ในป่าชายเลน ยังมีข้อจำกัดที่สามารถคำนวณปริมาณคาร์บอนได้เพียง ๑๐ ชนิดเท่านั้น

3. *คำนวณค่าปริมาณคาร์บอนของไม้ใหญ่* ด้วยการนำค่าน้ำหนักแห้งของต้นไม้ คูณด้วย ๐.๔๗โดยได้ผลพร้อมทั้งหาดซับก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ด้วยการคูณด้วยค่าคงที่ปริมาณการดู๓.๖๖และปริมาณการปลดปล่อยก๊าซออกซิเจนคูณด้วยค่าคงที่๒.๖๖ พร้อมทั้งคำนวณค่าความหนาแน่นของต้นไม้ต่อพื้นที่ ๑ไร่ ซึ่งสรุปผลการคำนวณได้ดังตัวอย่างการสรุปต่อไปนี้ (ดังตารางที่ ๔)

ตารางที่ ๔ ตารางสรุปผลปริมาณคาร์บอนพื้นที่ป่าชายเลนบ้านอ่าวกรูด ตตราด.เมือง จ.ห้วงน้ำขาว อ.

แปลงป่า	ความหนาแน่นของต้นไม้ (ไร่/ต้น)	ปริมาณคาร์บอนต่อ ๑ไร่ (ตันคาร์บอน)	ปริมาณคาร์บอนทั้งผืนป่า (ตันคาร์บอน)	ปริมาณการดูดซับก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ ตันก๊าซ) (คาร์บอนไดออกไซด์	ปริมาณการปลดปล่อยก๊าซออกซิเจน ตันก๊าซ) (ออกซิเจน
ป่าฟื้นฟูแสมขาว	๕๑๒	๖.๘๙)๖,๘๘๘.๕๙ กก(.	)๔๖๑ ไร่(๓,๑๗๖.๒๙)๓,๑๗๖,๒๙๐ กก(.	๑๑,๖๒๕.๒๒	๘,๔๔๘.๑๖

สิ่งที่ได้

การประเมินการกักเก็บคาร์บอนในป่าชายเลนมีหลากหลายวิธีการ และได้มีหลายๆหน่วยงานที่ทำการประเมินไว้ แต่สิ่งสำคัญที่จะทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินคือ *วิธีการประเมินที่ง่าย* ชุมชนสามารถเรียนรู้กระบวนการไปพร้อมๆกันได้ ซึ่งจะทำให้ชุมชนได้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลการพึ่งพิงทรัพยากรในระบบนิเวศป่าชายเลนร่วมกัน ได้ทราบว่าระบบนิเวศป่าชายเลนที่ชุมชนช่วยกันดูแลอยู่ให้ประโยชน์แก่ชุมชนคิดเป็นมูลค่าเท่าไร และอย่างไร ตลอดจนได้รู้ข้อมูลมูลค่าของระบบนิเวศป่าชายเลน เพื่อเป็นฐานในกระบวนการตัดสินใจในการดำเนินการด้านการจัดการระบบนิเวศป่าชายเลน

ที่ผ่านมาความล้มเหลวในการดูแลและฟื้นฟูระบบนิเวศป่าชายเลน ส่วนหนึ่งเกิดจากการที่เราไม่ได้ตระหนักถึงคุณค่าและมูลค่าที่แท้จริงของระบบนิเวศฯ กระบวนการประเมินมูลค่าจึงเกิดขึ้น เพื่อเปิดเผยให้เราได้ทราบว่าระบบนิเวศฯเป็นทรัพย์สินที่ไม่ใช่ของฟรีแต่เป็นสิ่งที่ *“มีค่าและราคา”* ผู้ที่กำหนดนโยบายต้องพิจารณาก่อนการตัดสินใจดำเนินโครงการใดๆที่อาจส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศฯ โดยการประเมินมูลค่าจะช่วยกำหนดมูลค่าที่เหมาะสมให้กับผลผลิตและการบริการของระบบนิเวศฯ

เอกสารอ้างอิง

แผนงานประเทศไทย, ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชน-ประเทศไทย. **(ร่าง)คู่มือการสำรวจประเมินสภาพป่าและคาร์บอนอย่างง่าย**. ปรับปรุงล่าสุด ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕.

แผนงานประเทศไทย, ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชน-ประเทศไทย. **รายงานการศึกษาการวิเคราะห์ผลกระทบจากการ(ร่าง)เปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในท้องถิ่นกับการสำรวจประเมินสภาพป่าและคาร์บอนอย่างง่าย**, ๒๐ – ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

ภาคผนวก

๑. แบบบันทึกข้อมูลการสำรวจป่าเพื่อประเมินคาร์บอนอย่างง่าย

สถานที่.....ผู้บันทึกข้อมูล.....
วันที่เก็บข้อมูล.....พิกัด.....
จำนวนชั้นเรือนยอด.....ชั้น เปอร์เซ็นต์การปกคลุมเรือนยอด.....% เปอร์เซ็นต์การปกคลุมผิวดิน%.....
ข้อมูลทั่วไป .....(งที่พบจากการสังเกตอธิบายสิ่)
.....

แนวที่แปลงที่/	หมายเลข	ชื่อต้นไม้	ความโต (.ซม)	ความสูง (.ม)

๒. แบบบันทึกพันธุ์พืชอื่นๆ ที่ไม่ใช่ไม้ยืนต้น (พบในแปลงขนาด ๑๐ x ๑๐ เมตรและบริเวณรอบๆ แปลง(เช่น เถาวัลย์ พืชล้มลุก กล้วยไม้ กาฝาก หวาย สมุนไพร ฯลฯ

ชื่อ	รูปชีวิต	ประมาณความมากน้อย (ในช่องที่พบ √ใส่เครื่องหมาย)			
		มาก	ปานกลาง	น้อย	หายากมาก

๓. แบบบันทึกสัตว์ป่า (พบในแปลงขนาด ๑๐ x ๑๐ เมตรและบริเวณรอบๆแปลง(

ชนิดสัตว์ป่า	สิ่งที่พบ √ ใส่เครื่องหมาย) ในช่องที่พบ(				
	พบตัว	ได้ยินเสียง	รอยเท้า	มูล	อื่นๆ (ระบุ)

การจัดการทรัพยากรและการปรับตัวภายใต้การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

การปรับตัวต้องควบคู่ไปกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศ

ประเทศไทย นับได้ว่าเป็นประเทศที่มีความเสี่ยงสูงที่จะได้รับผลกระทบจากความแปรปรวนและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เนื่องจากการดำรงชีวิตของประชาชนและการพัฒนาประเทศในภาพรวม ต้องพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ดิน น้ำ ป่าไม้ และชายฝั่ง และปัจจัยทางดินฟ้าอากาศเป็นส่วนหนึ่งที่ตัวกำหนดผลผลิตทั้ง สินค้าเกษตร การประมง และการป่าไม้ ดังนั้นหากสภาพภูมิอากาศเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมไม่ว่าจะเพิ่มขึ้นหรือลดลงย่อมต้องส่งผลกระทบโดยตรงต่อทรัพยากรธรรมชาติและผลผลิตดังกล่าว ซึ่งหากมองในภาพของความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงถึงกันภายใต้ระบบนิเวศ แล้วพบว่าท้ายที่สุดแล้วมนุษย์ก็จะได้รับผลกระทบโดยตรงต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิกาศอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

นั้นเป็นเพราะว่าการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศย่อมส่งผลกระทบต่อเนื่องถึงบทบาท และหน้าที่ของระบบนิเวศที่มีต่อมนุษย์ในด้านต่างๆ เช่น เป็นแหล่งของทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพที่มีคุณค่าก่อให้เกิดการพัฒนา เศรษฐกิจของประเทศ เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารและควบคุมสมดุลธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นแหล่งอาชีพและรายได้ของคนหลากหลายกลุ่ม ดังนั้นการรองรับและแก้ไขปัญหาด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่มีต่อทรัพยากรธรรมชาติโดยการบรรเทาผลกระทบที่เกิดขึ้นและการสร้างความสามารถในการปรับตัวของทรัพยากรธรรมชาติ จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ควรเร่งดำเนินการเพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติยังคงมี ศักยภาพในการรักษาบทบาทและหน้าที่ของระบบนิเวศเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีแก่คนสังคม

ด้วยเหตุนี้การปรับตัวและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต้องดำเนินการควบคู่กันภายใต้สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และการพัฒนาที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต และแนวทางสำคัญที่ควรจะเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการดำเนินการในเรื่องนี้คือการบูรณาการแนวคิดการตั้งรับปรับตัวเข้าสู่แผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งในระดับชุมชน ท้องถิ่น และในระดับประเทศ เพราะการบริหารจัดการแบบองค์รวมที่หยิบยกเอาทุกมิติที่เกี่ยวข้องมาพิจารณาพร้อมกันย่อมทำให้เห็นภาพของปัญหาที่ชัดเจน ซึ่งจะทำให้สามารถจัดสรรบทบาทหน้าที่และศักยภาพของผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปสู่การจัดการปัญหานั้นๆ ได้อย่างมีทิศทางและมีประสิทธิภาพ

วิถีประมงพื้นบ้านในชุมชนชายฝั่งกับความเสี่ยงด้านภูมิอากาศ

วิถีชีวิตชาวประมงพื้นบ้านนั้นเป็นวิถีที่ผูกพันอยู่กับทรัพยากรธรรมชาติและสภาพภูมิอากาศตลอดเวลา เมื่อการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นย่อมส่งผลกระเทือนทันที จากสภาพการณ์ปัจจุบันบริเวณชุมชนชายฝั่งทะเลสาบสงขลา ตำบลจองถนน มีการเปลี่ยนแปลงของคลื่น ลม ทิศทางลม ช่วงเวลา และความรุนแรงของลมมรสุมเพิ่มขึ้น ซึ่งค่อย ๆ เปลี่ยนไปจากองค์ความรู้และประสบการณ์เดิมของชาวประมงที่มีการสั่งสมมานาน ส่งผลให้วันที่สามารถออกเรือได้ตลอดทั้งปีลดลง ช่วงเวลาที่ชาวประมงอยู่ในทะเลได้น้อยลง เพราะมีความเสี่ยงมากขึ้น โดยเฉพาะในช่วงลมมรสุมเป็นช่วงที่ชาวประมงไม่สามารถออกเรือได้เลย รวมทั้งบ้านเรือนที่ตั้งอยู่ริมชายฝั่งก็ได้รับความเสี่ยงเพิ่มขึ้นจากความรุนแรงของลมมรสุม ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงของกระแสน้ำ ช่วงเวลาน้ำเค็ม น้ำจืด น้ำกร่อย ส่งผลต่อการเคลื่อนย้ายของสัตว์น้ำ หากเป็นช่วงเวลาเดียวกับมรสุมชาวประมงก็จะพลาดโอกาสนั้นไป

นอกจากการเปลี่ยนแปลงทางสภาพภูมิอากาศที่เกิดขึ้นแล้วนั้น ผลจากการกระทำของมนุษย์ก็ยังซ้ำเติมความรุนแรงให้กับตนเองด้วย เช่น การใช้เครื่องมือประมงที่ไม่เหมาะสมทำลายล้าง การลักลอบจับปลาในฤดูวางไข่ จับปลาขนาดเล็ก ขาดความ

ร่วมมือในการปฏิบัติตามกฎกติกา เพราะต้องการรายได้เพิ่มขึ้น จึงทำให้ปริมาณสัตว์น้ำลดลง จึงต้องออกเรือไกลขึ้น รวมทั้งการใช้ประโยชน์ที่ดิน การขุดลอกคลอง ทำลายแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ การใช้สารเคมีการเกษตร เนื่องจากลักษณะที่ตั้งของชุมชนเป็นพื้นที่ปลายน้ำ น้ำจากต้นน้ำที่มีการปนเปื้อนสารเคมีการเกษตรจึงไหลลงมา ทำให้คุณภาพน้ำในทะเลสาบแย่ลง ประกอบกับการขุดลอกคลองและสร้างทางระบายน้ำ ทำให้น้ำไหลมาเร็วขึ้น เจอกับน้ำทะเลหนุน น้ำจึงท่วมขังนานขึ้น ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิต และทรัพย์สินของชาวประมงอย่างมาก

จากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นส่งผลต่อปริมาณสัตว์น้ำที่จับได้ มีปริมาณลดลงทั้งจำนวนและชนิดของพันธุ์ที่เหลือเพียง ๒-๓ ชนิดหลัก ๆ อย่างเห็นได้ชัด ทำให้การออกเรือต้องออกไปไกลขึ้น ชาวประมงจึงมีความเสี่ยงมากขึ้นทั้งต่อชีวิต และการสูญหายของเครื่องมือประมง ซึ่งเมื่อเกิดความเสียหายขึ้นกับเครื่องมือประมง ประมงพื้นบ้านก็ยังขาดโอกาสในการได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆ เนื่องจากกฎหมายประมงไม่รองรับการขึ้นทะเบียนเรือขนาดเล็ก เมื่อเกิดความเสียหายจากภัยพิบัติ หรือการช่วยเหลือในกรณีอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังเช่น ในกรณีการเกิดพายุเพื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๓ การรับขึ้นทะเบียนชาวประมงและชดเชยค่าเสียหายนั้นเกิดจากมติคณะรัฐมนตรี ซึ่งถือเป็นกรณีพิเศษแต่ในปีอื่นๆ ที่เกิดอุทกภัยไม่มีการชดเชยค่าเสียหายของเครื่องมือประมงจากภัยพิบัติ ในขณะที่ภายในชุมชนก็ไม่มีการรวมกลุ่มกันอย่างชัดเจน ด้วยเหตุนี้จึงขาดโอกาสในการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก

เมื่อความเสี่ยงในการออกเรือเพิ่มมากขึ้น ต้นทุนการจับสัตว์น้ำสูงขึ้น ปริมาณที่จับได้น้อยลง แต่กลับถูกกดราคาจากแม่ค้าที่มารับซื้อ เพราะไม่มีตลาดรองรับผลผลิตในชุมชน เมื่อรายได้จากการออกเรือไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายในครัวเรือน หนี้สินจึงเพิ่มขึ้น ทำให้ชาวประมงไม่มีหลักประกันรายได้และผลผลิตที่แน่นอน ทั้งผู้ชายและผู้หญิงจึงต้องออกไปทำงานรับจ้างภายนอกชุมชน จนทำให้ชุมชนเกิดความเปราะบางเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จากสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ชาวประมงพื้นบ้านในตำบลจองถนน จังหวัดพัทลุง จึงร่วมกันมองหาแนวทางลดความเสี่ยงและพัฒนาศักยภาพของตนเองเพื่อตั้งรับปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น

จัดการพื้นที่ชายฝั่ง : ลดความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติเพิ่มความปลอดภัยให้กับวิถีชีวิต

ในช่วงเวลา ๓๐ ปีที่ผ่านมานั้น พบว่า ลักษณะพื้นที่ชายฝั่งทะเลสาบสงขลา เป็นชายฝั่งโล่ง ๆ เมื่อเกิดคลื่น ลม หรือมีพายุจะได้รับความเสียหายอย่างหนัก ยกเว้นบริเวณที่มีต้นไม้จะช่วยเป็นแนวกันชน และกันการกัดเซาะตามแนวตลิ่งได้

ทางกลุ่มชาวประมงพื้นบ้านในตำบลจองถนน ประกอบด้วยหมู่ที่ ๑,๓,๔,๕, จึงเริ่มต้นการจัดการทรัพยากรธรรมชาติแนวชายฝั่ง จากการปลูกต้นลำพู เพื่อเป็นหนึ่งในวิธีการรับมือและปรับตัวของชุมชน นอกจากต้นลำพูจะป้องกันพื้นตลิ่ง กันน้ำเซาะริมตลิ่ง ช่วยชะลอการพังทลายของดิน และช่วยชะลอความแรงของกระแสลมแล้ว สัตว์น้ำยังนิยมใช้เป็นที่วางไข่และอนุบาลตัวอ่อน นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งสะสมของดินตะกอนที่ช่วยเพิ่มพื้นที่บริเวณชายทะเล (land builder) เนื่องจากระบบรากมีความซับซ้อนจึงเก็บกักดินไว้ได้มาก และลำต้นสามารถใช้ทำฟืน ดอกอ่อน รับประทานเป็นผักสด สามารถเก็บขายเป็นรายได้เสริมอีกด้วย ที่สำคัญก็คือ ลักษณะของต้นลำพูยังเหมาะสมกับสภาพพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลสาบฯ เนื่องจากเป็นพื้นที่น้ำค่อนข้างจืด หรือมีระยะเวลาที่ระดับความเค็มของน้ำน้อยเป็นเวลานาน ทำให้ต้นลำพูสามารถเจริญเติบโตได้ดี เพราะเมื่อเปรียบเทียบกับต้นโกงกางซึ่งชอบน้ำเค็ม หากนำมาปลูกในพื้นที่น้ำจืดก็จะไม่เหมาะสม และไม่เจริญเติบโต

การดำเนินการปลูกต้นลำพูนั้น จะแบ่งเป็นกลุ่มตามหมู่บ้าน เพื่อรับผิดชอบกันปลูกและดูแลในเขตพื้นที่หมู่บ้านของตนเอง ซึ่งจะเริ่มปลูกในช่วงหน้าแล้ง หรือเดือนมีนาคม ถึง เดือนมิถุนายน ก่อนที่น้ำในทะเลสาบจะขึ้นเมื่อเข้าสู่ฤดูฝน เมื่อต้นลำพูตายก็มีการปลูกซ่อมเสริม โดยจะปลูกตลอดแนวชายฝั่ง เพื่อเสริมในพื้นที่ว่าง มีการวางระยะต้นลำพูให้เหมาะสมสำหรับนำเรือ

เข้าไปจอดริมฝั่งได้ ซึ่งแต่ละหย่อมบ้านจะมีบริเวณสำหรับจอดเรือของตน ซึ่งต้นลำพูยังสามารถป้องกันความเสียหายที่จะเกิดกับเรือใขณะเกิดมรสุมได้อีกด้วย

ซึ่งทางกลุ่มชาวประมงมีแผนการดำเนินการในขั้นต่อไป คือ การทำโรงเรือนเพาะชำต้นไม้ต่าง ๆ ที่เหมาะสมและอยู่ในท้องถิ่นสำหรับปลูกบริเวณที่ว่างบนฝั่งทะเลสาบ เพื่อเพิ่มความอุดมสมบูรณ์และเป็นแหล่งอาหารให้กับชุมชน หลังจากที่ต้นลำพูโตพอที่จะเป็นแนวกันลมให้กับต้นไม้บนฝั่งได้แล้ว สร้างการบูรณาการทำงานร่วมกับท้องถิ่น เช่น การขยายพื้นที่เขตอนุรักษ์เพิ่มขึ้น ซึ่งปัจจุบันตำบลจองถนนมีเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำเพื่อเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำวัยอ่อน รวมทั้งในพื้นที่เขตอภัยทานของวัดเขียนบางแก้วแล้ว หากร่วมกันวางมาตราการ สร้างความตระหนักถึงความสำคัญของเขตอนุรักษ์ การปลูกต้นไม้แนวชายฝั่ง รวมทั้งการกำหนดชนิดเครื่องมือประมงในทะเลสาบ ซึ่งจะทำให้การปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำในทะเลสาบของหน่วยงานต่าง ๆ ได้ประสิทธิผลเพิ่มมากขึ้น จะทำให้ปริมาณสัตว์น้ำและความอุดมสมบูรณ์ของทะเลสาบกลับคืนมา

กองทุนเครื่องมือประมง : ความมั่นคงในอาชีพและหลักประกันการจัดการทรัพยากรทะเลที่ยั่งยืน

กองทุนเครื่องมือประมงเพื่อความยั่งยืน ของตำบลจองถนน มีเป้าหมายสำคัญเพื่อสร้างความมั่นคงในการประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน โดยการรวมกลุ่มของชาวประมงครั้งนี้เป็นจุดเริ่มต้นในการปรับตัวของชุมชน เพื่อการสร้างความตระหนักและการเรียนรู้ของชาวประมงผ่านกองทุนฯ เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันในการกำหนดขนาดและประเภทเครื่องมือประมงที่ไม่ทำลายล้างสัตว์น้ำ อันเป็นองค์ความรู้ที่ชาวประมงมีอยู่แล้ว ทั้งช่วงเวลาในการจับสัตว์น้ำตามฤดูกาล ทั้งเครื่องมือที่เหมาะสมกับสัตว์น้ำแต่ละชนิด ซึ่งจะนำไปสู่การจัดการผลผลิต การกำหนดราคาที่ชุมชนสามารถร่วมกันกำหนดราคาที่เป็นธรรมได้ และเพื่อช่วยเหลือชาวประมงในการบรรเทาภาระหนี้สินนอกระบบจากการกู้ยืมเงินเพื่อมาซื้อเครื่องมือประมงที่ได้รับความเสียหายจากการออกทำการประมงและจากกรณีที่ได้รับความเสียหายจากภัยธรรมชาติ ประกอบกับเป็นการลดภาระหนี้สินให้กับชาวประมงเนื่องจากเครื่องมือประมงส่วนใหญ่มีต้นทุนที่สูงขึ้น

การดำเนินการของกลุ่มในการจัดตั้งคณะกรรมการนั้นมีทั้งผู้หญิงและผู้ชายเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ซึ่งวันทำการของกลุ่ม คือ วันที่ ๒๕ ของทุกเดือน เพื่อให้สมาชิกได้มาฝากเงินออม อย่างน้อยเดือนละ ๕๐ บาท/บัญชี/คน และจะเปิดให้มีการแจ้งความประสงค์เพื่อยืมเงินไปซื้อเครื่องมือประมงด้วยเช่นกัน โดยจะต้องผ่านการพิจารณาเห็นชอบจากคณะกรรมการของกองทุนฯ และเมื่อได้รับเงินไปแล้วก็จะมีการติดตามการนำเงินไปใช้เพื่อซื้อเครื่องมือประมงอย่างต่อเนื่อง

ผลจากการดำเนินการกองทุน พบว่า ในปัจจุบันกลุ่มกองทุนเครื่องมือประมงฯ ดำเนินการมาแล้วประมาณ ๕ เดือน มีสมาชิกในกลุ่มทั้งชายหญิงรวม ๕๒ คน ซึ่งประกอบไปด้วยชาวประมงจากหมู่ที่ ๑ , ๓ , ๔ และ ๕ ของตำบลจองถนน มีเงินสะสมในกองทุน ๖๙,๐๐๐ บาท ประกอบด้วย เงินกองทุนหมุนเวียนเครื่องมือประมง ๕๐,๐๐๐ บาท เงินลงหุ้นสัจจะของสมาชิก ๑๙,๐๐๐ บาท โดยให้สมาชิกกู้ยืมไปแล้วทั้งสิ้น ๒๓ ราย ๆ ละ ๓,๐๐๐ บาท คิดอัตราดอกเบี้ยร้อยละ ๒ บาท เพื่อเก็บไว้เป็นค่าดำเนินการกลุ่ม และเป็นกองทุนสวัสดิการในการทำกิจกรรม เพื่อรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ซึ่งจากการรวมกลุ่มเป็นกองทุนเครื่องมือประมงฯ นี้ สมาชิกที่ต้องการซื้อเครื่องมือประมง เงินที่กู้ยืมไปเป็นเพียงบางส่วนของต้นทุนเท่านั้น เนื่องจากกองทุนเครื่องมือประมงฯ พึ่งก่อตั้ง จำนวนเงินที่สามารถให้สมาชิกกู้ยืมต่อคนจึงเป็นจำนวนไม่มากและไม่เพียงพอกับการซื้อเครื่องมือประมงบางชนิดในจำนวนที่เพียงพอกับความต้องการของสมาชิก เงินจากกองทุนจึงช่วยบรรเทาหนี้สินนอกระบบได้ส่วนหนึ่งเท่านั้น

โดยแนวทางการดำเนินการของกลุ่มกองทุนเครื่องมือประมง ฯ ในอนาคต คือ การมีกฎระเบียบของชุมชนในการทำประมง มีแนวทางในการจัดการระบบราคาและตลาดในชุมชน เช่น การมีแพชุมชนเพื่อรับซื้อปลา การกำหนดราคาโดยสมาชิกประมง

ร่วมมือกันกำหนดราคาขาย รวบรวมข้อมูลสัตว์น้ำ ราคาผลผลิตเพื่อให้ทราบกำลังผลิตของชุมชน มีการรวมกลุ่มแปรรูปของผู้หญิงประมงที่มีความสามารถในการแปรรูปสัตว์น้ำ จะสามารถเพิ่มมูลค่าราคาสัตว์น้ำได้ เพราะผลผลิตในพื้นที่ทะเลสาบเป็นที่ต้องการของตลาด เนื่องจากรสชาติของเนื้อปลาหวาน มัน เป็นจุดเด่นของพื้นที่ทะเลสาบ จึงเป็นโอกาสำคัญของชาวประมง นอกจากนี้การทำงานยังต้องมีการแลกเปลี่ยนระหว่างกลุ่มในชุมชนและเครือข่าย เพื่อให้เกิดความมั่นคงด้านอาชีพและการดำรงชีวิตอีกด้วย

ปรับเปลี่ยนวิถีนา รับมือโลกร้อน

การทำนาในลุ่มน้ำท่าเชียด

การทำนาเป็นอาชีพดั้งเดิมที่สำคัญของคนในจังหวัดพัทลุงและคนในพื้นที่ลุ่มน้ำท่าเชียด เพราะพื้นที่มีสภาพของดินที่เหมาะสมกับการทำนามากที่สุด ดังจะเห็นได้จากการศึกษาของกิตติ ตันไทย (๒๕๔๕: ๑๗)[2] โครงการเศรษฐกิจท้องถิ่นลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา: ศึกษาเฉพาะกรณีข้าวและยางพาราตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๓๙ – ๒๕๓๙ ได้กล่าวว่า การทำนาเป็นอาชีพที่สำคัญของคนส่วนใหญ่ในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา โดยเฉพาะที่พัทลุง ผู้คนในเมืองพัทลุงทำนาเป็นอาชีพหลักทำกันทุกครัวเรือน ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเขียนบรรยายสภาพไร่นาของพัทลุงเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๒ ไว้ว่า

> *"...เมืองพัทลุงมีไร่นาบริบูรณ์มาก เลี้ยงเมืองสงขลาได้ทั้งเมือง คนในเมืองพัทลุงที่จะไม่ทำนาไม่มีเลย เกือบจะเป็นหากินอย่างเดียวด้วยเรื่องทำนาทั้งนั้น ที่แผ่นดินก็อุดมดี"*

พื้นที่ลุ่มน้ำท่าเชียดโดยเฉพาะตำบลนาปะขอและตำบลจองถนน มีการทำนามาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แม้ว่าพื้นที่ทำนาในปัจจุบันบางส่วนจะถูกเปลี่ยนเป็นพื้นที่ทำสวนยางบาง หรือถูกปล่อยทิ้งร้างบ้าง แต่การทำนาก็ยังคงอยู่ในทั้งสองพื้นที่ จากอดีตก่อนปี พ.ศ. ๒๕๑๔ การทำนาในทั้งสองพื้นที่มีรูปแบบเหมือนการทำนาโดยทั่วไปในจังหวัดพัทลุง ที่มีเป้าหมายการผลิตเพื่อยังชีพ ดังนั้นขั้นตอนการผลิต ตั้งแต่การไถ หว่าน ปักดำ เก็บเกี่ยว จึงอาศัยแรงงานในครอบครัว ชุมชน แรงงานสัตว์ และอาศัยน้ำฝนเป็นปัจจัยการผลิตหลักจึงผลิตเฉพาะนาปี ด้วยเหตุนี้ฤดูกาลทำนา จึงเริ่มตั้งแต่เดือนสิงหาคม หรือ กันยายน หากปีใดฝนมาเร็วก็จะเริ่มทำนาเร็ว หากปีใดฝนแล้ง ก็จะทำให้ไม่สามารถทำนาได้ หรือทำได้แต่นาแห้งเสียหายไม่ได้ข้าว หรือหากปีใดน้ำมากเกินไปนาล่ม ข้าวก็จะเสียหายหรือไม่ได้เก็บเกี่ยว การทำนาปีขึ้นอยู่กับปริมาณของน้ำฝน สำหรับระยะเวลาในการทำนาปีจะสิ้นสุดประมาณเดือนกุมภาพันธ์หรือมีนาคม ขึ้นอยู่กับพันธ์ข้าวที่ปลูก การปลูกข้าวในอดีตนั้นยังคงใช้ปุ๋ยที่ได้จากมูลสัตว์โดยเฉพาะปุ๋ยที่ได้จากมูลค้างคาวซึ่งถือว่าเป็นปุ๋ยคุณภาพดีสำหรับการทำนา สำหรับสายพันธุ์ข้าวที่นิยมปลูกเป็นพันธุ์หนัก ได้แก่ ข้าวกอและ ข้าวหัวนา ข้าวช่อไพร สังข์หยด เล็บนก เป็นต้น

ที่มา : การสัมภาษณ์กลุ่มอนุรักษ์ฟื้นฟูพันธ์ข้าวพื้นบ้านนาปะขอ[3]

หมายเหตุ ฤดูการเก็บเกี่ยว ช่วงผลผลิตออกปกติ

ช่วงผลผลิตออกมาก

ภาพที่ ๑ ปฏิทินการผลิตข้าวนาปีลุ่มน้ำท่าเชียดก่อนมีโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาท่าเชียด

[2] กิตติ ตันไทย (2545) รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการเศรษฐกิจท้องถิ่นลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา: ศึกษาเฉพาะกรณีข้าวและยางพาราตั้งแต่ พ.ศ. 2439 – 2539. ชุดโครงการประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคใต้บริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

[3] สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 3๑ สิงหาคม พ.ศ. 2555

ปี พ.ศ. ๒๕๑๔ เมื่อโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาท่าเชียด ของสำนักชลประทานที่ ๑๖ ก่อสร้างแล้วเสร็จ สามารถส่งน้ำให้เกษตรกรที่อยู่ภายในโครงการได้ ตำบลนาปะขอและตำบลจองถนนเป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่อยู่ภายใต้โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาท่าเชียด การทำนาในพื้นที่เริ่มเข้มข้นขึ้น เป้าหมายการทำนาเปลี่ยนจากการผลิตเพื่อยังชีพเป็นการผลิตเพื่อค้าขาย และมีการทำนาปรังเพิ่มขึ้นโดยอาศัยน้ำจากชลประทาน ซึ่งการทำนาปรัง อยู่ระหว่างเดือนมีนาคมถึงเดือนสิงหาคม พันธุ์ข้าวที่นิยมปลูกเป็นข้าวพันธุ์เบา ได้แก่ ชัยนาท หอมปทุม กข ๓๓ เบตง เจียแดงลาย และเจียแดงธรรมดา ซึ่งนิยมนำไปผลิตเป็นอาหารสัตว์

ที่มา : การสัมภาษณ์กลุ่มอนุรักษ์ฟื้นฟูพันธ์ข้าวพื้นบ้านนาปะขอ

หมายเหตุ ฤดูการเก็บเกี่ยว ช่วงผลผลิตออกปกติ

ช่วงผลผลิตออกมาก

ภาพที่ ๒ ปฏิทินการผลิตข้าวนาปีและนาปรังลุ่มน้ำท่าเชียดหลังก่อนมีโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาท่าเชียด

น้ำท่วมซ้ำซากในพื้นที่ลุ่มน้ำท่าเชียด

น้ำท่วมกลายเป็นอุปสรรคต่อการทำนาในลุ่มน้ำท่าเชียด จากการสังเกตของชาวบ้านทั้งตำบลนาปะขอและตำบลจองถนนพบว่า สถานการณ์ปัญหาเรื่องน้ำท่วมในพื้นที่เริ่มมีความรุนแรงขึ้นจากในอดีต โดยเฉพาะในช่วง ๑๐ ปีที่ผ่านมา กล่าวคือมีระยะเวลาของการท่วมขังที่ยาวนานและมีการท่วมซ้ำซากในบางพื้นที่ และจากการวิเคราะห์ร่วมกันของชาวบ้าน[4] พบว่าน่าจะเกิดจาก ๓ สาเหตุคือ

1) การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ ทั้งในแง่ของการประกอบอาชีพและการพัฒนาสาธารณูปโภคในพื้นที่ต่างมีผลต่อการปรับเปลี่ยนการใช้ที่ดินของตำบลนาปะขอ เดิมที่ตำบลานาปะขอเป็นแหล่งปลูกข้าวที่สำคัญแหล่งหนึ่งของจังหวัดพัทลุง แต่เนื่องด้วยราคาข้าวที่ตกต่ำประกอบกับราคายางพาราที่สูงขึ้น ทำให้เกษตกรหันมาปรับเปลี่ยนพื้นที่เพื่อปลูกยางพาราแบบยกร่องเพิ่มขึ้น ขณะเดียวกันนโยบายส่งเสริมการปลูกปาล์มน้ำมันเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่กระตุ้นให้เกษตกรลงทุนปรับเปลี่ยนพื้นที่นามาปลูกปาล์มน้ำมันเพิ่มขึ้น การปรับเปลี่ยนพื้นที่นาโดยการยกร่องเพื่อปลูกยางพาราหรือปาล์มนี้เป็นอีกหนึ่งสาเหตุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางน้ำในพื้นที่ เมื่อเกิดน้ำท่วมน้ำจึงกระจายไปทั่วบริเวณ การไหลลงสู่คลองระบายและทะเลจึงเป็นไปได้ช้า นอกจากนี้การพัฒนาสาธารณูปโภคในพื้นที่ เช่น การสร้างระบบชลประทาน การสร้างถนน ต่างมีผลต่อการระบบบายน้ำในพื้นที่ คลองหลายสายในตำบลนาปะถูกปรับเปลี่ยน หรือตื้นเขิน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ต่างมีผลต่อประสิทธิภาพในการระบายน้ำของตำบลนาปะขอโดยตรง

[4] ข้อมูลจากการวิเคราะห์ความเสี่ยง ความเปราะบาง และศักยภาพของพื้นที่เป้าหมายในจังหวัดพัทลุง ระหว่าง๑0-๑๑ ธันวาคม พ.ศ. 2554 ณ ศูนย์วิจัยข้าว จังหวัดพัทลุง

2) การปรับปรุงระบบชลประทานของโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาท่าเชียด ของสำนักชลประทานที่ ๑๖ กรมชลประทาน จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านเพิ่มเติมพบว่า การบริหารจัดการน้ำในพื้นที่ชลประทานโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาท่าเชียดเป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่ทำให้เกษตรกรที่ทำนาต้องประสบกับปัญหาการขาดน้ำและน้ำท่วม เพราะเดิมที่เกษตรกรในพื้นที่นาปะขอปลูกข้าวเฉพาะนาปี แต่เมื่อมีระบบชลประทานการพึ่งพาน้ำจากระบบชลประทานจึงเพิ่มสูงขึ้น แต่ขณะเดียวกันชาวนาก็สามารถทำได้ทั้งนาปีและนาปรัง หากแต่ในระยะหลังพบว่า ทางสำนักชลประทานได้มีการบำรุง ปรับปรุงและแซ่มแซมระบบชลประทานบ่อยครั้งโดยเฉพาะในฤดูทำนาปรัง เป็นผลให้การชาวนาขาดแคลนน้ำ แต่ขณะเดียวกันในช่วงการทำนาปี ทางชลประทานได้มีการปล่อยน้ำให้กับเกษตรกร ซึ่งช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงเวลาที่เกษตรกรไม่ต้องการน้ำมาก ยังผลให้หลายพื้นที่มีปริมาณน้ำที่มากเกินไปเกิดปัญหาน้ำท่วมขังในพื้นที่การเกษตรเพิ่มขึ้น

3) การเปลี่ยนแปลงของฤดูกาล ในช่วงระยะเวลา ๑๐ ปีที่ผ่านมาตำบลนาปะขอพบกับสถานการณ์ฝนที่ตกไม่เป็นฤดูกาลบ่อยครั้ง ส่งผลกระทบต่อการทำเกษตกรรมทั้งการทำนาและสวนยางพารา ประกอบกับชาวบ้านสังเกตว่าทิศทางของลมและกระแสน้ำที่พัดเข้ามาจากทะเลสาบสงขลามีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมทั้งช่วงเวลา ความแรงและความถี่ สิ่งเหล่านี้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการขึ้นลงของน้ำในทะเลสาบสงขลา ผลที่ตามมาคือน้ำในทะเลสาบสงขลาหนุนสูงขึ้น เกิดน้ำท่วมในพื้นที่ใกล้กับทะเลสาบสงขลาตามมา แม้จะไม่สามารถยืนยันได้โดยหลักฐานด้านวิทยาศาสตร์ แต่การเฝ้าสังเกตการเปลี่ยนแปลงและความเสียหายที่เกิดขึ้นจริงของชาวบ้านก็สามารถเป็นเครื่องพิสูจน์ได้ว่า สภาวพภูมิอากาศในพื้นที่มีความแปรปรวนจริง และส่งผลกระทบด้านลบต่อการประกอบอาชีพเกษตกรรม

เมื่อวิเคราะห์ถึงสาเหตุได้แล้วทางชุมชนจึงได้คิดหาแนวทางการปรับตัว โดยมองแนวทางการแก้ไขปัญหาแบบองค์รวม

การปรับตัวของชุมชนชาวนาในลุ่มน้ำท่าเชียด

เมื่อสถานการณ์เป็นเช่นนี้ ทำให้เกษตรกรที่ทำนาในลุ่มน้ำท่าเชียด เช่น ที่ ตำบลนาปะขอ และตำบลจองถนนจึงต้องมองหาแนวทางปรับเปลี่ยนวิธีการทำนาเพื่อให้สูญเสียผลผลิตน้อยที่สุดอีกครั้ง โดยนำเอาสภาวะน้ำท่วมเป็นโจทย์หลักในการแก้ไขผสมผสานกับต้นทุนเดิมที่ปฏิบัติอยู่ในพื้นที่ คือ การทำนาแบบเกษตรอินทรีย์และการคัดเลือกพันธุ์ข้าว จากนั้นได้ค้นหากลุ่มผู้ทดลองปฏิบัติการปรับตัวร่วมกันภายใต้โจทย์ลดการสูญเสียผลผลิตของข้าวในกรณีน้ำท่วม ขณะเดียวกันก็ได้มีการควบคุมปัจจัยภายนอกที่สามารถจัดการได้ไปพร้อมกัน เช่น การบริหารจัดการน้ำในพื้นที่ชลประทานจะต้องสอดคล้องกับความต้องการในการเพาะปลูก เพราะหากไม่มีความสัมพันธ์กับความต้องการที่แท้จริงย่อมส่งผลกระทบต่อปริมาณน้ำในอ่างเก็บน้ำในแต่ละฤดูกาล การเก็บกักน้ำไว้มากจนเกินไปในช่วงก่อนเข้าฤดูน้ำหลาก อาจทำให้เกิดน้ำส่วนเกินที่ต้องระบายออกจากลุ่มน้ำตอนล่าง ในขณะที่มีปริมาณฝนตกกระจายอยู่ทั่วไปของพื้นที่ จะเป็นการเติมน้ำส่วนเกินในแม่น้ำ จะเกิดสภาพน้ำไหลล้นตลิ่งและกลายเป็นภาวะอุทกภัยในที่สุด ด้วยเหตุนี้การพัฒนาโครงสร้างทางวิศวกรรมในการบริหารจัดการน้ำ จึงต้องศึกษาความเหมาะสมในการควบคุมและบริหารจัดการน้ำอย่างเป็นระบบ

“กลุ่มอนุรักษ์ฟื้นฟูพันธ์ข้าวพื้นบ้านนาปะขอ” เป็นตัวอย่างหนึ่งที่ได้แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของการวางแผนปรับตัวในการทำนา ทางกลุ่มอนุรักษ์ฯ เริ่มต้นจากการศึกษาและพัฒนาระบบการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรแบบมีส่วนร่วมของชุมชน พัฒนาระบบการจัดการน้ำและการบริหารจัดการน้ำแบบบูรณาการและเป็นธรรม ขณะเดียวกันได้ประสานกับทางชลประทานโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาท่าเชียด ของสำนักชลประทานที่ ๑๖ กรมชลประทาน เพื่อผลักดันให้มีการบริหารจัดการน้ำแบบมีส่วนร่วมกับภาคประชาชน เพื่อลดปัญหาน้ำท่วมอันเนื่องจากการบริหารจัดการน้ำที่เกิดขึ้นในพื้นที่

สำหรับการตั้งรับกับสภาวะแปรปรวนของอากาศ ที่ทางกลุ่มอนุรักษ์ฯ มองว่าเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้การทำนาไม่สามารถทำได้ตามฤดูกาล หรือเมื่อทำนาอาจจะต้องเผชิญกับสภาวะน้ำท่วมขังในฤดูกาลทำนา ทางกลุ่มอนุรักษ์ฯ จึงพยายามที่หาวิธีจัดการกับระบบการผลิตที่สามารถรองรับกับสถานการณ์น้ำท่วมในพื้นที่ได้ โดยผนวกเข้ากับความรู้ดั้งเดิมเรื่องการคัดเลือกเมล็ดพันธุ์มาเป็นแนวทางในการปฏิบัติการ แต่เพราะทางกลุ่มอนุรักษ์ฯ ยังไม่มีองค์ความรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่อาจมีผลต่อการทำนาหรือระบบเกษตร จึงไม่สามารถเลือกหรือกำหนดแนวทางสำหรับการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตที่สอดคล้องกับสภาพภูมิอากาศได้ ดังนั้นเพื่อได้เข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศและการเลือกแนวทางการปรับตัวทางกลุ่มอนุรักษ์ฯ จึงต้องศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม เช่น การศึกษาดูงาน การแลกเปลี่ยนกับกลุ่มสมาชิกที่ทำเกษตรอินทรีย์ เป็นต้น ก่อนที่จะตัดสินใจเลือกแนวทางที่คาดว่าจะเหมาะสมสำหรับการปรับตัวทำนาในพื้นที่น้ำท่วม

กลุ่มอนุรักษ์ฯ ได้ตัดสินใจเลือกวิธีการทำนาโยน พร้อมกับการคัดเลือกพันธ์ข้าวที่เหมาะสมกับสภาพน้ำท่วม โดยเริ่มจากการเปรียบเทียบกับวิธีการทำนาแบบดั้งเดิม กับการทำนาโยน พบว่า ระยะเวลาในการเตรียมนาสั้นลง และผลผลิตที่ได้มีแนวโน้มที่ดีขึ้น ที่สำคัญคือ หลีกเลี่ยงช่วงเวลาที่เกิดน้ำท่วมซ้ำซากได้ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ศูนย์วนเกษตรโลก (World Agroforestry Centre) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่องการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศของชาวนาขนาดเล็กในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ [5] พบว่าภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีความเปราะบางและได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ โดยเฉพาะชาวนาขนาดเล็ก ขณะเดียวกันทางศูนย์วนเกษตรโลกได้ เสนอว่า การเปลี่ยนปฏิทินการเพาะปลูกพืชและการเปลี่ยนแปลงเทคนิคในการปลูก คือ การปรับตัวทั่วไปในระดับที่นาซึ่งเกิดขึ้นเมื่อสภาพอากาศแปรปรวน จะเกี่ยวข้องกับช่วงเวลาที่ดำเนินกิจกรรมในที่นา ทั้งนี้เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพอากาศที่แปรปรวนหรือเปลี่ยนแปลงไป

[5] Lasco RD, Habito CMD, Delfino RJP, Pulhin FB, Concepcion RN. 20๑๑. Climate Change Adaptation for Smallholder Farmers in Southeast Asia. World Agroforestry Centre. Philippines. 65p.

การปรับตัวของชุมชนชายฝั่ง และการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง พื้นที่ตำบลเกาะลิบง อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง

ดาวรรณ สันหลี[6]
มูลนิธิอันดามัน

พื้นที่ชายฝั่งทะเลตำบลเกาะลิบงตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ชุ่มน้ำอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม- เขตห้ามล่าสัตว์ป่าหมู่เกาะลิบง- ปากน้ำตรัง จังหวัดตรัง มีเนื้อที่ ๒๓๐,๙๒๘ ตารางกิโลเมตร (๑๔๔,๓๓๐ ไร่) อุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหมมีเขตครอบคลุมพื้นที่ป่า ภูเขา ทุ่งหญ้า โดยมีพื้นที่ติดต่อในตำบลใกล้เคียง เช่น ตำบลนาเกลือ ตำบลหาดสำราญ อำเภอสิเกา อำเภอปะเหลียน อำเภอกันตัง ประกอบด้วยระบบนิเวศ ๓ ลักษณะ คือ แม่น้ำ ปากแม่น้ำ และพื้นที่ชายฝั่ง ซึ่งมีความหลากหลายของระบบนิเวศน์สูง ประกอบด้วย ป่าชายเลน แหล่งน้ำกร่อย ชายหาด หาดหิน แนวปะการัง และแหล่งหญ้าทะเล สัตว์น้ำเศรษฐกิจ และเป็นถิ่นที่อยู่ของสัตว์น้ำใกล้สูญพันธุ์ เช่นพะยูน โลมา เต่าทะเล และยังมีแหล่งท่องเที่ยวทางทะเลที่งดงาม สร้างรายได้แก่ผู้ประกอบการท่องเที่ยวปีละหาศาล จากข้อมูลในอดีตพบว่าพื้นที่ชายฝั่งของประเทศไทยราว ๒,๗๐๐ กิโลเมตรนั้น มีศักยภาพกักเก็บคาร์บอนได้ถึง ๑๐๐ ล้านตันต่อปี เมื่อเทียบกับปริมาณ ๔๐ ล้านตันต่อปีสำหรับพื้นที่ป่าบก ขณะที่หญ้าทะเลและสาหร่ายทะเลสามารถกักเก็บคาร์บอนได้ ๑,๑๓๐ และ ๒,๐๐๐ กิโลกรัมต่อไร่ต่อปี ตามลำดับ สำหรับปะการังที่พบมีความหลากหลายทางชีวภาพกว่า ๒๐๐ ชนิดและแพลงก์ตอนสามารถกักเก็บก๊าซได้ถึง ๑,๘๐๐ และ ๑,๕๐๐ กิโลกรัมต่อปี ตามลำดับ (รัตนาภรณ์, ๒๕๕๕) และจากการตรวจสอบเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องพบว่าหญ้าทะเล ๑ เฮกตาร์ สามารถดูดซับคาร์บอนได้ ๓๓๐ ตันต่อปี ซึ่งเป็นปริมาณเทียบเท่ากับก๊าซเรือนกระจกที่เกิดจากการขับรถยนต์ระยะทาง ๓,๓๕๐ กิโลเมตร ประโยชน์ของหญ้าทะเลในการดูดซับและกักเก็บคาร์บอนจึงเกี่ยวข้องโดยตรงกับปัญหาโลกร้อนซึ่งเกิดจากการสะสมของก๊าซเรือนกระจกในชั้นบรรยากาศ นักวิทยาศาสตร์ได้เคยประมาณการณ์ว่าร้อยละ ๑๕ ของก๊าซคาร์บอนไดออกไซต์ที่กักเก็บไว้ในโลกเกิดจากการดูดซับและกักเก็บคาร์บอนของหญ้าทะเล (สำนักงานที่ปรึกษาการเกษตรต่างประเทศ, ๒๕๕๕) นั่นหมายความว่ายิ่งพื้นที่หญ้าทะเลลดน้อยลงเท่าไหร่ก็จะเกิดก๊าซเรือนกระจกสะสมในชั้นบรรยากาศมากขึ้นทำให้อุณหภูมิเฉลี่ยของโลกร้อนขึ้น อย่างไรก็ตามไทยเองก็กำลังเผชิญกับปัญหาความเสื่อมโทรมและการทำลายป่าชายเลน แหล่งหญ้าทะเล การกัดเซาะชายฝั่งทำให้ความสามารถดูดซับคาร์บอนก็อาจลดลงได้ บริเวณพื้นที่ชายฝั่งทะเลตำบลเกาะลิบง มีแหล่งหญ้าทะเลแปลงใหญ่และมีความหลากหลายของชนิดพันธุ์ โดยมีแนวหญ้าทะเลยาว ๑,๙๐๐ เมตร คิดเป็นพื้นที่ประมาณ ๗ ตารางกิโลเมตร บริเวณที่พบได้แก่บริเวณรอบหาดเจ้าไหม และเกาะมุกด์ มีพื้นที่หญ้าทะเลประมาณ ๗ ตารางกิโลเมตร จึงเป็นแหล่งดูดซับคาร์บอนที่สำคัญมากที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศ และนอกจากนั้นยังมีปะการังกระจายอยู่รอบๆ เกาะเกือบทุกเกาะ จึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ รวมทั้งสัตว์น้ำเศรษฐกิจหลากหลายชนิดที่สร้างรายได้แก่ชาวประมงในพื้นที่ได้แก่ ปลาอินทรีย์ ปลาสาก ปลาทู ปลาเก๋า ปลากระบอก ปลากะพง ปลากระเบน ปลาโทง ปลาทราย ปลาหลังเขียว ปูม้า ปูดาว ปูเสือ ปูดำ หมึกกระดอง หมึกหอม หอยชักตีน หอยตะเภา หอยมุก หอยเปาฮื้อ

ชุมชนชายฝั่งทะเลตำบลเกาะลิบง อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง ในพื้นที่บ้านเกาะมุกด์ หมู่ที่ ๒ เกาะลิบงหมู่ที่ ๑ ๔ ๕ และ๗ และบ้านมดตะนอย หมู่ที่ ๓ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวนยางพารา ร้อยละ ๕๐.๐๐ รองลงมาคืออาชีพประมงร้อยละ ๔๐.๐ อาชีพค้าขายร้อยละ ๖.๐ และอาชีพอื่นๆ ร้อยละ ๔.๐๐ เช่นรับจ้าง รับราชการ และร้อยละ ๙๐ นับถือศาสนาอิสลาม สำหรับอาชีพทำการประมงถือเป็นอาชีพดั้งเดิมที่คนในพื้นที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เป็นลักษณะ

[6] เจ้าหน้าที่สนามและนักวิจัย

ของการทำประมงขนาดเล็กใช้เครื่องมือประมงที่เลือกจับสัตว์น้ำเฉพาะชนิดเท่านั้น โดยพื้นที่ทำการประมงจะอยู่ตามแนวชายฝั่ง ไม่ไกลจากฝั่งมากนักมีลักษณะการทำประมงแบบครัวเรือน บางครอบครัวทั้งสามีและภรรยา จะออกทะเลด้วยกัน บางครอบครัวสามีจะออกทะเลคนเดียวหรือไปกับลูกชาย ส่วนภรรยาจะอยู่ดูแลบ้านและลูกรวมทั้งจะช่วยสามีรวบรวมและจำหน่ายสัตว์น้ำ ดังนั้นครอบครัวชาวประมงจึงต้องพึ่งพิงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งเป็นหลัก ในขณะที่พบว่าระบบนิเวศชายฝั่งทะเลในปัจจุบันประสบปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งเกิดจากหลายสาเหตุได้แก่การเพิ่มขึ้นของประชากร การใช้เครื่องมือประมงที่ทำลายพันธุ์สัตว์น้ำวัยอ่อนจากการประมงพาณิชย์ กิจกรรมการขนส่งทางทะเล การทิ้งขยะและปล่อยน้ำเสียลงในพื้นที่ชายฝั่ง ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ล้วนส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศทางทะเลในพื้นที่ชุ่มน้ำซึ่งก่อให้เกิดปัญหาที่เชื่อมโยงในระดับโลก

การหาทางยับยั้งความสูญเสียและความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศน์ทางทะเล รวมทั้งรักษาการสะสมของ blue carbon เอาไว้ให้ยั่งยืน จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของชุมชนตามชายฝั่งทะเลรวมไปถึงสภาพภูมิอากาศ เนื่องจากระบบนิเวศน์ในบริเวณดังกล่าวมีความสำคัญต่อการสร้างรายได้ เสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารและพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามชายฝั่งให้ดีขึ้น ในทางตรงข้าม การสูญเสียการสะสม blue carbon ของระบบนิเวศน์ทางทะเลและพื้นที่ชุ่มน้ำบริเวณชายฝั่งจะส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ความมั่นคงทางอาหารและการพัฒนาเศรษฐกิจ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีการจัดการระบบนิเวศน์ทางทะเลอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยเฉพาะในบริเวณที่มีการสะสมของคาร์บอนสูง (C-rich) ได้แก่ ตามชายฝั่งทะเล พื้นที่ป่าชายเลนและแนวหญ้าทะเล โดยจะต้องอนุรักษ์ ลดการสูญเสียและการทำลาย รวมทั้งร่วมกันฟื้นฟูและส่งเสริมการใช้อย่างยั่งยืน (sustainable use)

นอกจากนั้นยังมีปัญหาความเสี่ยงต่อภัยธรรมชาติและความเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศ ซึ่งชุมชนชายฝั่งในพื้นที่ตำบลเกาะลิบงมีความเสี่ยงจากภัยประจำถิ่นประกอบด้วย คลื่น มรสุม รุนแรงและถี่มากขึ้น ไม่สามารถคาดการณ์ได้เช่นในอดีต การกัดเซาะชายฝั่งที่รุนแรงมากขึ้น ทำให้บ้านเรือนได้รับความเสียหาย และไม่สามารถออกไปประกอบอาชีพประมงหรือกรีดยางพาราได้ ดินโคลนถล่ม และทำให้ประชาชนที่อาศัยอยู่บนเกาะไม่สามารถเดินทางติดต่อกับฝั่งได้ โดยในช่วง ๒ ปีที่ผ่านมาเกิดภาวะฝนตกชุกเป็นระยะเวลานาน ทำให้ไม่สามารถกรีดยางพารา และออกทะเลทำการประมง ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและสภาพทางเศรษฐกิจของประชาชนในพื้นที่ ยังไม่รวมถึงภัยที่เกิดขึ้นและอาจเกิดได้อีก เช่น สึนามิ แผ่นดินไหว

จากการที่ผู้หญิงในพื้นที่ชายฝั่งทะเล ต้องพึ่งพิงฐานทรัพยากรและความหลากหลายของระบบนิเวศชายฝั่ง ทำให้กลุ่มผู้หญิงยิ่งเห็นถึงความสำคัญของระบบนิเวศชายฝั่งในบ้านตัวเองมากขึ้น เนื่องจากปัญหาทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งเสื่อมโทรมและการเกิดสภาพการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศในปัจจุบันมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตและสภาพทางเศรษฐกิจภายในครอบครัวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยปัจจุบันผู้หญิงในพื้นที่ได้เข้ามาร่วมในกิจกรรมอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น รวมทั้งการรวมกลุ่มกันเพื่อหาอาชีพเสริมซึ่งเป็นอาชีพทางเลือกที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของตัวเองมากที่สุด เพื่อเป็นช่องทางในการสร้างรายได้ ท่ามกลางสภาพอากาศที่แปรปรวน ควบคู่กับการเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนของตัวเอง นอกจากนั้นยังมีการรวมกลุ่มกันในระดับเครือข่ายในระดับจังหวัด ในนาม **“เครือข่ายสตรีประมงพื้นบ้าน จังหวัดตรัง”** และในระดับภาค โดยได้มีการจดทะเบียนในนาม **“สมาคมสตรีประมงพื้นบ้านภาคใต้”** โดยร่วมกับกลุ่มสตรีประมงพื้นบ้าน ในพื้นที่อื่น อีก ประมาณ ๑๒ จังหวัด **เพื่อสร้างพลัง**ในการขับเคลื่อนงานเชิงนโยบายและกฎหมายเพื่อแก้ปัญหาจากการกำหนดนโยบายที่จะกระทบต่อวิถีชีวิตและทรัพยากรซึ่งเป็นที่ทำกินของชาวประมง เป็นการแก้ปัญหาในระยะยาว ที่จะช่วยให้เรามีความมั่นคงด้านรายได้ ที่มั่นคงและยั่งยืน

จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นส่งผลให้ครอบครัวชาวประมงทั้งหญิงและชายเริ่มมีการปรับตัว เพื่อความอยู่รอด ทั้งในการเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยพื้นที่เป้าหมาย มีการรวมกลุ่มขององค์กรชุมชนทั้งในระดับพื้นที่และระดับเครือข่าย เพื่อร่วมกันดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม และมีศักยภาพในการดูแลรักษาทะเลตรังได้เป็นอย่างดี จนทำให้พื้นที่ป่าชายเลนเพิ่มขึ้น และเรืออวนรุนซึ่งเป็นเครื่องมือที่ทำลายพันธุ์สัตว์น้ำวัยอ่อนลดลง โดยมีการรวมกลุ่ม

เครือข่ายที่เรียกว่า **"ชุดปฏิบัติการเฉพาะกิจราษฎรอาสาเฝ้าระวังทางทะเล (ฉก.)"** ในการเฝ้าระวังรักษาทะเล มีการกำหนดกติกาการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ครอบคลุมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและทุกภาคส่วนและได้มีการตราข้อบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบล ว่าด้วยการอนุรักษ์พะยูน ในปี พ.ศ.๒๕๕๓ โดยชุดปฏิบัติการเฉพาะกิจราษฎรอาสาเฝ้าระวังทางทะเล (ฉก.) ออกตรวจตราเฝ้าระวังการลักลอบใช้เครื่องมือประมงที่ทำลายพันธุ์สัตว์น้ำวัยอ่อน เช่นเรืออวนลาก อวนรุน เบ็ดราไว อวนจมปลากระเบน การลักลอบตัดไม้ในป่าชายเลน และการทำลายระบบนิเวศหญ้าทะเล โดยมีการจัดทำแผนการออกตรวจตรา เฝ้าระวัง ร่วมกับเจ้าหน้าที่ของศูนย์อนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่ ๖ เขตห้ามล่าสัตว์ป่าหมู่เกาะลิบง ศูนย์ป้องกันและปราบปรามการกระทำผิดทางทะเล (ใบไม้เขียว) และกองบังคับการตำรวจภูธรตรังจังหวัดตรัง เพื่อให้เกิดการบังคับใช้กฎหมาย ตามพระราชบัญญัติกฎหมายประมง และ พรบ. บริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ประกาศกระทรวงและสหกรณ์ ประกาศจังหวัด และข้อบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลิบงว่าด้วยการอนุรักษ์พะยูน พ.ศ.๒๕๕๓ ที่เน้นให้ให้ชุมชนร่วมกันกำหนด กฎ กติกา ควบคุมเครื่องมือและกิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญในการช่วยดูดซับคาร์บอน

บทบาทในการเข้ามามีส่วนร่วมของผู้หญิงในการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งเริ่มชัดเจนขึ้น ซึ่งในอดีตเราสามารถมองเห็นบทบาทหน้าที่ระหว่างหญิงและชายได้อย่างชัดเจน ผู้หญิงเป็นเพียงแค่ผู้ช่วยเตรียมการประชุม จัดเตรียมสถานที่ จดบันทึกการประชุม และทำอาหารเท่านั้น แต่ปัจจุบันพบว่าผู้หญิงได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในเวทีการประชุมต่างๆ มากขึ้น และเมื่อเทียบสัดส่วนระหว่างหญิงชายในการจัดเวทีประชุมแต่ละครั้ง จะพบว่าส่วนใหญ่ผู้เข้าร่วมประชุมเป็นผู้หญิง นั่นแสดงให้เห็นว่าผู้หญิงเริ่มให้ความสนใจกับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์คุ้มครองทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งและสิ่งรอบตัวมากขึ้น และเมื่อมองผ่านกิจกรรมต่างๆ ก็พบว่าผู้หญิงมีความรับผิดชอบในหน้าที่ของตัวเองเช่นเดียวกับผู้ชาย ซึ่งถือเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้หญิงได้รับการยอมรับจากสังคมว่าผู้หญิงก็มีความสามารถ และเป็นพลังสำคัญในการเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม ทั้งในระดับชุมชนและระดับเครือข่าย นอกจากนั้นการเชื่อมร้อยเครือข่ายยังช่วยพัฒนาศักยภาพของผู้หญิงในด้านต่างๆ ช่วยให้ผู้หญิง กล้าคิดและกล้าแสดงออกมากขึ้น

บรรณานุกรม

รัตนาภรณ์ อาณาประโยชน์. ๒๕๕๕. คาร์บอนสีน้ำเงิน: ขุมทรัพย์ใหม่ที่น่าจับตา. เข้าถึงได้ที่ http://www.measwatch.org/writing/๓๖๐๐ [๓๐/๑๐/๒๕๕๕].

สำนักงานที่ปรึกษาการเกษตรต่างประเทศ. ๒๕๕๕. บทบาทของระบบนิเวศน์ทางทะเลต่อการบรรเทาปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ. เข้าถึงได้ที่ http://www.measwatch.org/writing/๓๖๐๐ [๓๐/๑๐/๒๕๕๕].

การเพิ่มศักยภาพการปรับตัวของชุมชนชายฝั่งที่เสี่ยงต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ: กรณีศึกษาชุมชน แหลมตะลุมพุกและชุมชนบ้านในถุ้ง จังหวัดนครศรีธรรมราช

ธีรชัย หายทุกข์[๑] องุ่น วงศ์เจริญ[๒] และ กนกพร เจริญฤทธิ์[๓]

[๑]: ภาควิชาสัตวศาสตร์ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น – ที่ปรึกษาด้านเทคนิคพื้นที่นครศรีธรรมราช
[๒]: หัวหน้าสถานีกาชาดสิรินธร และประธานคณะทำงานโครงการฯ พื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช
[๓]: โครงการเพิ่มศักยภาพการปรับตัวของชุมชนชายฝั่งที่เสี่ยงต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ
สำนักงานบรรเทาทุกข์และประชานามัยพิทักษ์ สภากาชาดไทย

บทคัดย่อ

การปรับตัวของชุมชนชายฝั่งต่อการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อวิถีการดำรงชีวิตในอนาคต การปรับตัวมีหลายรูปแบบ มีมาตรการที่หลากหลาย แต่ยังขาดการบูรณาการการปรับตัวในเชิงระบบ ทำให้รูปแบบการปรับตัวไม่เป็นรูปธรรมและเกิดพลังอำนาจที่แท้จริงต่อชุมชน การดำเนินงานของโครงการเพิ่มศักยภาพการปรับตัวของชุมชนชายฝั่งที่เสี่ยงต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ มุ่งเน้นการดำเนินงานในเชิงระบบเพื่อให้มีการปรับตัวที่เป็นรูปธรรม เสริมสร้างศักยภาพตามความต้องการที่แท้จริงของชุมชน โครงการได้ผสมผสานการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ โดยใช้แนวทางของการสร้างความยืนหยัดของชุมชนชายฝั่ง ดำเนินงานภายใต้กระบวนการการลดความเสี่ยงภัยพิบัติโดยใช้ชุมชนเป็นฐานและการจัดการทรัพยากรด้วยฐานระบบนิเวศ โดยสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมจากหลายฝ่าย จากดำเนินงานที่ผ่านมาชุมชนให้ความสำคัญ ตื่นตัว ให้ความร่วมมือในการพัฒนาความสามารถของตนเอง ทั้งในด้านการจัดการเพื่อลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติ การพัฒนาอาชีพและสร้างรายได้ ชุมชนมีความตระหนักต่อการอนุรักษ์ ฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งมากขึ้น ผลการดำเนินในชุมชนเป้าหมายมีทิศทางการบูรณาการร่วมกันไปในทางที่ดี มีความเข้าใจในเป้าหมายและกระบวนการทำงานพัฒนาของโครงการ นับได้ว่าเป็นศักยภาพที่เพิ่มขึ้นในเชิงบวก ดังนั้นความสำเร็จของการดำเนินงานโครงการจึงเป็นสิ่งที่ท้าทายต่อการได้มาซึ่งชุมชนต้นแบบทางด้านการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศอย่างแท้จริง

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศของโลกที่ส่งผลให้เห็นในปรากฏการณ์โลกร้อน ได้ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและการดำรงชีวิตของมนุษย์มาอย่างต่อเนื่องและมีแนวโน้มที่เห็นได้ชัดเจนมากขึ้น อีกทั้งนับวันจะมีผลกระทบที่รุนแรงเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศมีผลกระทบโดยตรงต่อผลผลิตทางด้านการเกษตร ประมงและปศุสัตว์ อีกทั้งการลดลง ของทรัพยากรธรรมชาติ เช่น น้ำ รวมทั้งพืชและสัตว์ตามธรรมชาติด้วย ยังส่งผลต่อการขาดแคลนอาหารอย่างรุนแรง ที่มักจะเรียกว่าภัยด้านความมั่นคงทางอาหาร ก่อให้เกิดความรุนแรงของปัญหาความยากจนเพิ่มขึ้น ทำให้เกิดสภาวะความเปราะบางอย่างรุนแรง จึงไม่แปลกนักถ้าหากว่าการแก้ปัญหาความยากจนเป็นองค์รวมจะมีส่วนช่วยให้เกิดการตั้งรับปรับตัวที่ดีขึ้นต่อการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ อีกทั้งยังช่วยลดความสูญเสียของชีวิตและทรัพย์สินในกรณีเกิดเหตุการณ์รุนแรงจากการเปลี่ยนแปลงแบบฉับพลันของภูมิอากาศในรูปแบบของภัยพิบัติธรรมชาติ เช่น พายุใต้ฝุ่น น้ำท่วม หรือความแห้งแล้ง

ชุมชนชายฝั่งเป็นชุมชนที่พึ่งพาอาศัยทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลายในพื้นที่บริเวณชายฝั่งที่จะได้รับผลกระทบที่รุนแรงหลายด้านจากการเปลี่ยนเปลงภูมิอากาศของโลก เนื่องจากชุมชนเหล่านี้เป็นชุมชนที่เปิดรับต่อปัจจัยเสี่ยงที่จะส่งผลกระทบต่อการสูญเสียที่สูงมากจึงถือว่าเป็นชุมชนที่มีความเปราะบางสูง ในทุกชุมชนตามแนวชายฝั่งทั่วโลก การหนุนเสริมให้ชุมชนเหล่านี้ได้มีความตระหนัก และเริ่มมีกระบวนการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง จะทำให้ชุมชนมีความพร้อมที่จะรับมือ กับการเปลี่ยนแปลงจนพึ่งพาและฟื้นฟูตนเองได้ จะทำให้ช่วยลดความสูญเสียและดำรงชีวิตอยู่ในพื้นที่ชายฝั่งได้อย่างยั่งยืน

แนวทางและกระบวนการปรับตัวของชุมชนชายฝั่งที่เสี่ยงต่อการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ

โครงการเพิ่มศักยภาพการปรับตัวของชุมชนชายฝั่งที่เสี่ยงต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (INCA) ได้ให้ความสำคัญกับการประยุกต์ใช้ข้อมูลและความจำเป็นของการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ (Climate Change Adaptation: CCA) ด้วยกรอบคิดเรื่องความยืนหยัดของชุมชนชายฝั่ง (Coastal Community Resilience Concept) ผ่านกระบวนการลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติโดยชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Disaster Risk Reduction: CBDRR) ดังภาพที่ ๑ ได้ถูกนำมาประยุกต์ใช้ในโครงการอย่างยั่งยืนโดยเฉพาะในพื้นที่ชุมชนชายฝั่งที่มีความเสี่ยงและความเปราะบางอย่างมากเป็นพื้นที่เป้าหมาย ประกอบด้วย ๓ หมู่บ้านของ ตำบลปากพนัง อำเภอปากพนัง ได้แก่ บ้านแหลม บ้านคลองยายตุ้น บ้านปลายทราย และหมู่บ้านในถุ้ง ตำบลท่าศาลา อำเภอท่าศาลา กระบวนการปรับตัวที่ดีที่อยู่บนพื้นฐานของการเรียนรู้ จากประสบการณ์ พร้อมกับการปรับใช้และผสมกลมกลืนวิถีชีวิต จะทำให้ชุมชนชายฝั่งประสบความสำเร็จในการปรับตัว และความยืนหยัดของชุมชนต่อการเปลี่ยนแปลงในสิ่งที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต ทั้งการปรับตัวของชุมชนมีรูปแบบที่เป็นกระบวนการที่สนับสนุนให้ชุมชนได้เกิดเรียนรู้ โดยการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ด้วยตนเอง มุ่งเน้นให้เกิดการผสมผสานวิถีชุมชนและกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ โดยใช้ประสบการณ์จากอดีต เพื่ออธิบายสิ่งที่กำลังเกิดขึ้นในปัจจุบัน ในการคาดการณ์ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต เพื่อการเตรียมชุมชนให้สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงในอนาคตได้ โดยกระบวนการดังกล่าวให้ความสำคัญต่อการเชื่อมโยงความร่วมมือและมีส่วนร่วมจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาชน โดยมุ่งเน้นให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องของชุมชน

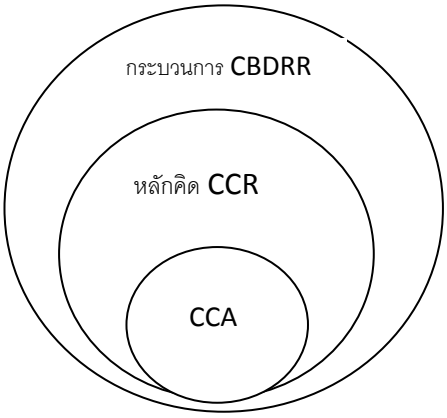

ภาพที่ 1 แสดงความเชื่อมโยงกระบวนการของโครงการ INCA ในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยการพัฒนาชุมชนชายฝั่งที่ปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ (CCA) ภายใต้หลักคิดของชุมชนชายฝั่งที่มีความยืนหยัด (CCR Concept) ต่อการเปลี่ยนแปลงและดำเนินการภายใต้กระบวนการลดความเสี่ยงภัยพิบัติโดยชุมชนเป็นฐาน

ทิศทางและหลักการในการปรับตัวของชุมชนต่อการเปลี่ยนแปลง

ในมิติของการปรับตัวสามารถที่อธิบายและเชื่อมโยงให้เห็นดังแผนภูมิที่นำเสนอโดย ธีรชัยและสุจินต์ (๒๕๕๕) ดังภาพที่ ๒ ที่แสดงให้เห็นถึงเป้าหมายของการปรับตัวของชุมชนที่จำเป็นต้องมุ่งธำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมการดำรงชีวิต ความมั่นคงทางด้านอาหาร เป็นกระบวนการปรับตัวที่ให้ความสำคัญต่อองค์ความรู้ดั้งเดิมที่เรียกว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ชุมชนนั้นมีการประยุกต์ใช้ในระบบการดำรงชีวิตมาอย่างยาวนาน แต่อย่างไรก็ตามจากการเปลี่ยนแปลงและความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ที่มักจะนำมาใช้อธิบายถึงเทคโนโลยีที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในเชิงวิทยาศาสตร์ จึงเกิดการผสมกลมกลืน ในระบบการพัฒนาที่จะทำให้ชุมชนสามารถปรับใช้สิ่งใหม่เข้ามาในระบบการดำรงชีวิตได้ดีขึ้นและรวดเร็วทันต่อการเปลี่ยนแปลง การปรับตัวใดๆ ที่นำเทคโนโลยีสมัยใหม่ จะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของระบบและกระทบต่อวัฒนธรรมการดำรงชีวิตที่อาจมีการเปลี่ยนแปลง ในท้ายที่สุด การผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีสมัยใหม่ จะส่งผลกระทบต่อระบบและวัฒนธรรมการดำรงชีวิตน้อยลง

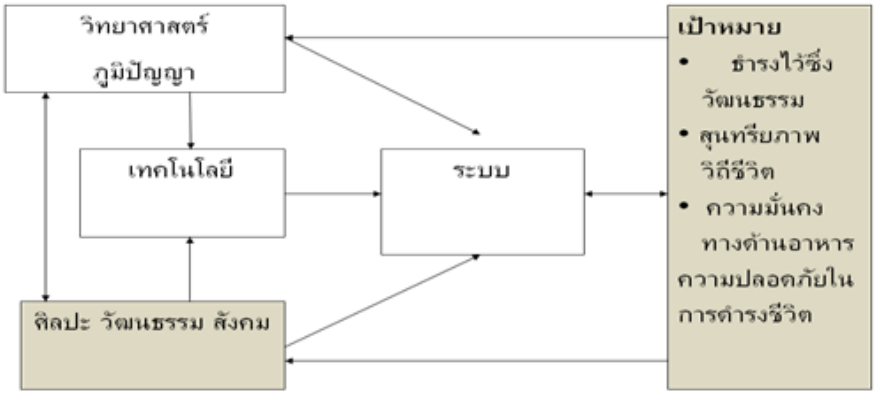

ภาพที่ ๒ แสดงความสัมพันธ์ของวิทยาศาสตร์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรม ต่อกระบวนการปรับตัว (ธีรชัย และ สุจินต์, ๒๕๕๕)

กรณีศึกษาโครงการเพิ่มศักยภาพการปรับตัวของชุมชนชายฝั่งที่เสี่ยงต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ พื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช

โครงการเพิ่มศักยภาพการปรับตัวของชุมชนชายฝั่งที่เสี่ยงต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (INCA) ได้ดำเนินงานร่วมกับชุมชนชายฝั่งเป้าหมายโดยใช้หลักการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ ผ่านกิจกรรมการพัฒนาความสามารถของชุมชน ภายใต้กรอบคิดของชุมชนชายฝั่งที่ยืนหยัด และนำใช้กระบวนการการลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน โดยมุ่งเน้นการหนุนเสริมเพื่อเพิ่มศักยภาพของชุมชนชายฝั่งต่อการจัดการความเสี่ยงต่อชีวิตและทรัพย์สิน รวมทั้งการพัฒนามาตรฐานในการดำรงชีวิตในหลายๆ ด้าน เช่น ด้านความมั่นคงทางด้านอาหารและรายได้ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ การใช้ที่ดินและมีโครงสร้างอาคารที่อยู่อาศัยที่มีความแข็งแรงและปลอดภัย

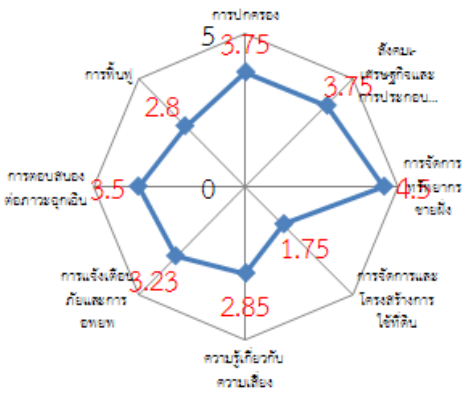

ภาพที่ ๓ ศักยภาพของชุมชน บ้านแหลมตะลุมพุก

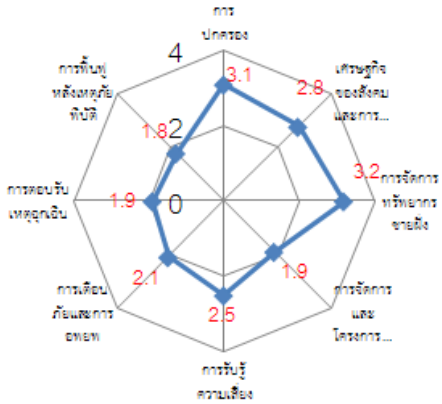

ภาพที่ ๔ ศักยภาพของชุมชน บ้านในถุ้ง

จากภาพที่ ๓ และ ๔ เป็นผลที่ได้จากการประเมินระดับความเข้มแข็งและศักยภาพของชุมชนชายฝั่งที่เป็นพื้นที่เป้าหมายในจังหวัดนครศรีธรรมราช สะท้อนให้เห็นภาพของชุมชนที่แตกต่างกันทั้งในด้านความสามารถในการจัดการลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติ เนื่องจากชุมชนในตำบลแหลมตะลุมพุกได้ผ่านกระบวนการเตรียมพร้อมชุมชนพร้อมรับภัยพิบัติมาก่อนจากโครงการพัฒนาที่ดำเนินงานในพื้นที่ในอดีตที่ผ่านมา เป็นการสะท้อนในเชิงบวกต่อความสามารถในการลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติได้ดีกว่าชุมชนบ้านในถุ้งที่ยังไม่เคยดำเนินกิจกรรมการเตรียมพร้อมรับภัยพิบัติอย่างชัดเจน แต่สิ่งที่ชุมชนทั้งสองมีความสามารถคล้ายคลึงกันคือด้านการปกครอง (การบริหารจัดการ) ด้านเศรษฐกิจและสังคม ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในเกณฑ์ที่มีความยืนหยัดที่ค่อนข้างสูง (สูงกว่า ๓) ด้วยปัจจัยสำคัญคือ การดำรงชีพของทั้งสองชุมชนขึ้นอยู่กับทรัพยากรชายฝั่งที่สูงยิ่ง พบได้อย่างชัดเจนว่ามีการบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่งของชุมชนอย่างเข้มแข็ง ในการปกป้องคุ้มครอง เพื่อการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน อย่างไรก็ตามยังมีจุดอ่อนคือ ความสามารถในการจัดการการใช้

ที่ดินและการมีโครงสร้างอาคารที่มีความปลอดภัยหรือต้านทานต่อภัยพิบัติที่เกิดขึ้น ยังตั้งอยู่ในจุดที่มีความปลอดภัยต่ำมาก จึงนับว่าชุมชนทั้งสองมีความเปราะบางที่สูงยิ่งในเรื่องของการใช้ที่ดินและการมีอาคารบ้านเรือนที่ไม่ปลอดภัย การหนุนเสริมเพื่อสร้างความสามารถในการปรับตัวของชุมชนบ้านในถุ้งนอกจากจะต้องเน้นการเพิ่มศักยภาพในด้านการลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติ ซึ่งจะต้องดำเนินการไปพร้อมกับการเพิ่มความตระหนักในเรื่องความจำเป็นของการมีอาคาร หรือโครงสร้างพื้นฐานที่มั่นคงปลอดภัย อยู่ในจุดที่ไม่มีความเสี่ยงต่อภัยต่างๆ หรือมีความเสี่ยงลดลง โดยโครงการได้ดำเนินกิจกรรมเพื่อสร้างสมดุลและความสามารถของชุมชนที่ยืนหยัดต่อภัยพิบัติทางธรรมชาติอันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ

การพัฒนาความสามารถของชุมชนเป็นฐานด้านระบบนิเวศ

ระบบนิเวศมีความสำคัญต่อชุมชนในระยะยาว โครงการฯ ได้ร่วมกับชุมชนดำเนินกิจกรรมการฟื้นฟูระบบนิเวศชายฝั่งด้วยการต้นจากและปล่อยพันธุ์ปูดำ และมุ่งเน้นการใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต เป็นกิจกรรมที่เป็นมาตรการในการลดความเปราะบางหลายด้านด้วยกัน โดยเฉพาะความมั่นคงด้านอาหารทั้งทางตรงทางอ้อม อีกทั้งระบบนิเวศมีบทบาทสำคัญต่อการบริการด้านอาหาร ยาหรือสมุนไพร หรือพลังงาน หรือที่อยู่อาศัยของสรรพสิ่งมีชีวิต และแหล่งรายได้ที่สำคัญในอนาคต นอกจากบทบาทสำคัญต่อการช่วยในการรักษาสมดุลของอุณหภูมิของบรรยากาศ ดูดซับและลดการปลดปล่อยคาร์บอนและก๊าซเรือนกระจกทั้งหลายสู่ชั้นบรรยากาศ ช่วยในการกรองน้ำให้มีคุณภาพดีขึ้น ระบบนิเวศแห่งนี้ยังเป็นส่วนสำคัญทำให้เกิดกระบวนการหมุนเวียนธาตุอาหารตามธรรมชาติ สนับสนุนให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน เป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจและจิตวิญญาณของชุมชนชายฝั่ง ส่งผลต่อการอนุรักษ์วัฒธรรมของการดำรงชีพที่ยั่งยืนในอนาคต

บทสรุป

การปรับตัวของชุมชนในอนาคตจะต้องทันต่อสถานการณ์ และต้องใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์มากขึ้น สำหรับการกำหนดมาตการต่าง ๆ จะต้องบูรณาการในระยะเร่งด่วน ระยะปานกลางและมาตรการในระยะยาว ชุมชนต้องมีการพัฒนาการเรียนรู้เพิ่มมากขึ้นเพื่อให้สามารถผสมผสานกับวิถีชีวิต รวมทั้งการกำหนดมาตรการลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติที่บูรณาการโดยใช้ชุมชนเป็นฐานร่วมกับหน่วยงานในระดับท้องถิ่น ด้วยสถานการณ์เชิงนโยบายของภาครัฐยังมีข้อจำกัดในด้านกลไกการผลักดันสู่การปฏิบัติ ในกระบวนการปรับตัวของชุมชนเป็นฐานในการลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติ (CBDRR) ภายใต้กรอบหลักการของชุมชนยืนหยัด (CCR Concept) ที่มีมิติของการพัฒนาอย่างครอบคลุมแนวทางการดำรงชีวิตในพื้นที่ชายฝั่งอย่างยั่งยืน การบูรณาการการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ (CCA) เข้าไปในหลักการและดำเนินการภายใต้กระบวนการเตรียมพร้อมรับภัยพิบัติโดยใช้ชุมชนเป็นฐานจะช่วยให้มีการกระจายอำนาจในการจัดการที่ดี สร้างการมีส่วนร่วมในการกำหนดมาตรการในการเตรียมพร้อม ป้องกัน บรรเทาและการตอบสนองต่อสถานการณ์ได้อย่างเหมาะสม รวมทั้งมีการปรับตัวก่อให้เกิดดำรงอยู่ของวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตอย่างมีวิวัฒนาการที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

ธีรชัย หายทุกข์ และสุจินต์ สิมารักษ์ ๒๕๕๕. <u>ความยืนหยัดและการเลี้ยงสัตว์โดยชุมชนเป็นฐาน.</u> ประชุมวิชาการเกษตรแห่งชาติ ๕-๗ กันยาน ๒๕๕๕ มหาวิทยาลัยนครพนม

ช่วงที่ ๔ การเตรียมพร้อมรับภัยพิบัติและการตั้งรับปรับตัวของชุมชนชายฝั่งท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

ชุมชนชายฝั่ง ประสบการณ์ บทเรียน สู่การเรียนรู้ ตั้งรับปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ

ประสาร สถานสถิตย์
โครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ประชาชนชายฝั่งทะเลเพื่อลดผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในประเทศไทย มูลนิธิรักษ์ไทย

ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศหรือภาวะโลกร้อน ส่งผลให้การทำงานพัฒนาต่างๆที่มุ่งแก้ไขปัญหาความยากจนและการสร้างความเท่าเทียมกันในสังคมมีอุปสรรคเพิ่มขึ้น ปรากฏการณ์ต่างๆ อาทิ อุณหภูมิที่สูงขึ้นเรื่อยๆ ในแต่ละปี ฝนตกผิดฤดูกาลมากขึ้น อุทกภัย พายุและความแห้งแล้งที่รุนแรงขึ้นและถี่ขึ้น ต่างส่งผลเสียหายอย่างมากต่อความมั่นคงในการดำรงชีวิตของคนยากจน หลังเหตุการณ์ธรณีพิบัติภัยสึนามิเมื่อปี ๒๕๔๗ ชุมชนชายฝั่งที่ได้รับผลกระทบได้มีโอกาสรับรู้ถึงผลกระทบ เรียนรู้กระบวนการฟื้นฟู ความตระหนักถึงการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะพื้นที่ป่าชายเลนที่จะช่วยลดผลกระทบที่จะเกิดขึ้นให้บรรเทาเบาบางลง รวมถึงการเรียนรู้ที่จะอยู่กับความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติ และในปัจจุบันการแปรปรวนของภูมิอากาศยังมาเป็นปัจจัยเร่งให้ผลกระทบจากการเกิดขึ้นของภัยธรรมชาติทวีความรุนแรงมากขึ้น กรอปกับแผนพัฒนาขนาดใหญ่ของรัฐในพื้นที่ชายฝั่งทั้งระบบขนส่ง อุตสาหกรรมหนัก และพลังงาน ที่ไม่ได้คำนึงถึงสภาพพื้นที่ และระบบนิเวศน์ ทั้งหมดนี้เป็นความจำเป็นที่ชุมชนจะต้องหาวิธีการตั้งรับ และปรับตัวเพื่อที่จะอยู่รอดในสถานการณ์ดังกล่าวได้อนาคต

<u>ชุมชนชายฝั่ง: โอกาสและผลกระทบจากการภัยธรรมชาติและการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ</u>

จากสภาพทางกายภาพที่ตั้งของชุมชนชายฝั่ง ทำให้**ความเสี่ยงและโอกาส**ที่จะเผชิญกับภัยธรรมชาติที่อาจจะเกิดขึ้น รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงจากสภาพอากาศมากกว่าในพื้นที่อื่นๆ ทั้งภัยธรรมชาติที่เกิดขึ้นอย่างฉับพลัน เช่น สึนามิ พายุรุนแรง แผนดินไหว ฯลฯ และผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในระยะยาวเช่น การกัดเซาะชายฝั่ง การตกตะกอน การเพิ่มขึ้นของระดับน้ำทะเล การเสื่อมโทรมของพื้นที่ชายฝั่ง เป็นต้น การตั้งบ้านเรือนที่อยู่อาศัย การงานอาชีพ การเปลี่ยนแปลงด้านกายภาพด้านภูมิศาสตร์ ทรัพยากรทะเลและชายฝั่ง รวมทั้งสภาพแวดล้อม ถือเป็น**ความเปราะบาง ความอ่อนไหว**ของพื้นที่ชายฝั่งที่จะได้รับผลกระทบจากภัยธรรมชาติหรือการเปลี่ยนแปลงจากสภาพอากาศ เมื่อรวมเข้ากับผลกระทบในเชิงลบ ทั้งโดยตรงและทางอ้อมจาก**โครงการพัฒนาในระดับท้องถิ่น** และ**นโยบายพัฒนาเศรษฐกิจที่ขาดธรรมาภิบาล การมีส่วนร่วม ความร่วมมือและการบูรณาการการวางแผนและการดำเนินการ**ระหว่างองค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ ในลักษณะแยกส่วนในการกำหนดแผนพัฒนาที่ไม่เชื่อมโยงกับสภาพพื้นที่และระบบนิเวศน์ ทำให้ชุมชนในพื้นที่ชายฝั่งมีโอกาศที่จะได้รับผลกระทบจากภัยธรรมชาติและการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศเพิ่มมากขึ้น

<u>ประสบการณ์และบทเรียน</u>

จากประสบการณ์ การฟื้นฟู ดูแล รักษา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหลังการเผชิญกับธรณีพิบัติภัยสึนามิ โดยเริ่มตั้งแต่การฟื้นฟูอาชีพ และเศรษฐกิจชุมชน ที่นำไปสู่การสร้างความมั่นคงในอาชีพ การให้มีแหล่งอาหารใกล้ชุมชน การส่งเสริมสิทธิในการใช้ประโยชน์ในทรัพยากรและ สิ่งแวดล้อมในร่วมกันในชุมชน การสร้างกฎกติกาของชุมชน การลดความเสี่ยงภัย

ฯโดยการฟื้นฟูปราการธรรมชาติ การวางแผนรับมือภัยพิบัติ นำไปสู่การพัฒนากระบวนการสร้างการเรียนรู้เรื่องการจัดการภัยโดยชุมชน

กรณีตัวอย่างชุมชนบ้านท่าคลอง ต.เกาะกลาง อ.เกาะลันตา จ.กระบี่ การรวมกลุ่มภายใต้ชื่อ “ชุมชนคนรักษ์บ้าน ป่า เล” ถือเป็นชุมชนที่นำประสบการณ์และบทเรียนสู่การเรียนรู้เรื่องการจัดการภัยในชุมชน ที่มีเป้าหมายเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยชุมชนและการเตรียมความพร้อมรับมือภัยบัติ โดยมีกลไล ๓ ส่วนที่สำคัญ คือกลุ่มสถาบันการเงินขนาดเล็กของชุมชนที่พัฒนาการมาจากกองทุนฟื้นฟูอาชีพผู้ประสบภัยสึนามิ กลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลน และกลุ่มเตรียมความพร้อมรับมือภัยพิบัติโดยชุมชน ที่เริ่มต้นจาการฟื้นฟู การทดแทนแหล่งอาหารของชุมชนให้กลับคืนมา การอนุรักษ์ปูไข่นอกกระดอง การทำบ้านปลา

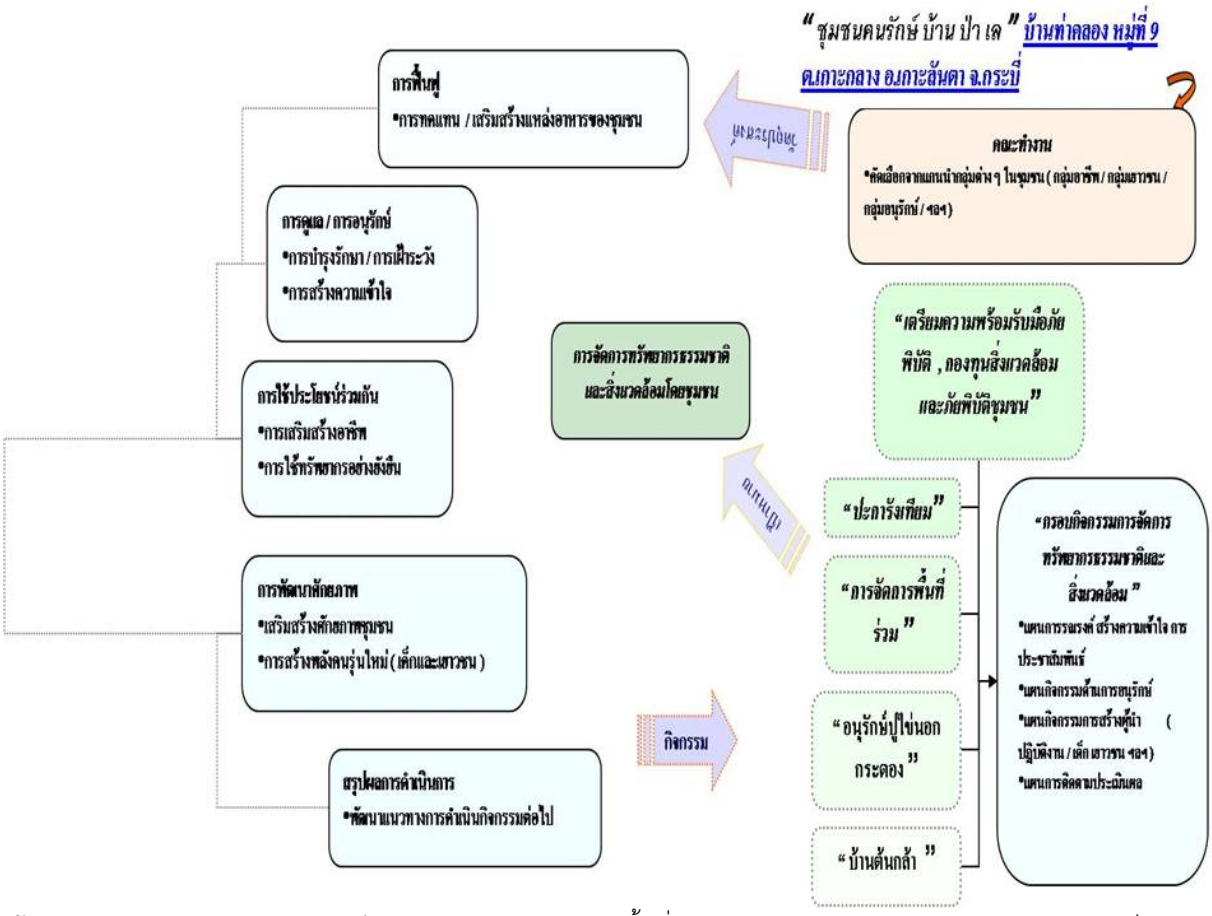

ด้วยปะการังเทียม การดูแล อนุรักษ์ การบำรุงรักษา เฝ้าระวังพื้นที่ป่าชายเลน ปราการป้องกันภัยธรรมชาติ และเป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำ การใช้ประโยชน์ร่วมกันของชุมชน ที่นำไปสู่การสร้างอาชีพและการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน ควบคู่ไปกับการเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพของบุคลากรของชุมชนในการมีส่วนร่วมในการจัดการ และสุดท้ายนำไปสู่การสร้างกระบวนการเรียนรู้และนำเสนอแผนเข้าสู่องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น โดยมีจุดแข็งที่สามารถผลักดันแกนนำให้มีที่นั่งใน อบต. และสร้างแนวร่วมขยายผลสร้างเครือข่ายในระดับตำบลต่อไป

<u>สู่การพัฒนากระบวนการวางแผนเตรียมความพร้อมรับมือภัยของชุมชน</u>

จากประสบการณ์และบทเรียนดังกล่าวนำไปสู่การสร้างกระบวนการจัดทำแผนชุมชนเตรียมความพร้อมรับมือภัยพิบัติภายใต้กรอบคิดเรื่องการจัดการภัย ที่มีองค์ประกอบการวิเคราะห์เพื่อจัดสร้างแผนของชุมชน ๔ ประเด็นหลัก คือ

๑) ภัยอันตรายที่ชุมชนเคยประสบมาในอดีต ปัจจุบันและมองไปสู่อนาคตจากประสบการณ์ของชุมชนการคาดการณ์จากการพยากรณ์

๒) ความเสี่ยงหรือความถี่ในการที่ภัยที่จะเกิดขึ้น

๓)ความเปราะบางของ ความอ่อนไหวของสภาพพื้นที่ วิถีชีวิต และโอกาสที่จะได้รับผลกระทบจากภัย และ
๔) ศักยภาพของชุมชนในการที่จะรับมือกับภัย ทั้งในส่วนของบุคคลากร แผนงาน ทรัพยากร และโครงสร้างพื้นฐาน นำไปสู่กระบวนการสร้างแผนที่สำคัญ ๒ ส่วนได้แก่
๑) **การเตรียมพร้อมเพื่อรับมือกับภัยธรรมชาติ และการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ** โดยการบูรณาการความร่วมมือ เพิ่มความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อที่ชุมชนจะมีความพร้อมเพิ่มมากขึ้นในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ไม่ว่าจะเกิดขึ้นในด้านไหนของวิถีชีวิตชุมชน
๒) การลดผลกระทบจากภัยธรรมชาติ และความเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศเพื่อพัฒนาทางเลือกให้กับชุมชนในทุกภาคส่วน ทุกระดับ ในการปรับตัวเพื่อรับมือกับผลกระทบจากภัยพิบัติและการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศ

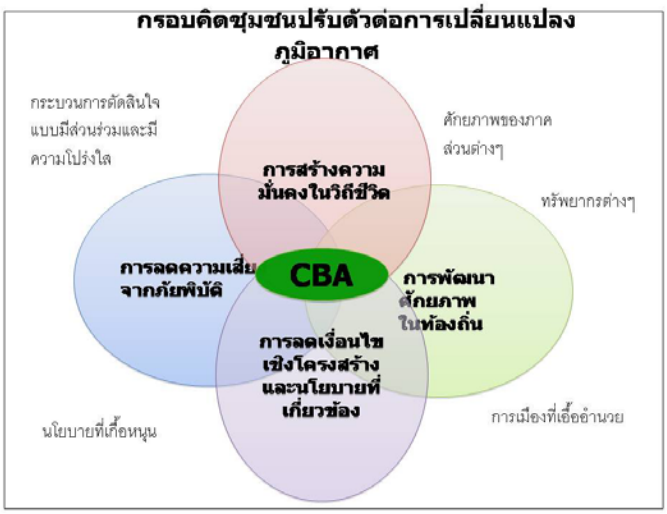

<u>ชุมชนตั้งรับ ปรับตัว ต่อการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ</u>
การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศไม่ว่าจะเกิดความแปรปรวนโดยธรรมชาติ หรือ เป็นผลมาจากการกระทำของมนุษย์ ล้วนเป็นปัจจัยเสริมให้เกิดแนวโน้มความรุนแรงขึ้นของภัยธรรมชาติ และการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตชุมชนชายฝั่ง จึงมีความจำเป็นต้องมีกระบวนการสร้างการเรียนรู้ในเรื่องการปรับตัวของชุมชนต่อการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศขึ้นเพื่อให้เกิดความมั่นคงและความสามารถในการกำหนดแนวทางดำเนินชีวิต และเป็นปัจจัยในการกำหนดแผนพัฒนาของท้องถิ่นให้สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ และระบบนิเวศน์

ข้อเสนอแนวทางการเสริมสร้างชุมชนชายฝั่งเข้มแข็ง มีวิถีชีวิตมั่นคง อยู่อย่างปลอดภัย
เพื่อเป็นการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้ชุมชนชายฝั่งได้มีวิถีชีวิตที่มั่นคง อยู่อย่างปลอดภัย ภายใต้สถานการณ์การที่ชุมชนต้องตั้งรับปรับตัวต่อการปเลี่ยนแปลงภูมิอากาศ ภัยธรรมชาติ และทิศทางการพัฒนาที่ขาดธรรมาภิบาล

- มีการส่งเสริมยุทธศาสตร์สร้างความเข้มแข็งให้ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชายฝั่งให้มีวิถีชีวิตและอาชีพที่มีความมั่นคง ทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศสมบูรณ์ที่เอื้อต่อการปรับตัวต่อสภาพการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ
- ส่งเสริมชุมชนท้องถิ่นลดความเสี่ยงจากภัยและภัยพิบัติต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่มีต่อครอบครัวและตัวบุคคลในกลุ่มที่เสี่ยงภัย

- สนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของภาคประชาสังคมและหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ เพื่อการสนับสนุนต่อชุมชน ครัวเรือนและประชาชนชายฝั่ง ในการเตรียมความพร้อมรับมือและปรับตัวได้ดีขึ้น
- ผลักดันทางด้านนโยบายและรณรงค์ทางสังคมเพื่อแก้ไขปัญหาที่เป็นสาเหตุของความเปราะบาง ความเสี่ยงภัยต่างๆ รวมถึง ธรรมภิบาลในการบริหารนโยบายและแผนที่เกี่ยวข้อง การมีส่วนในการกำหนดนโยบาย และ การจัดหาและสนับสนุนให้มีบริการสาธารณะขั้นพื้นฐานอย่างเพียงพอ

อย่างไรก็ตามการจัดการองค์ความรู้ของชุมชนเป็นเรื่องที่สำคัญที่จะต้องส่งเสริมให้เกิดกระบวนการต่างๆเหล่านั้น ไม่ว่าจะเป็นข้อเสนอของชุมชนที่ต้องการให้รัฐและท้องถิ่นร่วมมือและสนับสนุน การสร้างเครือข่ายการเฝ้าระวังเตือนภัยภาคประชาชน การสร้างศูนย์เรียนรู้สภาพภูมิอากาศชุมชน หรือการส่งเสริมให้เกิดกองทุนเพื่อสิ่งแวดล้อมและการจัดการภัยโดยชุมชนเป็นต้น เพื่อให้เกิดวิถีชีวิตที่มั่นคงปลอดภัย สามารถกำหนดอนาคตชุมชนตนเอง และมุ่งสู่วิถีการพัฒนาที่ยั่งยืน

โครงการ เสริมสร้างความเข้มแข็งให้ประชาชนชายฝั่งทะเลเพื่อลดผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

Building coastal resilience to reduce climate change impact (BCRCC)

โครงการ เสริมสร้างความเข้มแข็งให้ประชาชนชายฝั่งทะเลเพื่อลดผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในประเทศไทย

พื้นที่ดำเนินงาน 4 จังหวัด ชุมพร นครศรีธรรมราช กระบี่ และ ตรัง

ระยะเวลาดำเนินงาน กุมภาพันธ์ 2554 ถึง มกราคม 2557

องค์กรดำเนินงานในพื้นที่ มูลนิธิรักษ์ไทย (สมาชิกองค์การแคร์)

องค์กรสนับสนุนการดำเนินงาน องค์การแคร์ เยอรมัน

หน่วยงานสนับสนุนงบประมาณ คณะกรรมาธิการสหภาพยุโรป โปรแกรมด้านสิ่งแวดล้อมและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน รวมถึงด้านพลังงาน

ความเป็นมาของโครงการ

ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศหรือภาวะโลกร้อน ส่งผลให้การทำงานพัฒนาต่างๆที่มุ่งแก้ไขปัญหาความยากจนและการสร้างความเท่าเทียมกันในสังคมมีอุปสรรคเพิ่มขึ้น ปรากฏการณ์ต่างๆ อาทิ อุณหภูมิที่สูงขึ้นเรื่อยๆ ในแต่ละปี ฝนตกผิดฤดูกาลมากขึ้น อุทกภัย พายุและความแห้งแล้งที่รุนแรงขึ้นและถี่ขึ้น ต่างส่งผลเสียหายอย่างมากต่อความมั่นคงในการดำรงชีวิตของคนยากจน

โครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ประชาชนชายฝั่งทะเลเพื่อลดผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในประเทศไทยได้พัฒนาต่อยอดจากการดำเนินงานมูลนิธิรักษ์ไทยและองค์การแคร์ ในการฟื้นฟูสู่การพัฒนาของชุมชนชายฝั่งที่ประสบธรณีพิบัติภัยสึนามิชายฝั่งอันดามัน ตั้งแต่ปลายปี 2001 จนถึง 2008 และผนวกกับสถานการณ์ปัญหาในพื้นที่ ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และ ความเสี่ยงภัยพิบัติธรรมชาติต่างๆ มูลนิธิรักษ์ไทยและองค์การแคร์ จึงได้มีการศึกษาสถานการณ์ปัญหาและความจำเป็นสำคัญเร่งด่วนในการแก้ไขปัญหา รวมทั้งช่องว่างซึ่งจะส่งผลกระทบต่อมาตรการปรับตัวเพื่อรับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เสนอต่อคณะกรรมาธิการสหภาพยุโรป โปรแกรมด้านสิ่งแวดล้อมและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน รวมถึงด้านพลังงาน(EC- ENRTP)

วัตถุประสงค์โครงการ

วัตถุประสงค์โดยรวมของโครงการนี้คือ: ประชากรที่อาศัยตามแนวชายฝั่งทะเลในประเทศไทย มีความเข้มแข็งเพิ่มขึ้นสามารถรับมือกับผลกระทบเชิงลบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ โดยมีผลลัพธ์ที่คาดหวัง 2 ประการคือ

- หน่วยงานท้องถิ่นและองค์กรในภาคประชาสังคมบูรณาการเรื่องการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศไว้ในยุทธศาสตร์และแผนงานในการพัฒนา การรักษาสภาพแวดล้อม และการลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติในระดับท้องถิ่น
- หน่วยงานท้องถิ่นและองค์กรในภาคประชาสังคมร่วมมือกันออกแบบกิจกรรมและดำเนินกิจกรรมด้านการปรับตัวที่มีพื้นฐานจากชุมชนเพื่อลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติบริเวณชายฝั่ง

กิจกรรมโดยสรุป

- มีการประเมินความล่อแหลมต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่แตกต่างกันออกไปใน 16 ตำบลชายฝั่งทะเลในประเทศไทย
- มีการเสริมสร้างศักยภาพของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่างๆ เพื่อบูรณาการกิจกรรมด้านปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ไว้ในยุทธศาสตร์และแผนงานในการพัฒนา การรักษาสภาพแวดล้อม และการลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติในระวดับท้องถิ่น และในพื้นที่ชายฝั่งทะเล
- มีการเสริมสร้างศักยภาพของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่างๆ เพื่อพัฒนาและดำเนินการกิจกรรมปรับตัวที่มีพื้นฐานจากชุมชนอย่างยั่งยืน ใน 4 จังหวัดในประเทศไทย
- มีการจัดตั้งเครือข่ายระดับภูมิภาคของผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ชายฝั่งทะเลในด้านการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ โดยกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียใน 5 ประเทศในภูมิภาคเอเซีย

<u>กลยุทธ์หลักในกระบวนการส่งเสริมการปรับตัว เพื่อลดผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ</u>

- การส่งเสริมยุทธศาสตร์สร้างความเข้มแข็งให้ประชาชนต่อสภาพการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโดยผสมผสานกับการหารายได้ที่หลากหลายมากขึ้น และการสร้างศักยภาพในการวางแผน และการปรับปรุงเรื่องการจัดการความเสี่ยง
- กลยุทธ์ในการลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติเพื่อลดผลกระทบจากภัยอันตราย โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่มีต่อครอบครัวและตัวบุคคลในกลุ่มที่เสี่ยงภัย
- พัฒนาศักยภาพของภาคประชาสังคมในพื้นที่และหน่วยงานภาครัฐเพื่อที่จะได้สามารถให้การสนับสนุนได้ดีขึ้นต่อชุมชน ครัวเรือนและประชาชนในความพยายามปรับตัวของพวกเขา
- ผลักดันทางด้านนโยบายและรณรงค์ทางสังคมเพื่อแก้ไขปัญหาที่เป็นสาเหตุของความเสี่ยงภัย เช่นการบริหารงานไม่โปร่งใส การขาดการควบคุมทรัพยากร หรือไม่มีบริการสาธารณะขั้นพื้นฐานอย่างเพียงพอ

<u>ติดต่อประสานงาน</u>

มูลนิธิรักษ์ไทย สำนักงานกรุงเทพ
185 ซอยประดิพัทธ์6 แขวงสามเสนใน เขตพญาไท กรุงเทพ 10400
โทรศัพท์ 02 2656888
www.raksthai.org

มูลนิธิรักษ์ไทย สำนักงานกระบี่
55/16 หมู่บ้านพูลศิริคาซ่าซิตี้ ต.ปากน้ำ อ.เมือง จ.กระบี่ 81000
โทรศัพท์ 075 620103

มูลนิธิรักษ์ไทย สำนักงานชุมพร
187/60 หมู่ 11 หมู่บ้านในฝัน ต.วังไผ่ อ.เมือง จ.ชุมพร 86000
โทรศัพท์

สนับสนุนงบประมาณโดย
คณะกรรมาธิการยุโรป
โปรแกรมด้านสิ่งแวดล้อมและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน รวมถึงด้านพลังงาน

การจัดการทรัพยากรชายฝั่งและป่าชายเลนแบบมีส่วนร่วม กรณี อ่าวบ้าน จังหวัดสุราษฎร์ธานี
(Ban Don Bay Coastal and Mangrove Co-Management)

โดย นายประทีป มีคติธรรม

จากการดำเนินงานในพื้นที่โครงการจัดการสภาวะแวดล้อมอย่างบูรณาการเพื่อความยั่งยืนของวิถีชีวิตชุมชนในอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยองค์การพื้นที่ชุ่มน้ำนานาชาติ-ประจำประเทศไทย เครือข่ายอนุรักษ์อ่าวบ้านดอนและองค์กรภาคี ภายใต้การสนับสนุนจากโครงการป่าชายเลนเพื่ออนาคต (Mangrove for The Future) พบว่า ในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งและป่าชายเลนในพื้นที่อ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีความสลับซับซ้อนทั้งในเชิงผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย อำนาจหน้าที่ของหน่วยงานและข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง แม้แต่ชาวประมงพื้นบ้านของอ่าวบ้านดอนในพื้นที่ด้วยกันเอง ยังมีความขัดแย้งจากการใช้เครื่องมือประมงที่แตกต่างกัน เช่น ในกลุ่มชาวประมงพื้นบ้านที่ใช้อวน (Net) จับปูทะเลกับกลุ่มชาวประมงพื้นบ้านที่ใช้ลอบพับ (Trap) จับปูทะเล หรือกรณีของการทำอาชีพเลี้ยงหอยแครง (Cockle Farm) กับกลุ่มประมงพื้นบ้าน (Folk Fishery) ทั่วไป เป็นต้น

1.) ความขัดแย้งในการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง

ก. การจัดการทรัพยากรป่าชายเลน

ปัจจุบันตลอดแนวชายฝั่ง 140 กิโลเมตรของอ่าวบ้านดอนตั้งแต่อำเภอท่าชนะถึงอำเภอดอนสักมีพื้นที่ป่าชายเลนทั้งสิ้น 73,768.75 ไร่ ในจำนวนนี้ได้รับการคุ้มครองโดยมีการประกาศเป็นป่าสงวนแห่งชาติ ตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 (National Forest Act 1964) เพียง 25,830.58 ไร่ ที่เหลืออีกจำนวน 47,938.17 ไร่ มิได้ประกาศเป็นป่าสงวนแห่งชาติแต่อย่างใด ปัจจุบันป่าคงมีสภาพเป็นป่าชายเลนตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2530

ตารางที่....แสดงพื้นที่ป่าชายเลนที่คุ้มครองโดยพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.2507 ของจังหวัดสุราษฎร์ธานี

ลำดับ	ชื่อป่าสงวนแห่งชาติ	ตามกฎกระทรวงฉบับที่....(พ.ศ .....)	เนื้อที่ (ไร่)	ท้องที่	เนื้อที่ป่าชายเลน (ไร่)
1	ป่าคลองท่าเนียนและป่าชายเลนคลองพุมเรียง	516 (พ.ศ.2519)	5,884	ไชยา	4,968-3-0
2	ป่าเลนน้ำเค็มท่าฉาง	98 (พ.ศ.2508)	8,343	ท่าฉาง	6,555-3-83
3	ป่าเลนดอนสัก	13 (พ.ศ.2507)	19,443	ดอนสัก	14,302-0-00
รวมเนื้อที่			**33,670**		**25,830-1-83**

ทั้งนี้เมื่อ 2547 ข้อมูลจากการแปลภาพถ่ายดาวเทียมและการทำ Ground Check ของสถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 13 ท่าฉางและสถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 14 ดอนสัก พบว่าอ่าวบ้านดอนมีพื้นที่ป่าชายเลนคงเหลือทั้งสิ้น 35,900 ไร่ ทั้งนี้ในปี 2552 ผลจากการประเมินจากภาพถ่ายดาวเทียมพบว่าอ่าวบ้านดอนมีป่าชายเลนประมาณ 30,000 ไร่ โดยพบว่ามีนากุ้งที่ฟื้นสภาพเป็นป่าชายเลนเกิดขึ้นหลายแห่ง นอกจากนั้นจากการพูดคุยกับชาวบ้านบริเวณปากแม่น้ำตาปี พบว่า มีพื้นที่ที่เคยทำนาข้าวมาแต่อดีต แต่เมื่อมีการก่อสร้างเขื่อนเชี่ยวหลาน (เขื่อนวชิรประภา) กักเก็บน้ำทำให้ปริมาณน้ำ

จืดที่ลงมาสู่ป่าแม่น้ำตาปีลดน้อยลง จนกระทั่งต้องเลิกทำนาข้าวไป นอกจากนั้นน้ำเค็มยังหนุนสูงเข้าสู่นาข้าวและเกิดการเปลี่ยนสภาพเป็นป่าชายเลน โดยเฉพาะต้นลำพูซึ่งสามารถเจริญเติบโตได้ดีในบริเวณที่มีความเค็มไม่สูงมากนัก โดยพื้นที่ดังกล่าวแม้จะสภาพเป็นป่าแต่เจ้าของที่ดินก็ยังถือสิทธิครอบครอง ทั้งที่มีเอกสารสิทธิครอบครองที่ดินและไม่มีเอกสารสิทธิครอบครองที่ดิน

สภาพปัญหา

1.) **กฎหมายและข้อบังคับในการคุ้มครองพื้นที่** : โดยเฉพาะในพื้นที่อำเภอท่าชนะซึ่งมีพื้นที่ป่าชายเลนบริเวณคลองคันธุลีมีเนื้อที่เหลืออยู่ประมาณ 60 ไร่ พื้นที่ป่าชายเลนของอำเภอพุนพิน อำเภอเมือง และอำเภอกาญจนดิษฐ์ซึ่งอยู่นอกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ จะถูกควบคุมโดยพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ.2484 และมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2530 เป็นหลัก ซึ่งมีความเข้มข้นของบทลงโทษน้อยกว่าพื้นที่ป่าชายเลนที่ถูกประกาศเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507

2.) **แนวเขตระหว่างพื้นที่ป่าชายเลนที่คุ้มครองโดยกฎหมายกับพื้นที่ครอบครองของประชาชนไม่ชัดเจน** : ทำให้ป่าชายเลนในหลายพื้นที่สุ่มเสี่ยงต่อการบุกรุกทำลายป่าชายเลนเพื่อจับจองที่ดิน นอกจากนั้นในบางพื้นที่ที่มีการครอบครองที่ดินอย่างถูกต้องตามกฎหมาย แต่เมื่อมีการไถทำลายเปลี่ยนสภาพป่าชายเลนโดยเจ้าของพื้นที่ก็กลายเป็นความขัดแย้งระหว่างเจ้าของที่ดินและชุมชนเนื่องจากความเข้าใจที่แตกต่างกัน นอกจากนั้นยังกระทบต่อความเชื่อมั่นของหน่วยงานราชการที่ควบคุมดูแลพื้นที่ด้วย ดังนั้นหากสามารถร่วมกับชุมชนกำหนดแนวเขตที่ชัดเจนระหว่างป่าชายเลนที่อยู่ภายใต้การควบคุมตามกฎหมายกับที่ดินของชุมชน ประชาชนที่ครอบครองที่ดินทั้งที่ถูกต้องตามกฎหมายและไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ก็จะทำให้การดูแลป่าชายเลนมีความชัดเจนยิ่งขึ้น ขณะเดียวกันชุมชนก็มีความมั่นคงในการตั้งถิ่นฐานและการประกอบอาชีพ

3.) **ชุมชนซึ่งตั้งบ้านเรือนอยู่ในเขตป่าชายเลนขาดความมั่นคงในการตั้งถิ่นฐาน** : มีชุมชนอย่างน้อย 20 ครอบครัว โดยเฉพาะในพื้นที่อำเภอดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี ตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าชายเลนดอนสัก โดยชุมชนดังกล่าวตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนมาตั้งแต่อดีตสมัยที่มีการส่งเสริมการเลี้ยงกุ้ง แต่เมื่อการเลี้ยงกุ้งไม่ประสบความสำเร็จก็ยังคงอาศัยอยู่ในบริเวณดังกล่าวไม่สามารถอพยพย้ายออกจากพื้นที่ได้เนื่องจากไม่มีที่ตั้งถิ่นฐานในที่อื่น โดยปรับตัวในด้านการประกอบอาชีพมาเลี้ยงกุ้งแบบธรรมชาติ เลี้ยงหอยแครง ควบคู่ไปกับการฟื้นฟูป่าชายเลนฯลฯ อย่างไรก็ตามเนื่องจากสถานภาพทางกฎหมายของที่ดินเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ ทำให้ชุมชนถูกตัดสิทธิการได้รับความช่วยเหลือจากราชการ เช่น เมื่อการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำได้รับความเสียหายจากน้ำท่วม จะไม่ได้รับการชดเชยจากราชการ โดยกรมประมงอ้างว่าผู้ทำการเพาะเลี้ยงในเขตป่าสงวนแห่งชาติต้องได้รับการอนุญาตจากกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งเสียก่อน

4.) **ไม่มีการรับรองสิทธิของชุมชนในการจัดการและดูแลป่าชายเลน :** ปัจจุบันมีชุมชนหลายแห่งในพื้นที่อ่าวบ้านดอน เช่น ตำบลเขา ตำบลลีเล็ด ตำบลตะเคียนทอง ตำบลดอนสัก ฯลฯ มีบทบาทจัดการ ดูแล รักษาและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะป่าชายเลนในพื้นที่ชุมชน นอกจากนั้นกลุ่มอนุรักษ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นยังได้มีการรวมตัวกันเป็น “เครือข่าย” อย่างไรก็ตามสิทธิชุมชนในด้านการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นกลับไม่ได้รับการรับรองในทางกฎหมาย ดังนั้นจึงพบว่าในหลายคนชุมชนจึงเกรงว่าเมื่อฟื้นฟูป่าชายเลน ทรัพยากรธรรมชาติจนอุดมสมบูรณ์ รัฐก็จะประกาศพื้นที่เหล่านั้นเป็นเขตอนุรักษ์ไป ในช่วงที่ผ่านมาภาคประชาชนได้พยายามผลักดันกฎหมาย เช่น (ร่าง) พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ.....ซึ่งจนกระทั่งถึงปัจจุบันก็ยังไม่สามารถใช้บังคับ ในขณะที่ (ร่าง) พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง พ.ศ.... ซึ่งให้การรับรองสิทธิชุมชนชายฝั่งในการจัดการทรัพยากรในชุมชนของตน ก็ถูกคณะกรรมการกฤษฎีกาตัดเนื้อหาในส่วนของสิทธิชุมชนออกไป

5.) **การใช้เรืออวนรุน อวนลากและเรือคราดหอยในบริเวณพื้นที่ป่าชายเลนเกิดใหม่ :** ปัจจุบันในพื้นที่อ่าวบ้านดอนในเขตอำเภอท่าฉาง อำเภอพุนพินและอำเภอเมืองมีกล้าไม้ชายเลนขนาดเล็กซึ่งเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติจำนวนมาก

อย่างไรก็ตามกล้าไม้ขนาดเล็กเหล่านี้มักถูกทำลายด้วยเครื่องมือประมงประเภทเรืออวนรุน เรืออวนลากและเรือคราดหอย ซึ่งเครื่องมือประมงเหล่านี้เป็นเครื่องมือทำการประมงที่ผิดกฎหมายพระราชบัญญัติประมง พ.ศ. 2490

6.) **การกัดเซาะชายฝั่ง :** จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีชายฝั่งที่มีการกัดเซาะรุนแรงเฉลี่ยมากกว่า 5 เมตรต่อปี เพียงบริเวณเดียวคือ ชายฝั่งบ้านพอด-บ้านปากคลองคราม ความยาวประมาณ 8 กิโลเมตร ซึ่งในปัจจุบันยังมีการกัดเซาะที่รุนแรงอยู่ โดยสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากการทำลายป่าชายเลนเป็นพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง รวมถึงได้รับอิทธิพลจากพายุเมื่อปลายปี พ.ศ. 2549 ทำให้คลื่นลมแรงพัดปะทะชายฝั่งโดยตรง จึงทำให้เกิดการกัดเซาะอย่างรุนแรง สร้างความเสียหายให้กับทรัพยากรธรรมชาติและบ้านเรือนของชุมชนที่อาศัยอยู่ชายฝั่งหลายครัวเรือน นอกจากนั้นแนวป่าชายเลนที่มีอยู่เป็นแนวแคบๆ ก็ถูกกระแสน้ำกัดเซาะทำลายไปอย่างต่อเนื่อง

อย่างไรก็ตามจุดเด่นของการอนุรักษ์ป่าชายเลนในพื้นที่อ่าวบ้านดอนคือความร่วมมือระหว่างส่วนบริหารจัดการทรัพยากรป่าชายเลนที่ 4 สถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 13 และ 14 กับชุมชนต่างๆ ทำให้การบุกรุกทำลายป่าชายเลนในพื้นที่ต่างๆ ไม่รุนแรงมากนัก

ข. การจัดการและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชายฝั่ง

1.) เครื่องมือประมงที่แตกต่างกัน

พื้นที่อ่าวบ้านดอนมีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทั้งทางตรงและทางอ้อมโดยใช้รูปแบบวิธีการที่แตกต่างกันไป เช่น กลุ่มประมงพื้นบ้านก็จะไม่พอกลุ่มผู้เลี้ยงหอยเนื่องจากเมื่อทำคอกหอยแล้วทำให้สิทธิในการใช้ประโยชน์เป็นของปัจเจก ชาวประมงทั่วไปไม่สามารถเข้าไปจับปลา วางอวนได้ตามปกติ หรือในกลุ่มประมงพื้นบ้านด้วยกันเองการใช้เครื่องมือประมงที่แตกต่างกันเช่น อวนปูกับลอบพับดักปู หรืออวนลอยกับกลุ่มเรืออวนลาก อวนรุนก็มีความขัดแย้งกัน

ตารางที่....แสดงกลุ่มอาชีพที่มีการใช้ทรัพยากรชายฝั่งในรูปแบบที่แตกต่างกัน

กลุ่ม	รูปแบบการทำประมง	ผลกระทบ
ประมงพื้นบ้าน	1.) กลุ่มอวนปลา อวนปู ลอบปลา กรุ๊งกริ้ง	-
	2.) กลุ่มช้อนปีก, กร่ำ	เครื่องมือประมงแบบประจำทีในบางครั้งเป็นอุปสรรคต่อการเดินเรือ
	2.) กลุ่มเลี้ยงปลาในกระชัง	การสะสมของอาหารปลาใต้กระชังอาจก่อให้เกิดน้ำเน่าเสียได้
	3.) กลุ่มหาหอย งมกุ้ง	-
	4.) กลุ่มผลิตภัณฑ์ เช่น ใบจาก	-
	5.) กลุ่มอวนลาก อวนรุน (ขนาดเล็ก)	ทำลายหน้าดินของท้องทะเล/ส่งผล

กลุ่ม	รูปแบบการทำประมง	ผลกระทบ
		กระทบระบบนิเวศ/ทำลายแหล่งหญ้าทะเล
	6.) เรือปลาท่องเที่ยว	ทำลายหน้าดินของท้องทะเล/ส่งผลกระทบระบบนิเวศ/ทำลายแหล่งหญ้าทะเล
	7.) กลุ่มอวนรัง	พะยูนมักเข้าไปติด
	8.) กลุ่มลอบพับ	เนื่องจากลอบพับในปัจจุบันมีตาอวนขนาดเล็กมาก ทำให้ลูกปูขนาดเล็กถูกจับไปขาย/ตัดวงจรชีวิตของปูทะเล
	9.) กลุ่มที่ใช้สารพิษเบื่อปลา เบื่อกุ้ง	ทำลายสัตว์น้ำทุกชนิด/ระบบนิเวศได้รับผลกระทบรุนแรง
	10.) กลุ่มเลี้ยงกุ้ง	การฉีดขี้เลนจากบ่อกุ้งลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ
ประมงพาณิชย์/ธุรกิจขนาดใหญ่	11.) กลุ่มอวนลาก อวนรุน (ขนาดใหญ่)	ทำลายหน้าดินของท้องทะเล/ส่งผลกระทบระบบนิเวศ/ทำลายแหล่งหญ้าทะเล
	12.) กลุ่มเลี้ยงหอย (หอยแครง หอยนางรม)	กลุ่มประมงพื้นบ้านมีพื้นที่ทำประมงลดน้อยลง
	13.) กลุ่มเลี้ยงกุ้งทะเล	การฉีดขี้เลนจากบ่อกุ้งลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ

2.) กรณีการขยายตัวและแย่งชิงพื้นที่ทำประมงของฟาร์มหอย

กรณีของการขยายตัวคอกหอยแครง ซึ่งปัจจุบันมีพื้นที่ราว 80,000 กว่าไร่ โดยในจำนวนนี้มีพื้นที่ที่ได้รับอนุญาตถูกต้องตามกฎหมายประมาณ 30,000 ไร่ ในขณะที่เหลืออีกประมาณ 50,000 ไร่ เป็นคอกหอยผิดกฎหมาย และบางส่วนอยู่ในการถือครองของนายทุน ปัญหานี้ส่วนหนึ่งเกิดจากนโยบายแปลงสินทรัพย์เป็นทุนของรัฐบาลในช่วงปี 2545 -2550 ซึ่งต้องการที่ส่งเสริมและขยายการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำของประเทศ โดยหลักการสำคัญคือการออกใบอนุญาตเพาะเลี้ยงให้กับผู้ที่ต้องการเพาะเลี้ยงและสามารถใช้เป็นหลักฐานในการค้ำประกันการกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงินได้ทำให้เกิดการจับจองพื้นที่ทะเลอ่าวบ้านขยายตัวอย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น ทะเลซึ่งเป็นที่สาธารณะ ถูกเปลี่ยนแปลงสภาพไปเป็นกรรมสิทธิปัจเจกบุคคล ผลกระทบสำคัญที่ตามมาคือชาวประมงพื้นบ้านมีพื้นที่ทำประมงลดน้อยลง และต้องออกไปทำประมงในพื้นที่ห่างไกลชายฝั่งมากยิ่งขึ้น ซึ่งหมายถึงค่าใช้จ่าย (เช่นค่าน้ำมัน) อันตรายจากคลื่นลมที่ต้องเพิ่มขึ้นตามไปด้วย

3.) ผลกระทบจากปัญหาน้ำเน่าเสียต่อผู้เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำและระบบนิเวศ : จากการลงพื้นที่และประชุมร่วมกับชุมชนพบว่าพื้นที่ที่ประสบปัญหาได้แก่

- คลองท่าฉาง อำเภอท่าฉาง: ประสบปัญหาน้ำเน่าเสียจากโรงงานอุตสาหกรรม การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินบนพื้นที่ต้นน้ำ

- คลองฉนาก อำเภอเมือง : ประสบปัญหาน้ำเน่าเสียจากน้ำทิ้งในชุมชนเมือง การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินบนพื้นที่ต้นน้ำ

- คลองท่าทอง อำเภอกาญจนดิษฐ์ : ประสบปัญหาน้ำเน่าเสียจากการเลี้ยงปศุสัตว์ (ฟาร์มหมูและไก่) น้ำทิ้งจากชุมชน รวมทั้งฟาร์มเลี้ยงกุ้งที่ระบบบำบัดน้ำเสียไม่ได้มาตรฐาน และผลพวงจากการโครงการคลองส่งน้ำทำให้จืดที่เคยไหลลงมาผลักดันน้ำเสียลดน้อยลง

- ดอนสัก : ประสบปัญหาน้ำเน่าเสียจากชุมชนเมืองและแพปลา/การเปิดประตูน้ำคลองชลประทาน

ในด้านผลกระทบส่วนใหญ่จะส่งผลกระทบต่อกลุ่มประมงที่ทำการเพาะเลี้ยงชายฝั่ง เช่น การเลี้ยงปลาในกระชัง เลี้ยงหอย เป็นต้น อย่างไรก็ตามสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาค 14 ได้ดำเนินการติดตามตรวจสอบคุณภาพน้ำอย่างต่อเนื่อง

4.) ผลกระทบจากการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเล : บริเวณรอบอ่าวบ้านดอนมีแผนการและโครงการด้านการพัฒนาเกิดขึ้น เช่น โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ (อำเภอท่าชนะ) โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าชีวมวล (อำเภอท่าฉาง) โครงการก่อสร้างโรงกำจัดขยะ (อำเภอกาญจนดิษฐ์) โครงการก่อสร้างท่าเรือน้ำลึก (อำเภอดอนสัก) และโครงการพัฒนาลุ่มน้ำตาปีพุมดวง ซึ่งดูดน้ำจากแม่น้ำพุมดวงซึ่งไหลลงสู่อาวบ้านดอนส่งไปยังอำเภอท่าฉาง อำเภอไชยา ฯลฯ โครงการเหล่านี้มีการคัดค้านจากประชาชนเนื่องจากเกรงว่าจะส่งผลกระทบในด้านสิ่งแวดล้อมทางทะเลและชายฝั่ง

ค. ความซับซ้อนของกฎหมายของแต่ละหน่วยงาน

หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ประมาณ 15 หน่วยงาน และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกว่า 20 ฉบับ แต่ขาดการทำงานร่วมแบบบูรณาการ เช่น กรมประมงใช้พระราชบัญญัติการประมง 2490 มุ่งเน้นการเพาะเลี้ยงและการจับสัตว์น้ำ กรมการขนส่งทางน้ำและพาณิชย์นาวี ดูแลการขุดลอกล่องน้ำ การก่อสร้างสิ่งล่วงล้ำลำน้ำ กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ดูแลเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากร กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ดูแลเกาะและท้องทะเลในส่วนที่ประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติ กรณีการสร้างท่าเทียบเรือเพื่อการท่องเที่ยว พบว่า ทะเลเดียวกันหลายหน่วยงานร่วมดูแลโดยมีกิจกรรมที่ขัดแย้งกัน เป็นต้น นอกจากนั้นระบบการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ไม่มีการกระจายอำนาจการบริหารจัดการให้กับจังหวัดและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ขาดกลไกร่วมที่จะทำหน้าที่ประสานสร้างความร่วมมือในการทำงานร่วมระหว่างภาครัฐด้วยกันเอง ภาครัฐกับภาคเอกชน ภาคชุมชน และภาคประชาสังคม

โดยสรุปจะเห็นได้ว่าในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งและป่าชายเลนในพื้นที่อ่าวบ้านดอนเกี่ยวข้องกับผู้ใช้ประโยชน์และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทั้งที่เป็นกลุ่มชาวประมงพื้นบ้าน กลุ่มธุรกิจ องค์กรเอกชน (NGOs) และส่วนราชการหลากหลายหน่วยงาน ทั้งนี้แต่ละกลุ่มมีรูปแบบการใช้ประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมจากทรัพยากรแตกต่างกันไป หลายกรณีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรของกลุ่มหนึ่งอาจส่งผลกระทบกับกลุ่มผู้ใช้ทรัพยากรอีกกลุ่มหนึ่ง ในขณะเดียวกันก็มีช่องว่างทางกฎหมายทำให้ยังไม่สามารถดูแลพื้นที่ได้ทั่วถึงมากนัก

2.) การจัดการทรัพยากรชายฝั่งและป่าชายเลนแบบมีส่วนร่วม

ด้วยสภาพปัญหาและลักษณะของการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรของอ่าวบ้านดอนในรูปแบบที่แตกต่างกัน บ่อยครั้งได้กลายเป็นความขัดแย้งในระดับพื้นที่ขึ้น ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการสร้างความร่วมมือของภาคส่วนต่างๆ ในการจัดการ

ทรัพยากรชายฝั่งของอ่าวบ้านดอนให้เกิดความยั่งยืน ดังนั้นการสร้างกลไกการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ ให้เกิดการพูดคุยและปรึกษาหารือร่วมกันจึงเป็นช่องทางหนึ่งในการบรรเทาความขัดแย้งที่เกิดขึ้น

ภายใต้การดำเนินงานของโครงการฯ ได้สนับสนุนและส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ ทั้งชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และองค์กรเอกชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งและป่าชายเลน ประกอบด้วยการดำเนินหลัก 2 ด้านได้แก่

1.) การจัดตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาโครงการฯ ในระดับจังหวัด

ผู้ว่าราชการจังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้มีคำสั่งที่ 2732/2552 ลงวันที่ 3 พฤศจิกายน 2554 แต่งตั้งคณะกรรมการโครงการจัดการสภาวะแวดล้อมอย่างบูรณาการเพื่อความยั่งยืนของวิถีชีวิตชุมชนในอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ประกอบด้วย

- ผู้ว่าราชการจังหวัดสุราษฎร์ธานี (ประธานกรรมการ)
- รองผู้ว่าราชการจังหวัดสุราษฎร์ธานี (รองประธานกรรมการ)
- นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี
- ผู้อำนวยการองค์การพื้นที่ชุ่มน้ำนานาชาติ-ประเทศไทย
- ผู้เชี่ยวชาญด้านป่าชายเลย (ร.ศ.ดร.นพรัตน์ บำรุงรักษ์)
- ผู้อำนวยการสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัดสุราษฎร์ธานี
- ผู้อำนวยการส่วนบริหารจัดการทรัพยากรป่าชายเลนที่ 4 ประมงจังหวัดสุราษฎร์ธานี
- ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งอ่าวไทยตอนกลาง จังหวัดชุมพร
- หัวหน้าศูนย์อนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่ 3 จังหวัดชุมพร
- ผู้อำนวยการสำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 11 สุราษฎร์ธานี
- หัวหน้าศูนย์ป้องกันและปราบปรามประมงทะเลภาคใต้ตอนบน จังหวัดชุมพร
- หัวหน้าหน่วยส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลน สุราษฎร์ธานี
- พัฒนาการจังหวัดสุราษฎร์ธานี
- ผ.ศ.โสภณ บุญล้ำ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
- ประธานเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวบ้านดอน
- ผู้ประสานงานโครงการการจัดการสภาวะแวดล้อมอย่างบูรณาการ (กรรมการและเลขานุการ)
- หัวหน้ากลุ่มงานสิ่งแวดล้อม สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดสุราษฎร์ธานี (กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ)
- คณะทำงานเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวบ้านดอน กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ)

คณะกรรมการชุดดังกล่าวนี้มีอำนาจหน้าที่

1.) ให้คำปรึกษา ข้อแนะนำ คำแนะนำ ในการดำเนินงานโครงการจัดการสภาวะแวดล้อมอย่างบูรณาการเพื่อความยั่งยืนของวิถีชีวิตชุมชนในอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ให้ดำเนินการไปอย่างมีประสิทธิภาพ
2.) ส่งเสริม สนับสนุนให้ข้อมูล รวมถึงร่วมวางแผนและดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์
3.) เป็นกลไกในการส่งเสริมและประสานระหว่างหน่วยงานภาครัฐ องค์กรเอกชนและประชาชนอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ
4.) ส่งเสริมการทำกิจกรรมร่วมกันของกลุ่มเครือข่ายต่างๆ เพื่อสร้างความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ทั้งนี้โครงการได้ใช้กลไกของคณะกรรมการชุดดังกล่าวนี้ในการสร้างการมีส่วนร่วมของฝ่ายต่างๆ โดยเป็นเวทีแลกเปลี่ยนและให้ข้อเสนอแนะต่อการทำงานโครงการและการจัดการทรัพยากรชายฝั่งของอ่าวบ้านดอน ภายหลังจากเสร็จสิ้นโครงการฯ ได้ผลักดันให้เกิดการจัดตั้งคณะกรรมการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งอ่าวบ้านดอนขึ้น โดยปรับปรุงจากโครงสร้างของคณะกรรมการที่ปรึกษาโครงการ คณะกรรมการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งอ่าวบ้านดอนชุดดังกล่าวจะเป็นกลไกในการสร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รวมทั้งเป็นกลไกในการปรึกษาหารือของภาคส่วนต่างๆ ในการแก้ไขปัญหาของอ่าวบ้านดอนในอนาคตต่อไป

2.) การพัฒนาศักยภาพความเข้มแข็ง

มุ่งเน้นและให้ความสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพและความเข้มแข็งให้กับเครือข่ายและองค์ชาวบ้านซึ่งเป็นรากฐานที่สำคัญในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งของอ่าวบ้านดอนเป็นหลัก โดยจัดให้มีการปรึกษาหารือและการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ทำงานระหว่างชุมชนต่างๆ การวิเคราะห์สภาพปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาร่วมกัน จัดให้มีการอบรมพัฒนาศักยภาพและความเข้มแข็งทั้งในด้านองค์ความรู้ ประเด็นข้อกฎหมาย และสิทธิชุมชนให้แก่ชุมชนต่างๆ

3.) แนวคิดและหลักการ

ในการดำเนินงานด้านการสร้างการมีส่วนร่วมได้ยึดแนวทางการดำเนินงานตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ซึ่งถือเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ ซึ่งได้กำหนดหลักการสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 3 เรื่อง ได้แก่ สิทธิชุมชน การมีส่วนร่วม และการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงาน

1.1 แนวคิดเรื่องสิทธิชุมชน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักไทย พ.ศ. 2550 **มาตรา 66** บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน

1.2 แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วม

มาตรา 67 (วรรค 1) สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์ บำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพหรือคุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้รับความคุ้มครองตามความเหมาะสม

มาตรา 85 (4) จัดให้มีแผนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและทรัพยากรธรรมชาติอื่นอย่างเป็นระบบและเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม ทั้งต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสงวน บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุล

1.3 แนวคิดเรื่องการกระจายอำนาจให้แก่ท้องถิ่น

มาตรา 290 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีอำนาจหน้าที่ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามที่กฎหมายบัญญัติ

กฎหมายตามวรรคหนึ่งอย่างน้อยต้องมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

(1) การจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในเขตพื้นที่

(2) การเข้าไปมีส่วนร่วมในการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่นอกเขตพื้นที่ เฉพาะในกรณีที่อาจมีผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของประชาชนในพื้นที่ของตน

(3) การมีส่วนร่วมในการพิจารณาเพื่อริเริ่มโครงการหรือกิจกรรมใดนอกเขตพื้นที่ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมหรือสุขภาพอนามัยของประชาชนในพื้นที่

(4) การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

4.) บทเรียนการดำเนินงาน

4.1) การสร้างกลไกการมีส่วนร่วมของภาคีภาคส่วนต่างๆ ในด้านการจัดการ อนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งและป่าชายเลน ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholders) ที่หลากหลาย สิ่งสำคัญอย่างยิ่งคือ ต้องเป็นการสร้างกระบวนการปรึกษาหารือบนพื้นฐานของความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน โดยทุกฝ่ายต้องรับฟังปัญหาของกันและกัน โดยใช้ข้อมูลข้อเท็จจริงมาประกอบการพิจารณาตัดสินใจ

4.2) หากภาคประชาชน/กลุ่มประมงพื้นบ้าน ยังไม่มีความเข้มแข็งและยังขาดศักยภาพในการเจรจาต่อรอง จะทำให้กลไกการมีส่วนร่วมในรูปแบบของคณะกรรมการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งไม่ตอบสนองต่อการแก้ไขปัญหาของประชาชน

4.3) ในโครงสร้างของคณะกรรมการโครงการฯ ซึ่งในระยะแรกมุ่งเน้นการสนับสนุนให้การดำเนินโครงการมีประสิทธิภาพ ยังขาดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (องค์การบริหารส่วนตำบล) กลุ่มผู้เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ (นากุ้งและคอกหอยแครง) กลุ่มอวนลาก กลุ่มอวนรุน เข้ามามีส่วนร่วมอยู่ในโครงสร้าง

4.4) การสร้างการมีส่วนร่วมควรดึงกลุ่มชาวประมงพื้นบ้านประเภทอวนรุน อวนลาก เข้ามาร่วมกระบวนด้วยไม่ควรแบ่งแยกกลุ่มอวนรุน อวนลากออกจากกลุ่มประมงพื้นบ้านที่ทำกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ เนื่องจากจะทำให้กลุ่มประมงพื้นบ้านเกิดความแตกแยกและอ่อนแอ

4.5) การมีผู้ดำเนินการประชุม (Facilitator) ที่มีความรู้ ความเข้าใจ และเทคนิคในการดำเนินการประชุมที่สามารถจัดการกับความขัดแย้ง (Conflict Management) ของกลุ่มต่างๆ ได้ถือเป็นความจำเป็นของกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่มีผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

5.) ข้อเสนอแนะ

5.1) จังหวัดสุราษฎร์ธานีควรจัดตั้งคณะกรรมการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งอ่าวบ้านดอน เพื่อเป็นกลไกในการพูดคุย แลกเปลี่ยน บรรเทาความขัดแย้งและแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในด้านการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งในพื้นที่อ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานีให้เกิดความยั่งยืน ทั้งนี้ต้องตระหนักว่าทะเลและทรัพยากรชายฝั่งเป็นทรัพยากรสาธารณะที่ประชาชนมีสิทธิเข้าถึงและได้รับประโยชน์ บนหลักการความมั่นคงของระบบนิเวศ ความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งมีความสำคัญต่อเสถียรภาพของระบบนิเวศทางทะเลและตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของมนุษย์อย่างเท่า

เทียมเป็นธรรม โดยต้องคำนึงถึงเรื่องสิทธิชุมชน การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

5.2) จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้ความสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพและความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนประมงพื้นบ้าน ในการปกป้อง ดูแลและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งความรู้ในด้านอื่นๆ เช่น การจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น จัดศึกษาและจัดเก็บข้อมูลที่จำเป็นสำหรับการจัดการทรัพยากร ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมาย ฯลฯ เพื่อให้ชุมชนประมงพื้นบ้านมีศักยภาพในการผลักดันการแก้ไขปัญหาของท้องถิ่นในกลไกคณะกรรมการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งอ่าวบ้านดอน

5.3) สนับสนุนและส่งเสริมให้ชุมชนดำเนินการศึกษาวิจัย รวบรวมข้อมูลในพื้นที่อ่าวบ้านดอนโดยอาจใช้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เพื่อนำมาใช้ในการผลักดันการแก้ไขปัญหา

5.4) ควรพัฒนาระบบการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำควบคู่ไปกับฟื้นฟูป่าชายเลน โดยต่อยอดจากองค์ความรู้และภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่นที่ปัจจุบันได้มีการทดลองเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำโดยวิธีธรรมชาติควบคู่ไปกับการฟื้นฟูป่าชายเลน ทั้งหากประสบความสำเร็จจะช่วยแก้ไขปัญหาชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ป่าชายเลน ทั้งในแง่ของการสร้างความร่วมมือ การสร้างแรงจูงใจให้ชุมชนเข้ามาส่วนร่วมในการฟื้นฟูป่าชายเลน รวมทั้งสร้างรายได้ พัฒนาคุณภาพชีวิตควบคู่ไปด้วย

5.5) ในพื้นที่อ่าวบ้านดอนมีพื้นที่นากุ้งร้างทั้งที่มีเอกสารครอบครองที่ดินและไม่มีเอกสารสิทธิครอบครองที่ดินซึ่งเหมาะสมแก่การฟื้นฟูให้กลับสภาพเป็นป่าชายเลน แต่เนื่องจากเจ้าของที่ดินเกรงว่า หากนำไปฟื้นฟูเป็นป่าชายเลนแล้วจะถูกหน่วยงานของรัฐยึดพื้นที่กลับคืนไป จึงไม่ให้ความร่วมมือ ดังนั้นหากกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งมีการแก้ไขระเบียบข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องให้เกิดความชัดเจนและสร้างความมั่นใจให้กับประชาชนเจ้าของที่ดินว่า หากดำเนินการฟื้นฟูบ่อกุ้งร้างโดยการปลูกป่าชายเลนแล้วจะไม่ส่งกระทบต่อสิทธิในการถือครองที่ดิน ผนวกกับการสร้างรูปธรรมที่ชัดเจนว่าการปลูกป่าเลนจะสามารถสร้างรายได้และเสริมสร้างคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นได้ เช่น กรณีการปลูกป่าชายเลนควบคู่ไปกับการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ (Silvo-Fishery) ก็จะสร้างสามารถสร้างแรงจูงใจให้ชุมชนนำที่ดินมาปลูกป่าชายเลนเพิ่มพื้นที่สีเขียวได้มากขึ้น

5.6) ควรมีการทำงานร่วมกับชุมชนที่ชาวบ้านยังมีความจำเป็นที่จะต้องใช้เครื่องมือทำการประมงประเภทที่ผิดกฎหมายและทำลายระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม เช่น เรืออวนรุน เรืออวนลาก เรือคราดหอย จัดให้มีเวทีในการพูดคุยเพื่อแก้ไขปัญหา รวมทั้งลดเครื่องมือประเภทเหล่านี้ เช่น การปรับเปลี่ยนเครื่องมือทำการประมง การสนับสนุนกองทุนส่งเสริมอาชีพแลกเปลี่ยนกับการลดการใช้เครื่องมือประมงเหล่านี้โดยใช้หลักการไบโอไรท์เป็นต้น

5.7) ควรสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรออกข้อบัญญัติท้องถิ่นในการจัดการและดูแลคุณภาพสิ่งแวดล้อมทั้งนี้โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อเป็นการลดช่องว่างทางกฎหมายในการควบคุมและดูแลพื้นที่ที่อาจจะยังไม่ทั่วถึง รวมทั้งเป็นการส่งเสริมการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550

โครงการต่างๆ ของโครงการป่าชายเลนเพื่ออนาคต ประเทศไทย
http://www.mangrovesforthefuture.org/countries/members/thailand/

โครงการป่าชายเลนเพื่ออนาคตสำหรับประเทศไทย จะดำเนินการใน 2 พื้นที่ ได้แก่ พื้นที่ชายฝั่งทะเลอันดามัน ได้แก่ จังหวัดระนอง พังงา ภูเก็ต กระบี่ และตรัง และพื้นที่ชายฝั่งอ่าวไทย ได้แก่ จังหวัดชุมพร สุราษฎร์ธานี และนครศรีธรรมราช ตราด และจันทบุรี

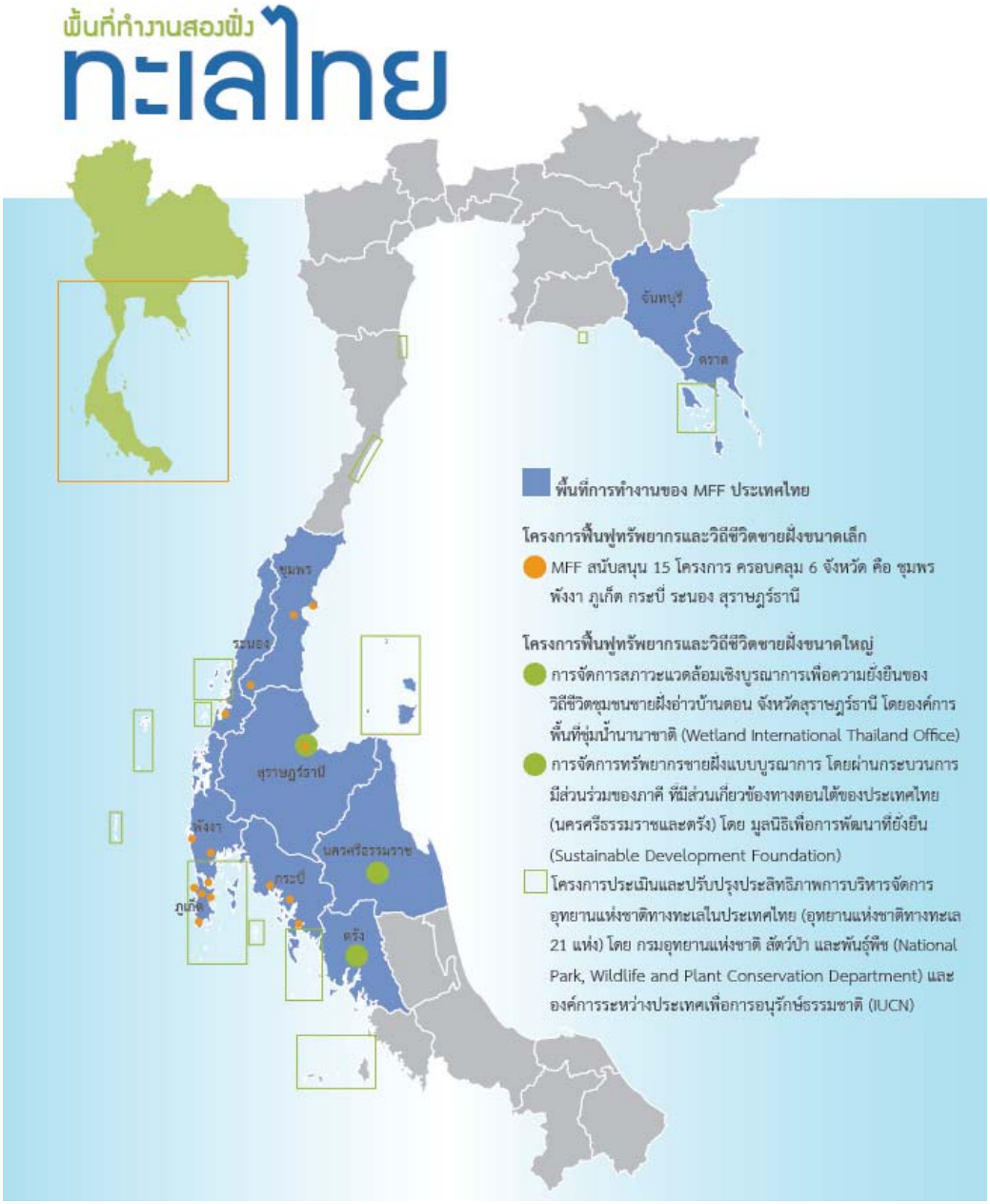

โดยในช่วงระยะที่หนึ่งนั้น ประเทศไทยได้ให้ทุนสนับสนุนการดำเนินงานโครงการขนาดใหญ่ ๓ โครงการ ขนาดเล็ก ๑๕ โครงการ

ภาพรวมระบบนิเวศทางทะเลและชายฝั่งของประเทศไทย

ประเทศไทยมีพื้นที่ตามแนวชายฝั่งทะเล ทั้งด้านฝั่งทะเลอันดามันและฝั่งอ่าวไทยระยะทางรวมกันประมาณ ๒,๖๐๐ กิโลเมตร ซึ่งเป็นรากฐานทรัพยากรธรรมชาติสำคัญที่ช่วยค้ำจุนเศรษฐกิจหลักด้านอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและการประมง ทั้งในระดับจังหวัด และระดับประเทศ

การสูญเสียพื้นที่ชายฝั่งทะเลสืบเนื่องจากการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๓๐ นโยบายด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติเป็นมาตรการหนึ่งที่รัฐบาลประเทศไทยได้นำมาใช้สงวนรักษาพื้นที่ป่าชายเลน

ประเทศไทยมีค่าเฉลี่ยอัตราการเกิดของประชากรในเขตชนบทที่ประสบปัญหาความยากจน เท่ากับ ๘ เปอร์เซ็นต์ อย่างไรก็ตาม เขตหมู่บ้านยากจนชายฝั่งมีค่าเฉลี่ยอัตราการเกิดของประชากรที่สูงกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ และหลายต่อหลายครั้ง ที่ป่าชายเลนทำหน้าที่เป็นโครงข่ายโอบอุ้มวิถีชีวิตของชุมชนเหล่านี้ให้ผ่านพ้นวิกฤต เป็นทั้งแหล่งทำมาหากินและทางเลือกรายได้เสริมให้กับครอบครัว

สภาพแหล่งนิเวศป่าชายเลนและชายฝั่งในบางพื้นที่ของประเทศไทยได้รับการจัดการ ภายใต้การสนับสนุนผ่านกองทุนโครงการขนาดเล็ก ระหว่างปี ๒๕๕๒ ถึง ๒๕๕๕๔ จำนวน ๑๕ ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ดำเนินการทั้งหมดกว่า ๑๒,๕๐๐ ไร่ กิจกรรมการทำงานในพื้นที่หล่านี้ มีทั้งการกำหนดและปักแนวเขตพื้นที่อนุรักษ์ การปลูกป่าชายเลนเพิ่มเติม การฟื้นฟูป่าให้กลับสู่สภาพสมบูรณ์ดังเดิม การจัดทำพื้นที่เพาะพันธุ์และอนุบาลสัตว์น้ำเศรษฐกิจที่สำคัญ เช่น หอยแคลง ปูม้า

ความสมบูรณ์ของทรัพยากรที่โครงการเหล่านี้นำกลับคืนสู่พื้นที่ชายฝั่งทะเลไทย ส่งผลให้นากทะเลซึ่งเป็นพันธุ์สัตว์คุ้มครองของประเทศไทย ได้หวนกลับคืนสู่ถิ่นอาศัยดั่งเดิมอีกครั้ง การดำเนินโครงการต่างๆ ทำให้เกิดการรวมตัวและร่วมกันทำงานอนุรักษ์ทรัพยากร โดยมีชาวบ้านเข้าร่วมโครงการเหล่านี้แล้วรวมกว่า ๖,๐๐๐ ครัวเรือน จิตสำนึกรู้ถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ป่าชายเลนได้แผ่กระจายออกไปเป็นวงกว้าง หลายๆชุมชนได้รับความรู้ที่ทันสมัย เรียนรู้ทักษะในการสื่อสารที่ดี และสามารถดำเนินโครงการให้ประสบผลสำเร็จ การสนับสนุนทั้งจากโครงการและภาคส่วนต่างๆ ทำให้เกิดการจัดตั้งเครือข่ายใหม่ๆ ในหลากหลายชุมชน อีกทั้งเครือข่ายที่มีอยู่แล้วแต่เดิมนั้นได้รับการเสริมสมรรถภาพให้เข้มแข็งขึ้น นอกจากนี้เยาวชนในชุมชนได้ร่วมจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ขึ้นในหลายพื้นที่ด้วยกัน

รายชื่อโครงการทั้ง ๑๕ โครงการที่ได้รับการสนับสนุนจากกองทุนขนาดเล็ก มีดังนี้

๑. การอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำแนวชายฝั่งทะเลอันดามัน/กลุ่มเครือข่ายฟื้นฟูป่าชายเลนตำบลกะเปอร์
๒. อาหารท้องถิ่นรักษาป่าชายเลน /โครงการความมั่นคงทางด้านอาหารของชุมชนชายฝั่งอ่าวพังงา
๓. เสริมสร้างจิตสำนึกและส่งเสริมภูมิปัญญาการจัดการนิเวศน์ชายฝั่งทะเลโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนอ่าวพังงา / องค์การความร่วมมือเพื่อการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติอันดามัน (ARR)
๔. พัฒนาเครือข่ายองค์กรชุมชนกับการจัดการป่าชายเลนและทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืน /โครงการความมั่นคงทางด้านอาหารของชุมชนชายฝั่งอ่าวพังงา
๕. อนุรักษ์และฟื้นฟูสร้างแหล่งถิ่นที่อยู่อาศัยสัตว์น้ำวัยอ่อนโดยประชาชนมีส่วนร่วม ต.แม่นางขาว /กลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนตำบลแม่นางขาว
๖. สร้างพื้นที่ป่าชายเลนให้นากทะเล /โครงการพัฒนาศักยภาพสตรีจังหวัดภูเก็ต
๗. เสริมสร้างศักยภาพเครือข่ายชุมชนเพื่อการจัดการทรัพยากรชายฝั่งจังหวัดภูเก็ต / เครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดภูเก็ต
๘. เสริมสร้างวิถีชีวิตและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อความมั่นคงต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรชายฝั่ง/ สมาคมกรีนฟินส์
๙. ป่าชายเลนเพื่ออนาคต จังหวัดภูเก็ต / โครงการปฏิบัติการชุมชนและเมืองน่าอยู่ จังหวัดภูเก็ต โดย มูลนิธิชุมชนไท
๑๐. ปลูกเตยปาหนันเป็นแนวเขตป่าชายเลน /ศูนย์ประสานงานเครือข่ายอนุรักษ์พิทักษ์ป่า
๑๑. ฟื้นฟูป่าชายเลนและป่าชายหาด ต.คลองประสงค์ / กลุ่มรักษ์สิ่งแวดล้อมบ้านเกาะกลาง

๑๒. เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง ตำบลตลิ่งชัน อำเภอเหนือคลอง จังหวัดกระบี่ / กลุ่มสภากาแฟบ้านตลิ่งชัน

๑๓. เครือข่ายอ่าวบ้านดอนร่วมฟื้นฟู อนุรักษ์ป่าชายเลน /เครือข่ายอนุรักษ์อ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

๑๔. ฟื้นฟูอนุรักษ์ป่าชายเลนและเพาะเลี้ยงหอยแครงชุมชน /กลุ่มราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ทะเลและชายฝั่งบ้านเสียบญวณ

๑๕. เสริมสร้างการอนุรักษ์ป่าชายเลน ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งอ่าวท้องตม / กลุ่มอนุรักษ์วัดท้องตมใหญ่

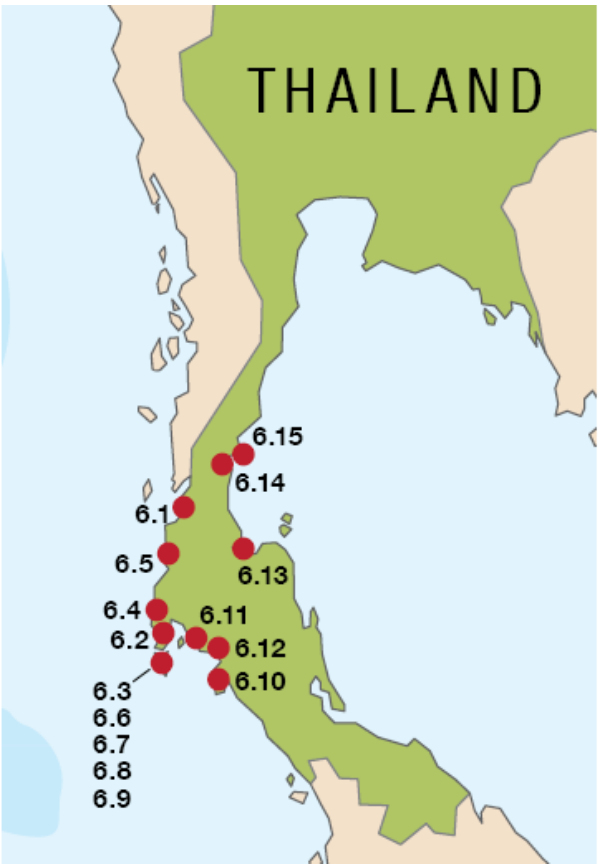

แผนภาพที่ ๑ แสดงตำแหน่งพื้นที่ปฏิบัติงานโครงการทั้ง๑๕ โครงการที่ได้รับการสนับสนุนจากกองทุนขนาดเล็กป่าชายเลนเพื่ออนาคต ในระยะที่ ๑ ระหว่างปี ๒๕๕๒ ถึง ๒๕๕๕๔

๑. การอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำแนวชายฝั่งทะเลอันดามัน/กลุ่มเครือข่ายฟื้นฟูป่าชายเลนตำบลกะเปอร์

ภาพที่ ๑.๑การอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำบริเวณชายฝั่งอันดามันประเทศไทย ภาพ โดยสุวิมล เสรีเผ่าวงษ์

ตำแหน่งพื้นที่โครงการ

พื้นที่ป่าชายเลนบริเวณเกาะยายรัง ตำบลกะเปอร์จังหวัดระนองประเทศไทย

ระยะเวลาดำเนินโครงการ

เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๕๒ถึง เดือนพฤศิกายนพ.ศ. ๒๕๕๓

จำนวนเงินทุนที่ได้รับการสนับสนุนจากโครงการป่าชายเลนเพื่ออนาคต

๙,๗๓๗เหรียญดอลล่าร์ สหรัฐฯ

วัตถุประสงค์โครงการ

โครงการนี้มุ่งเน้นสนับสนุนการใช้ประโยชน์ป่าชายเลนอย่างยั่งยืน รักษาความหลากหลายทางธรรมชาติ สร้างรายได้เสริมให้กับคนในท้องถิ่น โดยเฉพาะการใช้ต้นจากเป็นวัตถุดิบ

วัตถุประสงค์หลักของโครงการมีดังนี้

- สาธิตให้สมาชิกในชุมชนเกิดความรู้ความเข้าใจถึงประโยชน์ของการฟื้นฟูป่าชายเลนต่อการหาเลี้ยงชีพของชุมชน
- ให้ความช่วยเหลือแก่ชุมชนด้านความรู้และข้อมูลในการจัดการป่าชายเลนและกระตุ้นให้ชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
- ส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการและปกป้องพื้นที่ป่าชายเลนให้ปลอดจากมลพิษ ขยะของเสีย และการบุกรุก

ประวัติพื้นที่โดยย่อ

เครือข่ายการฟื้นฟูป่าชายเลนในตำบลกะเปอร์จังหวัดระนองได้เริ่มก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๔๘ หลังเกิดเหตุการณ์คลื่นสึนามิในบริเวณมหาสมุทรอินเดียเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๗ เครือข่ายฯ จัดตั้งโดยผู้นำชุมชนซึ่งมาจากหลากหลายหมู่บ้านประกอบด้วยบ้านชีมีบ้านด่านและบ้านบางลำพู มีจุดประสงค์แรกเริ่มเพื่อ ให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัย และฟื้นฟูป่าชายเลนที่ถูกทำลายจากเหตุการณ์คลื่นสึนามิ จากนั้นมา เครือข่ายได้ร่วมกันทำงานอนุรักษ์ป่าชายเลนและทรัพยากรธรรมชาติอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งยังได้รับการสนับสนุนจากภาคส่วนต่างๆ ทั้งรัฐบาล เอกชน และองค์กรพัฒนาเอกชน เช่น สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP)องค์การระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ (IUCN) สมาคมสหพันธ์เกษตรกรเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (สกพ.)มูลนิธิรักษ์ไทย มูลนิธิศุภนิมิต มูลนิธิอันดามันและสถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ ๙

ผู้ที่ได้รับประโยชน์จากโครงการ

ผู้ที่ได้รับผลประโยชน์หลักจากโครงการนี้ประกอบด้วยชาวบ้านจำนวน ๑๒๐ ครัวเรือนจากทั้งหมด ๘๒๙ครัวเรือน ในพื้นที่ ๓ หมู่บ้านเป้าหมายหลักของเครือข่ายฟื้นฟูป่าชายเลนกะเปอร์

ผลการดำเนินโครงการ

- ฟื้นฟูพื้นที่ป่าชายเลนประมาณ ๕๖ ไร่ และพื้นที่คุ้มครองโดยชุมชนที่อยู่ติดกันกว่า ๒,๓๖๘ ไร่ ซึ่งชาวบ้านใช้การปลูกต้นจากเพื่อกำหนดแนวเขตพื้นที่ นอกจากนี้ใบจากยังเป็นแหล่งวัตถุดิบในการทำอาชีพเสริมสร้างรายได้ให้แก่คนในหมู่บ้าน
- เสริมสร้างความสามารถของสมาชิกและกลุ่มเยาวชนภายในชุมชน โดยผ่านทางกระบวนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมอนุรักษ์ต่างๆ
- กระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ของคนในชุมชนได้มากถึง๖๐เปอร์เซ็นต์ของกลุ่มเป้าหมายหลัก โดยใช้วิธีการประชุมร่วมระดมความคิดในการจัดกิจกรรมต่างๆ
- จัดตั้งกฎระเบียบชุมชนในการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน
- จัดทำพื้นที่อนุบาลปูม้าและพันธุ์สัตว์น้ำอื่นๆ ประมาณ ๖ไร่

ผลสำเร็จโครงการและปัญหาที่เกิดขึ้น

ผู้เข้าร่วมโครงการแสดงให้เห็นถึงศักยภาพที่เพิ่มขึ้นในการจัดทำแนวเขตพื้นที่ฟื้นฟู อนุบาลพันธุ์สัตว์น้ำ ดูแลและปลูกป่าเพิ่มเติม

ชุมชนใช้วิธีปลูกต้นจากในการควบคุมต้นเถากระเพาะปลา ซึ่งเป็นวัชพืชที่สามารถเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วในพื้นที่เปิดโล่งและมีแสงอาทิตย์ส่องถึง ดังเช่นพื้นที่ป่าชายเลนปลูกใหม่ สมาชิกในหมู่บ้านพบว่า การปลูกต้นจากสามารถช่วยควบคุมการเจริญเติบโตของต้นเถากระเพาะปลาจึงช่วยลดเวลาและแรงงานในการสางกำจัดวัชพืชชนิดนี้อีกทั้งยังสามารถใช้ต้นจากเป็นแหล่งรายได้เสริมของชุมชนอีกทางหนึ่งด้วย ชุมชนได้มีการเรียนรู้นำแพมาใช้เป็นกลไกหนึ่งที่มีประสิทธิภาพสำหรับทำกิจกรรมอนุรักษ์ในคลองกะเปอร์โดยผูกแพตามแนวฝั่งคลอง เพื่อแสดงนิทรรศการต่างๆของกลุ่มอนรักษ์รุ่นเยาว์ และด้านหลังแนวแพเหล่านี้เป็นบริเวนชายหาดเลนซึ่งโครงการฯใช้เป็นพื้นที่เพาะเลี้ยงปู หรือเรียกว่าธนาคารปู และพื้นที่เพาะพันธุ์ป่าชายเลนเพื่อการสาธิตและเรียนรู้

ความท้าทายและอุปสรรค

ลิงแสมถอนต้นจากที่ปลูกใหม่ และปูม้าทำลายต้นกล้าจาก ทำให้จำเป็นต้องปลูกซ้ำหลายครั้ง

ผู้เข้าร่วมโครงการ และการสนับสนุน

ชุมชนต่างๆที่เข้าร่วมโครงการระดมเงินทุนเพิ่มเติมเป็นจำนวน ๓,๑๕๐เหรียญดอลล่าร์ สหรัฐฯ และให้ความช่วยเหลือในรูปอื่น คิดเป็นมูลค่า๔,๘๔๕ เหรียญดอลล่าร์ สหรัฐฯ

“โครงการช่วยเปลี่ยนทัศนคติและมุมมองของคนในชุมชนทำให้เปิดใจรับฟังเรื่องที่เป็นประโยชน์ส่วนรวมมากขึ้น” — วิโรจน์ เดชสองแพรกผู้ประสานงานโครงการ

ติดต่อ

คุณวิโรจน์ เดชสองแพรกผู้ประสานงานโครงการ
เครือข่ายฟื้นฟูป่าชายเลนกะเปอร์

๖/๓ หมู่๘ ตำบลกะเปอร์ จังหวัดระนอง ๘๕๑๒๐
หมายเลขโทรศัพท์: +๖๖ ๘๑ ๐๘๙๑๘๒๒

๒. **อาหารท้องถิ่นรักษาป่าชายเลน** /โครงการความมั่นคงทางด้านอาหารของชุมชนชายฝั่งอ่าวพังงา

ภาพที่ ๒.๑การสาธิตการประกอบอาหารจากป่าชายเลน ให้กับเด็กๆที่เข้าร่วมโครงการ จังหวัดพังงา ประเทศไทย ภาพ โดย พิเชษฐ์ ปานดำ

ตำแหน่งพื้นที่โครงการ
อำเภอตะกั่วทุ่ง จังหวัดพังงาประเทศไทย

ระยะเวลาดำเนินโครงการ
เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๒ ถึง เดือนพฤศิกายน พ.ศ. ๒๕๕๓
จำนวนเงินทุนที่ได้รับการสนับสนุนจากโครงการป่าชายเลนเพื่ออนาคต
๙,๘๓๔เหรียญดอลล่าร์ สหรัฐฯ

วัตถุประสงค์โครงการ

โครงการนี้มีจุดประสงค์หลักในการฟื้นฟูป่าชายเลนและทรัพยากรชายฝั่ง ซึ่งตรงตามแผนยุทธศาสตร์ของประเทศในการจัดการและลดการกัดเซาะชายฝั่ง นำไปสู่การดำเนินการโครงการในท้องถิ่นเพื่อฟื้นคืนสภาพแวดล้อม นำความรู้ท้องถิ่นที่มีแต่เดิมมาใช้และจัดหาแหล่งอาหารใหม่ให้กลุ่มผู้หญิงและเด็ก

ประวัติพื้นที่โดยย่อ

โครงการความมั่นคงทางด้านอาหารของชุมชนชายฝั่งอ่าวพังงา ได้เริ่มก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๔๓ โดยนักพัฒนาในท้องถิ่นและกลุ่มเยาวชนโครงการฯ ซึ่งในขณะนั้นมีทุนสนับสนุนไม่มาก มีจุดประสงค์หลักเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมขององค์กรระดับชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติทางชายฝั่ง และสร้างเสริมการพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจของชุมชน

ผู้ที่ได้รับประโยชน์จากโครงการ

สมาชิกในชุมชนจำนวน ๔๓๔ ครัวเรือนในพื้นที่บ้านแหลมหินบ้านอ่าวมะขามบ้านคลองเคียนและบ้านทองหลาง ซึ่งอยู่ติดกับพื้นที่อุทยานแห่งชาติอ่าวพังงาชาวบ้านในหมู่บ้านเหล่านี้หาเลี้ยงชีพด้วยการทำประมงขนาดเล็ก เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ปลูกยางและให้บริการแก่นักท่องเที่ยว

ผลการดำเนินโครงการ

- เพิ่มศักยภาพและความสำนึกในการอนุรักษ์ของกลุ่มผู้หญิงและเยาวชน
- ให้การอบรมสมาชิกชุมชนจำนวน ๓๐ คน ถึงความสำคัญของป่าชายเลนเพื่อเป็นแหล่งอาหารชุมชน
- สำรวจข้อมูลพันธุ์ไม้ป่าชายเลน ๓๓ ชนิดและสัตว์ที่อาศัยในป่าชายเลนจำนวน ๗๐ ชนิด
- รวบรวมความรู้ท้องถิ่นเกี่ยวกับอาหารป่าชายเลนและจัดทำ ๗๐ เมนูอาหารจากป่าชายเลน
- นำความรู้ดั่งเดิมของท้องถิ่นเกี่ยวกับอาหารป่าชายเลนมาเผยแผ่ในกลุ่มผู้หญิงและเยาวชน โดยสมาชิกกลุ่มที่มีจำนวน ๔๐ คนได้ทำการถ่ายทอดความรู้การประกอบอาหารจากพืชป่าชายเลน จำนวนมากกว่า ๓๐ รายการอาหาร
- คุ้มครองพื้นที่ป่าชายเลนกว่า ๒,๐๐๐ไร่ผ่านกลไกการจัดการป่าชุมชนซึ่งทำการปลูกต้นกล้าพันธุ์ไม้ป่าชายเลนเพิ่มเติมกว่า๓,๐๐๐ ต้น
- จัดตั้งเขตพื้นที่อนุรักษ์สำหรับปูม้า
- จัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ภาษาไทย เพื่อเผยแผ่กรณีศึกษาอาหารในท้องถิ่น

ผลสำเร็จโครงการและปัญหาที่เกิดขึ้น

หน่วยส่งเสริมการเรียนรู้ป่าชายเลนจังหวัดพังงาได้คัดเลือกให้บ้านทองหลางเป็นหมู่บ้านนำร่องการเรียนรู้และการเก็บรวบรวมข้อมูลอาหารในท้องถิ่น และหน่วยหน่วยจัดการป่าชายเลนที่ ๒๒จังหวัดพังงาได้ให้การสนับสนุนเรือลาดตระเวนสำหรับเฝ้าระวังพื้นที่ป่าชายเลน โครงการฯใช้ความมั่นคงทางอาหารเป็นจุดเริ่มต้นในการเข้าถึงชุมชนเพื่อทำงานด้านการอนุรักษ์และจัดการระบบนิเวศชายฝั่งในพื้นที่อ่าวพังงา และใช้ความรู้เกี่ยวกับอาหารท้องถิ่นเป็นเครื่องมือที่ช่วยขับเคลื่อนความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่างๆ ทั้งในระดับผู้บริหาร หน่วยงานรัฐระดับท้องถิ่น และระดับจังหวัด

ประเด็นที่เกี่ยวข้อง

การสื่อสาร

ภาพการทำกิจกรรมที่ถ่ายภาพโดยกลุ่มเยาวชนของโครงการฯ ได้ผ่านการคัดเลือกเข้าชิงรางวัล การประกวดภาพถ่าย “โลกเปลี่ยนได้ด้วยใจอาสา” ซึ่งจัดโดยประกวดโดยวรสารสารคดี

บทบาทหญิงชาย

ผู้หญิงเป็นกลุ่มที่รวบรวมและส่งต่อความรู้เกี่ยวกับการใช้พืชท้องถิ่นเพื่อเป็นอาหารและยารักษาโรค โครงการฯเป็นเสมือนโอกาสให้กลุ่มผู้หญิงได้ถ่ายทอดความรู้สู่เยาวชนรุ่นหลัง อีกทั้งสมาชิกกลุ่มเยาวชนมีความกระตือรือร้นในการรับการถ่ายทอดประสบการณ์ตรงเหล่านี้

สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการดำเนินโครงการ

การสนับสนุนจากองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องเป็นสิ่งสำคัญ หน่วยงานรัฐในท้องถิ่นควรให้การยอมรับและให้การสนับสนุนความตั้งใจมั่นของชุมชนที่ต้องการร่วมกันปกป้องป่าชายเลน การเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริงเป็นสิ่งจำเป็น ซึ่งนำไปสู่ผลการดำเนินการที่ดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการสร้างศักยาภาพและจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าชายเลนของชุมชน

ผู้เข้าร่วมโครงการ และการสนับสนุน

ชุมชนต่างๆที่เข้าร่วมโครงการสนับสนุนเงินทุนเพิ่มเติมจำนวน ๔,๒๐๐เหรียญดอลล่าร์ สหรัฐฯ และให้ความช่วยเหลือในรูปอื่นคิดเป็นมูลค่า ๒๗,๐๐๐ เหรียญดอลล่าร์ สหรัฐฯหน่วยจัดการป่าชายเลนที่ ๒๒ ตะกั่วทุ่ง จังหวัดพังงา ร่วมสนับสนุนเงิน ๖๖๗ เหรียญดอลล่าร์ สหรัฐฯเป็นค่าเชื้อเพลิงเรือลาดตระเวนเพื่อเฝ้าระวังป่าชายเลน

ภาพที่ ๒.๒ กลุ่มผู้หญิงให้ความรู้แก่เยาวชนเกี่ยวกับแหล่งอาหารป่าชายเลน บริเวณหาดเลน จังหวัดพังงาประเทศไทย ภาพ โดยพิเชษฐ์ ปานดำ

ติดต่อ
คุณพิเชษฐ์ ปานดำผู้ประสานงานโครงการ
ชุมชนประมงชายฝั่งอ่าวพังงา
๓๙ หมู่ ๓ตำบลป่าคลอก อำเภอถลางจังหวัดภูเก็ต ๘๓๑๑๐
หมายเลขโทรศัพท์: +๖๖ ๘๙ ๘๗๓๑๐๕๑
อีเมล์: itfreefish@gmail.com

๓. เสริมสร้างจิตสำนึกและส่งเสริมภูมิปัญญาการจัดการนิเวศน์ชายฝั่งทะเลโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนอ่าวพังงา / องค์การความร่วมมือเพื่อการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติอันดามัน (ARR)

ภาพที่ ๓.๑ชาวบ้านและคณะทำงานกองทุนขนาดเล็กถ่ายรูปร่วมกันที่เกาะเคี่ยม จังหวัดพังงา ประเทศไทย ภาพโดยสุวิมล เสรีเผ่าวงษ์

ตำแหน่งพื้นที่โครงการ
อ่าวพังงา จังหวัดพังงาประเทศไทย

ระยะเวลาดำเนินโครงการ
เดือนตุลาคมพ.ศ. ๒๕๕๒ถึง ธันวาคมพ.ศ. ๒๕๕๓
จำนวนเงินทุนที่ได้รับการสนับสนุนจากโครงการป่าชายเลนเพื่ออนาคต
๑๑,๐๖๕เหรียญดอลล่าร์ สหรัฐฯ

วัตถุประสงค์โครงการ

โครงการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งเน้นดำเนินกลยุทธโครงการป่าชายเลนเพื่ออนาคตโดย สนับสนุนการนำความรู้มาใช้ปรับปรุงการบริหารดูแลทรัพยากรชายฝั่งอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นสนับสนุนกิจกรรมพัฒนาศักยภาพชุมชนที่ส่งเสริมให้มีการเรียนรู้และจัดการองค์ความรู้ต่างๆ

ประวัติพื้นที่โดยย่อ

เกาะเคี่ยมเป็นหมู่บ้านเป้าหมายแห่งหนึ่งในหมู่บ้านเป้าหมายทั้งหมด ๕ หมู่บ้าน ซึ่งตั้งอยู่บริเวณตอนล่างของอ่าวพังงาและเช่นเดียวกับหมู่บ้านอื่นๆอีก๔ แห่ง หมู่บ้านเกาะเคี่ยมถูกขนาบด้วยพื้นที่สวนมะพร้าวสวนยางด้านในฝั่งแผ่นดิน และพื้นที่ป่าชายเลนทางด้านนอกฝั่งทะเลป่าชายเลนที่ติดกับหมู่บ้านเป็นพื้นที่เชื่อมต่อและมีการระบายน้ำผ่านลำคลองที่สำคัญ๔สายซึ่งนับว่าเป็นบริเวณที่มีระบบนิเวศชายฝั่งที่มีความสมบรูณ์อย่างมากแห่งหนึ่งของประเทศไทย ซึ่งประกอบด้วยแหล่งหญ้าทะเลและแนวปะการังที่ทอดยาวให้ความค้ำจุนเป็นที่อยู่อาศัย และหล่อเลี้ยงตัวอ่อนสัตว์ทะเลที่หายากและใกล้สูญพันธุ์ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ผลิตผลและความหลากหลายทางธรรมชาติของป่าชายเลนได้เสื่อมถอยลงเนื่องจากกิจกรรมการพัฒนา การทำนากุ้ง และกิจกรรมอื่นๆ หากแต่ชาวบ้านในท้องถิ่นนี้ส่วนใหญ่ยังคงหาเลี้ยงชีพด้วยการทำประมงขนาดเล็ก โดยมีรายได้เฉลี่ยต่อหัว ต่อปี ประมาณ ๒,๐๐๐ เหรียญดอลล่าร์ สหรัฐฯ

ผู้ที่ได้รับประโยชน์จากโครงการ

ชาวบ้านจำนวน ๒๙๐ ครัวเรือน จากพื้นที่เป้าหมาย๕ หมู่บ้าน

ผลการดำเนินโครงการ

- จัดตั้งกลุ่มอาสาสมัครเยาวชนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
- สร้างความสำนึกการอนุรักษ์ในชุมชนซึ่งทำให้สมาชิกชุมชนมีความรักหวงแหนธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และการทำมาหาเลี้ยงชีพอีกทั้งยังสามารถนำความรู้ต่างๆมาประยุกต์ใช้ได้
- ป้องกันการขยายตัวของพื้นที่นากุ้ง
- จัดตั้งป่าชายเลนชุมชนทั้ง๗ แห่ง
- จัดตั้งศูนย์เรียนรู้ป่าชายเลนของหมู่บ้าน๒ แห่ง

ผลสำเร็จโครงการและปัญหาที่เกิดขึ้น

หน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่นให้การรับรองพื้นที่ป่าชายเลนเกาะเคี่ยมจำนวน๑,๒๕๐ไร่เป็นป่าชุมชน และป่าชุมชนในหมู่บ้านอื่นอีก ๔ แห่งอยู่ในระหว่างการรออนุมัติ นอกจากนี้โครงการดังกล่าวได้ขยายไปสู่เครือข่ายชุมชนอื่นในจังหวัดภูเก็ต จังหวัดพังงาจังหวัดกระบี่ และลำดับสุดท้าย ได้มีแผนที่จะนำหลักการดังกล่าวไปใช้ในพื้นที่จังหวัดระนองซึ่งอยู่ทางชายฝั่งอันดามันตอนบนโครงการประสบความสำเร็จด้านการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมอนุรักษ์ของกลุ่มผู้หญิง และตลอดระยะเวลาดำเนินกิจกรรม ผู้นำกลุ่มผู้หญิงและเยาวชนแสดงบทบาทสำคัญในการส่งเสริมให้เกิดการใช้แหล่งทรัพยากรธรรมชาติเพื่อทดแทนการซื้อสินค้า

ความท้าทายและอุปสรรค

โครงการไม่สามารถเข้าถึงทุกกลุ่มในชุมชนได้ เนื่องจากสมาชิกบางกลุ่มไม่ได้รับข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมที่จัดขึ้น ซึ่งจำเป็นต้องใช้ความพยายามอย่างมากในการสื่อสารกับกลุ่มดังกล่าวและบางกิจกรรมของโครงต้องใช้ระยะเวลานานในการเข้าร่วมกิจกรรม สมาชิกในชุมชนที่ยุ่งกับการทำมาหาเลี้ยงชีพและติดกิจธุระอื่น จึงไม่มีเวลามากนักในการเข้าร่วม

ประเด็นที่เกี่ยวข้อง

บทบาทหญิงชายและการสื่อสาร

ตัวแทนกลุ่มผู้หญิงจากหมู่บ้านเป้าหมายต่างๆมีความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมกิจกรรมนำเสนอผลิตภัณฑ์ที่ทำขึ้นจากวัสดุที่หาได้ในป่าชุมชน ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวได้ถูกบันทึกภาพและนำเสนอในนิทรรศการภาพถ่ายที่ศูนย์การเรียนรู้ป่าชายเลนของหมู่บ้าน

สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการดำเนินโครงการ

ความร่วมมือจากทั้งผู้ให้การสนับสนุนและหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องในช่วงก่อนเริ่มต้นโครงการเป็นสิ่งที่จำเป็น ซึ่งช่วยให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างราบรื่นและก่อให้เกิดผลสูงสุด

ผู้เข้าร่วมโครงการ และการสนับสนุน

ชุมชนต่างๆร่วมกันทำงานมาตั้งแต่เริ่มต้นโครงการฟื้นฟูการประมงขนาดเล็กชายฝั่งอันดามัน สามารถรวบรวมรายได้เข้าสู่โครงการฯ ทั้งในรูปของตัวเงินจำนวน๑๗,๒๕๘ เหรียญดอลล่าร์ สหรัฐฯ และในรูปอื่น คิดเป็นมูลค่า๔๖๕เหรียญดอลล่าร์สหรัฐฯ

ภาพที่ ๓.๒ กลุ่มผู้หญิงและเยาวชนนำเสนอผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นจากป่าชายเลนจังหวัดพังงาประเทศไทย ภาพ โดยสุวิมล เสรีเผ่าวงษ์

ติดต่อ

คุณธนู แนบเนียรผู้ประสานงานโครงการ
องค์กรความร่วมมือเพื่อการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติอันดามัน (ARR)
๓๒/๓ หลังศาลากลางจังหวัดซอยถ้ำพุงช้างตำบลท้ายช้างอำเภอเมืองจังหวัดพังงา ๘๒๐๐๐
หมายเลขโทรศัพท์: +๖๖ ๘๑ ๕๓๗๕๔๖๗
อีเมล์: arr_๒๕๕๐@hotmail.com

๔. พัฒนาเครือข่ายองค์กรชุมชนกับการจัดการป่าชายเลนและทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืน /โครงการความมั่นคงทางด้านอาหารของชุมชนชายฝั่งอ่าวพังงา

ภาพที่ ๔.๑ เด็กๆช่วยกันปลูกป่าชายเลนที่บริเวณอ่าวพังงาประเทศไทย ภาพ โดยพิเชษฐ์ ปานดำ

ตำแหน่งพื้นที่โครงการ

อ่าวพังงาจังหวัดพังงาและจังหวัดภูเก็ตประเทศไทย

ระยะเวลาดำเนินโครงการ

เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๕๒ถึง เดือนพฤศิกายนพ.ศ. ๒๕๕๓

จำนวนเงินทุนที่ได้รับการสนับสนุนจากโครงการป่าชายเลนเพื่ออนาคต

๙,๓๔๗เหรียญดอลล่าร์ สหรัฐฯ

วัตถุประสงค์โครงการ

โครงการนี้มีวัตถุประสงค์ในการฟื้นฟูปกป้องป่าชายเลนและทรัพยากรชายฝั่งบริเวณอ่าวพังงา ด้วยความร่วมมือร่วมใจจากทุกภาคส่วน

ประวัติพื้นที่โดยย่อ

โครงการความมั่นคงทางอาหารของชุมชนประมงชายฝั่งอ่าวพังงาจัดตั้งขึ้นเมื่อปี ๒๕๔๓ โดยนักพัฒนาในท้องถิ่น และกลุ่มเยาวชนเริ่มจากโครงการเล็กๆที่มีความมุ่งหวังแรกเริ่มในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของหน่วยงานระดับชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติทางชายฝั่ง และเสริมสร้างการพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจของชุมชน

ผู้ที่ได้รับประโยชน์จากโครงการ

ชาวบ้าน ๖๐๐ ครัวเรือน จากพื้นที่๑๙ ชุมชน ที่ตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณตอนกลางของอ่าวพังงา

ผลการดำเนินโครงการ

- สร้างเครือข่ายประสานงานซึ่งเป็นกลไกการจัดการป่าชายเลนและทรัพยากรชายฝั่ง
- จัดทำแผนปฏิบัติการของโครงการที่มีความชัดเจน ซึ่งรวมถึงการจัดงานคุ้มครองป่าชายเลนขึ้นในวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ของทุกปี
- พัฒนาแผนปฏิบัติการกิจกรรมฟื้นฟู และเฝ้าระวังป่าชายเลน จัดแบ่งแนวเขต และเพาะพันธุ์สัตว์น้ำ
- การเข้าร่วมของกลุ่มเยาวชนทำให้เกิดการขยายตัวของเครือข่ายและการเรียนรู้ อีกทั้งโครงการได้ให้การสนับสนุนบทบาทกลุ่มผู้หญิงผ่านทางการเสริมสร้างความเข้มแข็ง และการประยุกต์ใช้ความรู้ท้องถิ่นในการหาแหล่งอาหารจากป่าชายเลน
- จัดตั้งกองทุนชุมชนจำนวน ๕,๐๐๐ เหรียญดอลล่าร์ สหรัฐฯสำหรับกลุ่มอนุรักษ์ ๑๓ กลุ่มในชุมชนต่างๆทั้งหมด๑๘ แห่ง
- ปกป้องพื้นที่ป่าชายเลนกว่า ๓,๐๐๐ไร่ปลูกพันธุ์ไม้ชายเลนเพิ่มเติมอีกกว่า๑๕,๐๐๐ ต้น และจัดตั้งพื้นที่สาธิตเพาะพันธุ์ปูม้า
- เครือข่ายร่วมกันจัดกิจกรรมส่งเสริมให้ประชาชนชาวภูเก็ตเกิดความเข้าใจในการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง โดยมีผู้เข้าร่วมกิจกรรมไม่ต่ำกว่า ๕,๐๐๐ คน และมีประชาชนกว่า ๖๐๐ คนสมัครเข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่าย

ผลสำเร็จโครงการและปัญหาที่เกิดขึ้น

เครือข่ายต้องขอขอบคุณโครงการเสียงจากชุมชนที่ช่วยเผยแผ่ข่าวสารทั้งในจังหวัดภูเก็ตและจังหวัดพังงาและในหลายๆกรณีชุมชนมีศักยภาพในการจัดทำพื้นที่สงวนรักษาป่าชุมชน เพื่อต่อต้านโครงการพัฒนาที่ไม่เหมาะสม หรือทำลายสภาพแวดล้อม ความสำเร็จนี้เกิดจากการมีส่วนร่วมโดยตรงของชุมชนและการดำเนินแนวทางอนุรักษ์ที่เหมาะสม

ประเด็นที่เกี่ยวข้อง

บทบาทหญิงชาย

โครงการพยายามให้การสนับสนุนการมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมกันของสมาชิกทั้งเพศชายและเพศหญิง โดยจากการดำเนินงานพบว่าผู้นำเพศหญิงเปิดใจกว้างและเต็มใจเล่าเรื่องราวปัญหา หรือความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชนของตน

สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการดำเนินโครงการ

การออกแบบกิจกรรมต่างๆของโครงการอย่างเหมาะสมช่วยส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการคุ้มครองระบบนิเวศทางชายฝั่ง

ผู้เข้าร่วมโครงการ และการสนับสนุน

ชุมชนต่างๆที่เข้าร่วมช่วยกันบริจาคเงินสมทบเข้ากองทุนจำนวน ๒,๐๘๗ เหรียญ ดอลล่าร์สหรัฐฯและให้ความช่วยเหลือในรูปอื่น คิดเป็นมูลค่า ๓๐,๑๖๗ เหรียญ ดอลล่าร์สหรัฐฯนอกจากนี้ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)ให้เงินทุนเพิ่มเติมอีก ๑๒,๘๙๕เหรียญดอลล่าร์ สหรัฐฯ

ภาพที่ ๔.๒ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในโครงการเข้ารับฟังการประชุมเครือข่ายที่อ่าวพังงา ประเทศไทย ภาพ โดย ศิริพร ศรีอร่าม

ติดต่อ

คุณพิเชษฐ์ ปานดำ

๕.อนุรักษ์และฟื้นฟูสร้างแหล่งถิ่นที่อยู่อาศัยสัตว์น้ำวัยอ่อนโดยประชาชนมีส่วนร่วม ตำบลแม่นางขาว /กลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนตำบลแม่นางขาว

ภาพที่ ๕.๑ หน่วยลาดตระเวนในเขตอนุรักษ์ป่าชายเลนชุมชนบริเวณอำเภอคุระบุรีประเทศไทย ภาพ โดย สุวิมล เสรีเผ่าวงษ์

ตำแหน่งพื้นที่โครงการ
บ้านทุ่งรัก ตำบลแม่นางขาวอำเภอคุระบุรี จังหวัดพังงา

ระยะเวลาดำเนินโครงการ
เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๕๒ ถึง เดือนพฤศิกายนพ.ศ. ๒๕๕๓
จำนวนเงินทุนที่ได้รับการสนับสนุนจากโครงการป่าชายเลนเพื่ออนาคต
๙,๑๖๔เหรียญดอลล่าร์ สหรัฐฯ

วัตถุประสงค์โครงการ

โครงการนี้มุ่งเน้นการใช้แนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการปกป้อง ฟื้นฟูและวางแผนการใช้ทรัพยากรชายฝั่งทะเลอย่างยั่งยืน

ประวัติพื้นที่โดยย่อ

หมู่บ้านทุ่งรักตั้งอยู่บริเวณพื้นที่ป่าเขาด้านชายฝั่งอันดามันตอนเหนือตำบลแม่นางขาวเป็นพื้นที่หนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ภัยพิบัติสึนามิ พัดถล่ม บริเวณมหาสมุทรอินเดีย เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๗ครอบครัวผู้ประสบภัยได้เคลื่อนย้ายอพยพเข้าสู่เขตหมู่บ้านและก่อสร้างบ้านเรือนขึ้นใหม่ และเริ่มมีการคุกคามระบบนิเวศบริเวณเทือกแม่นางขาวซึ่งครอบคลุมพื้นที่กว่า ๒๒,๐๐๐ ไร่ บนพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าเทือกเขาแม่นางขาว และพื้นที่นอกเขตคุ้มครองหลักของกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืชการบุกรุกดังกล่าวรวมถึง การถางป่าเพื่อทำการเพาะปลูก ส่วนใหญ่เพื่อการทำสวนยางและสวนผลไม้ อีกทั้งยังมีการลักลอบตัดโค่นไม้ซุงเพื่อแปรรูปและล่าสัตว์อย่างผิดกฎหมาย อย่างไรก็ตาม กลุ่มที่ใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศบริเวณเทือกแม่นางขาว คือ ๖ ชุมชนท้องถิ่นที่ตั้งอยู่ในบริเวณดังกล่าว

กลุ่มอนุรักษ์เขาแม่นางขาวได้เริ่มก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๔๘ เพื่อเป็นกลุ่มจัดการป่าชายเลนบ้านทุ่งรัก และได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐที่ต้องการให้คนในท้องถิ่นร่วมอนุรักษ์ป่าชายเลน

ผู้ที่ได้รับประโยชน์จากโครงการ

๑๐๐ ครัวเรือน (จากทั้งหมด ๒๕๐ ครัวเรือน) ที่หาเลี้ยงชีพด้วยการทำประมง และการเพาะปลูก

ผลการดำเนินโครงการ

- ปล่อยลูกปลา ๑๑,๐๐๐ ตัว ในเขตพื้นที่คุ้มครองป่าชายเลนประมาณ ๖๒ ไร่
- ปลูกพันธุ์ไม้ป่าชายเลนเพิ่มเติมจำนวนกว่า ๙,๐๐๐ ต้นในพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม ๒๐๐ไร่
- งดการใช้อุปกรณ์และวิธีประมงที่ทำลายสภาพแวดล้อมในพื้นที่โครงการ

ผลสำเร็จโครงการและปัญหาที่เกิดขึ้น

โครงการนี้นำไปสู่การทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิดและสนับสนุนซึ่งกันและกัน ระหว่างหน่วยงานภาครัฐและผู้ที่ได้รับประโยชน์จากโครงการ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องให้การสนับสนุนโครงการและร่วมกันทำงานอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จัดกิจกรรมต่างๆที่ชุมชนมีแนวคิดร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายหลังเหตุการณ์สึนามิ โครงการฯ ได้ร่วมกันจัดตั้งกฎชุมชนการใช้ประโยชน์และอนุรักษ์ป่าชายเลนท้องถิ่น โดยได้มีการจัดแบ่งพื้นที่ป่าชายเลนกว่า ๑๕,๐๐๐ ไร่ ในจำนวนพื้นที่เท่าๆกันเป็นเขตพื้นที่อนุบาลลูกปลาและสัตว์น้ำวัยอ่อนอื่นๆ และเขตพื้นที่ป่าชุมชน

ความท้าทายและอุปสรรค

ผู้เข้าร่วมโครงการระบุว่า ภูมิอากาศที่ไม่เหมาะสม เป็นอุปสรรคทำให้กิจกรรมต่างๆของโครงการมีความล้าช้า

ประเด็นที่เกี่ยวข้อง

การสื่อสาร

โครงการพยายามให้ชุมชนได้รับข่าวสารการจัดกิจกรรม ผ่านทางช่องทางการสื่อสารต่างๆที่มี เช่น เครื่องกระจายเสียงของหมู่บ้าน การประชาสัมพันธ์ และการประชุมภายในหมู่บ้าน

สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการดำเนินโครงการ

กระบวนการมีส่วนร่วมมีความสำคัญอย่างยิ่งในกิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

ผู้เข้าร่วมโครงการ และการสนับสนุน

ชุมชนต่างๆที่เข้าร่วมช่วยกันระดมเงินบริจาคจำนวน๒๕๐ เหรียญดอลล่าร์ สหรัฐฯและให้ความช่วยเหลือในรูปอื่น คิดเป็นมูลค่า๒,๓๓๔ เหรียญดอลล่าร์ สหรัฐฯ

ภาพที่ ๕.๒ ต้นโกงกางที่ปลูกและดูแลโดยชุมชน ที่อำเภอคุระบุรีประเทศไทย ภาพ โดยสุวิมล เสรีเผ่าวงษ์

ติดต่อ

คุณสุชาติ มิตตุลาคาร
ผู้ประสานงานโครงการ กลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนแม่นางขาว
๔๒ หมู่ ๖ที่ทำการกำนันตำบลแม่นางขาว อำเภอคุระบุรี
จังหวัดพังงา ๘๒๑๕๐
หมายเลขโทรศัพท์: +๖๖ ๘๗ ๒๖๗๒๗๑๐
อีเมล์: nadia.ooy@hotmail.com

๖ สร้างพื้นที่ป่าชายเลนให้นาก/โครงการพัฒนาศักยภาพสตรีจังหวัดภูเก็ต

ภาพที่ ๖.๑ การติดป้ายพื้นที่อนุรักษ์นากทะเลที่ตำบลป่าคลอกประเทศไทย ภาพ โดยพิเชษฐ์ ปานดำ

ตำแหน่งพื้นที่โครงการ
ตำบลป่าคลอกจังหวัดภูเก็ตประเทศไทย

ระยะเวลาดำเนินโครงการ
เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๕๒ถึง เดือนพฤศิกายนพ.ศ. ๒๕๕๓
จำนวนเงินทุนที่ได้รับการสนับสนุนจากโครงการป่าชายเลนเพื่ออนาคต
๙,๔๐๔เหรียญดอลล่าร์ สหรัฐฯ

วัตถุประสงค์โครงการ
โครงการนี้มีวัตถุประสงค์หลัก คือ เสริมสร้างศักยภาพชุมชนในการกำหนดและจัดการเขตพื้นที่อนุรักษ์จำนวนนากทะเลในท้องถิ่นและป่าชายเลนชุมชน

ประวัติพื้นที่โดยย่อ
โครงการพัฒนาศักยภาพสตรีจังหวัดภูเก็ตได้จัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๑ เพื่อเข้าร่วมกิจกรรมขององค์กรพัฒนาเอกชนในการอนุรักษ์ชุมชนชายฝั่งและชุมชนเมืองในจังหวัดภูเก็ตโครงการฯมุ่งเน้นส่งเสริมการรณรงค์ความเท่าเทียมกันระหว่างเพศ การพึ่งพาตัวเอง และการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติทางชายฝั่ง โครงการฯได้รับการสนับสนุนจากกองทุนขนาดเล็ก ป่าชายเลนเพื่ออนาคตให้ทำงานอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ป่าชายเลนที่เหลือจำนวน๑,๒๐๐ไร่ในบริเวณเขตป่าสงวนป่าชายเลนคลองท่าเรือ จังหวัดภูเก็ต โดยได้ส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมขององค์กรท้องถิ่นมุ่งเน้นในพื้นที่๓หมู่บ้านที่อยู่ใกล้เคียงกับพื้นที่ป่าสงวนดังกล่าว ซึ่งได้แก่ หมู่บ้านผักฉีดหมู่บ้านยามู และหมู่บ้านบางลาผู้คนในหมู่บ้านเหล่านี้มีการพึ่งพิงผลิตภัณฑ์และประโยชน์จากป่าชายเลนในเขตบ้านบางลา

ผู้ที่ได้รับประโยชน์จากโครงการ
จำนวน ๕๐ เปอร์เซ็นต์ ของครัวเรือนทั้งหมด ๙๕๖ ครัวเรือนในพื้นที่เป้าหมาย ๓หมู่บ้าน

ผลการดำเนินโครงการ

- จัดตั้งกลุ่มทำงานและเครือข่ายเยาวชนที่ร่วมกันกำหนดรายละเอียดของแผนปฏิบัติการเพื่อการอนุรักษ์นากทะเลในท้องถิ่น และการจัดการป่าชายเลนบ้านบางลา
- รวบรวมข้อเสนอแนะและความคิดเห็นจากผู้นำชุมชนต่างๆ เพื่อจัดทำกลยุทธขยายแนวทางการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนไปยังภาคประชาชน
- ผลผลิตทางการประมงที่เพิ่มขึ้นเป็นสองเท่า แสดงให้เห็นถึงคุณภาพผลผลิตจากป่าชายเลนที่เพิ่มขึ้นหลังจากการฟื้นฟู
- พื้นที่ป่าชายเลนที่ดูแลและจัดการโดยชุมชนจำนวน๑,๒๐๐ไร่
- สร้างเครือข่ายผู้เข้าร่วมกิจกรรมอนุรักษ์ป่าชายเลน ซึ่งประกอบด้วยนักเรียนจำนวน ๓๖๕ คน และประชาชนในจังหวัดภูเก็ตและจังหวัดอื่นๆ

ผลสำเร็จโครงการและปัญหาที่เกิดขึ้น

การปักแนวเขตพื้นที่อนุรักษ์ป่าชายเลนของชุมชน เป็นสิ่งกระตุ้นให้สมาชิกในชุมชนฟื้นฟูแหล่งที่อยู่อาศัยของนากทะเลและช่วยป้องกันการบุกรุกป่าเมื่อโครงการจบสิ้น ผู้นำชุมชนได้รายงานว่า พบนากทะเล๘ ตัวในบริเวณป่าชายเลน การกลับมาของนากทะเลสะท้อนให้เห็นถึงสภาพป่าชายเลนที่ได้รับการฟื้นฟูจนกระทั่งมีความอุดมสมบูรณ์ดังเดิม ชุมชนวางแผนต่อยอดการดำเนินการต่อไปในอนาคต ด้วยการจัดทำพื้นที่หาดเลนสำหรับปูม้า ที่กำลังเพิ่มจำนวนมากขึ้น ซึ่งเป็นอีกหนึ่งผลสำเร็จที่แสดงให้เห็นถึงสภาพความอุดมสมบูรณ์ป่าที่ฟื้นฟูแล้ว ผู้นำโครงการวางแผนที่จะเสนอให้บริเวณเกาะกลางและคลองผักฉีดเป็นเขตพื้นที่อนุรักษ์เพิ่มเติม ซึ่งคลองดังกล่าวเป็นช่องทางการขนส่งออกสู่ทะเลการประกาศให้เป็นเขตอนุรักษ์จะช่วยหยุดการบุกรุกป่าชายเลนจากโครงการพัฒนาและการขยายตัวของพื้นที่นากุ้ง โครงการจะใช้กลยุทธ์การอนุรักษ์นากทะเลเป็นช่องทางเข้าถึงชุมชนและหน่วยงานอื่นๆ ในทุกระดับ เพื่อเผยแผ่แนวทางการอนุรักษ์ของโครงการฯ กลุ่มผู้หญิง และเยาวชนได้แสดงบทบาทหลักในการขับเคลื่อนโครงการ

หน่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของสถานีพัฒนาป่าชายเลนจังหวัดภูเก็ตได้คัดเลือกบ้านบางลาให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับป่าชายเลนจังหวัดภูเก็ตสมาชิกกลุ่มเยาวชนในช่วงอายุต่างๆ ได้รับเชิญให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนเช่นการปลูกป่าเพิ่มเติมและการขยายพันธุ์ปูม้า

ตามคำบอกเล่าของสมาชิกในหมู่บ้านน้ำเสียจากนากุ้งในบริเวณใกล้เคียงทำให้น้ำในบ่อเลี้ยงปลาของชาวบ้านมีคุณภาพแย่และเป็นอันตรายต่อปลาที่เลี้ยง โครงการจึงได้ชักชวนให้เจ้าของนากุ้งเข้าร่วมโครงการอนุรักษ์นากทะเล ซึ่งเจ้าของนากุ้งมีความสนใจเข้าร่วม และต้องการอนุรักษ์นากทะเลเพื่อใช้เป็นจุดขายส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวในท้องถิ่น

ความท้าทายและอุปสรรค

ผู้นำโครงการต้องทำงานอย่างหนัก ในการสร้างความเข้าใจแก่สมาชิกชุมชนเกี่ยวกับความจำเป็นในการอนุรักษ์นากทะเลพันธุ์สัตว์น้ำเค็มและน้ำกร่อยชนิดอื่นๆ ที่หายาก

ประเด็นที่เกี่ยวข้อง

บทบาทหญิงชาย

นอกเหนือจากหน้าที่รับผิดชอบหลักในครัวเรือนแล้ว กลุ่มผู้หญิงบ้านบางลาได้แสดงบทบาทสำคัญในการลงมือทำกิจกรรมต่างๆของโครงการฯการมีส่วนร่วมของกลุ่มต่างๆ แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาศักยภาพในการวางแผนและจัดการด้านการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการดำเนินโครงการ

นากทะเล เป็นดัชนีที่สามารถบ่งชี้ความสมบูรณ์ของป่าและทรัพยากรชายฝั่ง คนในชุมชนมองนากทะเล เสมือนเป็นพันธุ์สัตว์น้ำนำร่องในการจัดกิจกรรมอนุรักษ์และเป็นสื่อขับเคลื่อนส่งเสริมให้เกิดการอนุรักษ์ในพื้นที่อื่นๆ

ผู้เข้าร่วมโครงการ และการสนับสนุน

ชุมชนต่างๆที่เข้าร่วมช่วยกันระดมเงินสมทบ๖,๖๖๗ เหรียญดอลล่าร์ สหรัฐฯ และให้ความช่วยเหลือในรูปอื่นอีก ๒๓,๓๓๔ เหรียญดอลล่าร์ สหรัฐฯนอกจากนี้กองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)ให้เงินสมทบเพิ่มแก่โครงการ๘,๓๓๔ เหรียญดอลล่าร์ สหรัฐฯ

ภาพที่ ๖.๒ กิจกรรมอนุรักษ์นากทะเลที่จัดขึ้นเป็นประจำ ที่ตำบลป่าคลอกประเทศไทย ภาพ โดยพิเชษฐ์ ปานดำ

“เมื่อความเจริญค่อยๆคืบคลานเข้ามา เกิดหนึ่งคำถามที่สำคัญคือ ประชาชนที่เกี่ยวข้องจะสามารถสอดส่องดูแลและควบคุมการพัฒนาที่ก่อให้เกิดผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมได้ด้วยวิธีใด”— สมาชิกชุมชน

ติดต่อ

คุณรัตนาภรณ์ แจ้งใจดี
ผู้จัดการโครงการพัฒนาศักยภาพสตรี จังหวัดภูเก็ต
๒๕๘/๓๔ หมู่บ้านหมู่บ้านเจริญสุขตำบลศรีสุนทรอำเภอถลางจังหวัดภูเก็ต ๘๓๑๑๐
หมายเลขโทรศัพท์: +๖๖ ๘๑ ๙๗๐๕๒๑๖
อีเมล์: jaengjaidee@hotmail.com

๗.เสริมสร้างศักยภาพเครือข่ายชุมชนเพื่อการจัดการทรัพยากรชายฝั่งจังหวัดภูเก็ต / เครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดภูเก็ต

ภาพที่ ๗.๑ พื้นที่ป่าชายเลนที่ได้รับการคุ้มครองโดยชุมชนบ้านกู้กู จังหวัดภูเก็ต ประเทศไทย ภาพโดย สุวิมล เสรีเผ่าวงษ์

ตำแหน่งพื้นที่โครงการ
อำเภอเมืองและอำเภอถลางจังหวัดภูเก็ตประเทศไทย

ระยะเวลาดำเนินโครงการ
เดือนตุลาคมพ.ศ. ๒๕๕๒ถึง เดือนตุลาคมพ.ศ. ๒๕๕๓
จำนวนเงินทุนที่ได้รับการสนับสนุนจากโครงการป่าชายเลนเพื่ออนาคต
๑๑,๐๐๗เหรียญดอลล่าร์ สหรัฐฯ

วัตถุประสงค์โครงการ

วัตถุประสงค์ในระยะยาวสำหรับโครงการคือให้การสนับสนุนนโยบายด้านทรัพยากรชายฝั่งของประเทศ และโครงการมีจุดประสงค์เฉพาะเพื่อ สร้างความสามารถและกระตุ้นให้เกิดความสำนึกของกลุ่มต่างๆในชุมชนสนับสนุนให้หน่วยงานต่างๆแสดงบทบาทในการอนุรักษ์อย่างมีประสิทธิภาพและส่งเสริมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งอย่างยังยืน

ประวัติพื้นที่โดยย่อ

เครือข่ายประมงพื้นบ้านจังหวัดภูเก็ตก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๔๙โดยกลุ่มสมาชิกภายในชุมชนที่ประกอบอาชีพทำประมงขนาดเล็กมีจุดมุ่งหมายในการเคลื่อนไหวทางกฎหมายเพื่อต่อต้านการบัญญัติกฎระเบียบด้านการทำประมงและการท่องเที่ยวที่ส่งผลให้เกิดการบุกรุกและก่อให้ความเสื่อมโทรมต่อทรัพยากรทางทะเล

ผู้ที่ได้รับประโยชน์จากโครงการ

โครงการตั้งเป้าหมายที่ชุมชนประมงในพื้นที่๔ หมู่บ้าน ตลอดแนวฝั่งตะวันออกของจังหวัดภูเก็ต ครอบคลุม๒๓๐ ครัวเรือนจากทั้งหมด ๔,๘๗๘ครัวเรือน สมาชิกส่วนใหญ่ในหมู่บ้านเหล่านี้ หาเลี้ยงชีพด้วยการทำประมงขนาดเล็กเพาะปลูก ค้าขาย บริการ และดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในขณะดำเนินโครงการ ชุมชนเหล่านี้มีรายได้เฉลี่ยต่อหัว ต่อปี๒,๓๓๔เหรียญดอลล่าร์ สหรัฐฯ

ผลการดำเนินโครงการ

- จัดการพื้นที่ป่าชายเลนชุมชนกว่า๓๗๕ไร่โดยได้รับความสนับสนุนจากสถานีวิจัยป่าชายเลนจังหวัดภูเก็ต
- ปลูกและดูแลต้นกล้าพันธุ์ไม้ป่าชายเลนต่างๆ๑,๗๐๐ ต้น
- ปักเขตพื้นที่อนุรักษ์แหล่งหญ้าทะเลและป่าชายเลน จัดทำบันทึก แผนที่และป้ายระบุชนิดพันธุ์ไม้๑๒๐ ป้ายติดภายในป่าชุมชน
- รวบรวมฐานข้อมูลพืชและสัตว์ในป่าชายเลน ซึ่งช่วยให้ชุมชนสามารถระบุชนิดพันธุ์ของแหล่งอาหารใหม่ได้ จัดเตรียมแผนการใช้ประโยชน์ป่าชายเลนอย่างยั่งยืน และอนุรักษ์แหล่งทรัพยากรธรรมชาติของหมู่บ้าน
- เพิ่มขีดความสามารถของชุมชน โดยมีผลสำเร็จที่ประจักษ์ให้เห็นคือ ชุมชนมีความเชื่อมั่น มีศักยภาพในการจัดทำและมีส่วนร่วมในแผนปฏิบัติการและงบประมาณของเครือข่ายในปีพ.ศ. ๒๕๕๔
- จัดตั้งกองทุนเพื่อการอนุรักษ์คุ้มครองป่าชายเลนของหมู่บ้านซึ่งเป็นแหล่งทรัพยากรของชุมชนเอง

ผลสำเร็จโครงการและปัญหาที่เกิดขึ้น

โครงการในเขตหมู่บ้านบางลาอำเภอถลางได้รับการสนับสนุนเพิ่มเติมจากหลายหน่วยงาน ซึ่งช่วยให้เกิดการทำงานอย่างมีบูรณาการของกลุ่มต่างๆภายในหมู่บ้านซึ่งได้แก่ กลุ่มอาชีพประมงขนาดเล็ก และกลุ่มอาชีพด้านการท่องเที่ยว โครงการฯและผู้สนับสนุนอื่นๆ ร่วมกับชุมชนปักเขตพื้นที่อนุรักษ์ทางทะเลทางด้านหน้าหมู่บ้านบางลา และที่บ้านกู้กูในอำเภอเมือง ทำให้มีพื้นที่ป่าชายเลนภายใต้การจัดการดูแลของชุมชน ๗๕๐ ไร่และมีพื้นที่อีกประมาณ๖๒ไร่ที่ชุมชนประสบความสำเร็จในการดำเนินการผ่านทางกระบวนการทางกฎหมาย

ความท้าทายและอุปสรรค

ถึงแม้ว่าศักยภาพของผู้นำชุมชนต่างๆจะเพิ่มขึ้นแต่พื้นที่หมู่บ้านเป้าหมายยังคงประสบปัญหาสิ่งแวดล้อมถูกคุกคาม บริเวณหาดท่าหลาประสบปัญหาการก่อสร้างโครงการพัฒนาในท้องถิ่น กิจกรรมท่องเที่ยว และการก่อสร้างท่าเรือ นอกจากนี้ พื้นที่

ก่อสร้างสนามบินเอกชน บริเวณบ้านกู้กู ซึ่งอยู่ติดกับตัวเมืองจังหวัดภูเก็ตมีปัญหาความขัดแย้งในการใช้พื้นที่และปัญหาด้านกฎหมาย

ประเด็นที่เกี่ยวข้อง

การสื่อสาร

โครงการมีการประชาสัมพันธ์ผ่านทางสื่อสิ่งพิมพ์และจัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์อย่างกว้างขวาง

สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการดำเนินโครงการ

การทำงานอย่างตั้งใจสม่ำเสมอและมุ่งมั่นของผู้ได้รับประโยชน์ในชุมชน มีผลต่อการจัดตารางทำกิจกรรมต่างๆของโครงการ ผู้เข้าร่วมโครงการบางกลุ่มไม่ค่อยมีเวลาว่างในช่วงกลางวัน ดังนั้นการประชุมและการจัดอบรมปฏิบัติการจึงต้องจัดในช่วงเย็น นอกจากนี้ การพบประพูดคุยและการประสานงานกับภาคส่วนต่างๆที่เกี่ยวข้องอย่างสม่ำเสมอ มีส่วนช่วยสนับสนุนการทำกิจกรรมต่างๆของโครงการ

ผู้เข้าร่วมโครงการ และการสนับสนุน

องค์กรความร่วมมือเพื่อการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติอันดามัน (ARR)ให้เงินสนับสนุนแก่โครงการฯ๑๘,๐๑๐ เหรียญดอลล่าร์สหรัฐฯและชุมชนต่างๆที่เข้าร่วมให้ความสนับสนุนในรูปอื่นคิดเป็นมูลค่า ๑๒,๓๖๗เหรียญดอลล่าร์ สหรัฐฯ

ภาพที่ ๗.๒ การประชุมเครือข่ายชุมชนในจังหวัดภูเก็ตประเทศไทย ภาพ โดยสุวิมล เสรีเผ่าวงษ์

ติดต่อ

คุณพิทยา ยาดำ
ผู้ประสานงานโครงการ
เครือข่ายประมงพื้นบ้านจังหวัดภูเก็ต
๒๔/๒๘ หมู่ ๑ตำบลวิชิตอำเภอเมืองจังหวัดภูเก็ตประเทศไทย
หมายเลขโทรศัพท์: +๖๖ ๘๙ ๘๖๙๖๑๘๙
อีเมล์: peet_ya@hotmail.com

๘. เสริมสร้างวิถีชีวิตและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อความมั่นคงต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรชายฝั่ง/ สมาคมกรีนฟินส์

ภาพที่ ๘.๑ ผู้รับทุนโครงการและคณะทำงานจากโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP)ถ่ายรูปร่วมกันบริเวณท่าจอดเรือ จังหวัดภูเก็ตประเทศไทย ภาพโดย ศิริพร ศรีอร่าม

ตำแหน่งพื้นที่โครงการ

อ่าวฉลอง (บริเวณจากแหลมพันวา ถึง บ้านบางคณฑี)จังหวัดภูเก็ตประเทศไทย

ระยะเวลาดำเนินโครงการ

เดือนตุลาคมพ.ศ. ๒๕๕๒ถึง เดือนตุลาคมพ.ศ. ๒๕๕๓

จำนวนเงินทุนที่ได้รับการสนับสนุนจากโครงการป่าชายเลนเพื่ออนาคต

๑๑,๐๖๕เหรียญดอลล่าร์ สหรัฐฯ

วัตถุประสงค์โครงการ

โครงการนี้มุ่งเน้นเสริมสร้างศักยภาพของสมาชิกชุมชนในการออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยวที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และปรับปรุงการบริหารพื้นที่ชายฝั่งของชุมชน

ประวัติพื้นที่โดยย่อ

บ้านบางคณฑีเป็นชุมชนชายฝั่งทะเล ตั้งอยู่บริเวณตำบลราไวย์ ทางตอนใต้ของจังหวัดภูเก็ตบ้านบางคณฑีในอดีตเป็นเพียงหมู่บ้านชาวประมงที่อยู่สันโดษห่างไกล ในปัจจุบัน พื้นที่ดังกล่าวถูกล้อมรอบด้วยความเจริญต่างๆ โรงแรม รีสอร์ท และบ้านราคาแพง อย่างไรก็ตาม สมากชิกในหมู่บ้านบางคณฑีส่วนใหญ่ยังคงหาเลี้ยงชีพด้วยการทำประมงขนาดเล็กและการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว

ผู้ที่ได้รับประโยชน์จากโครงการ

สมาชิกชุมชน๒๕ คนที่ยังชีพด้วยการทำประมงขนาดเล็กและมีรายได้เสริมจากการให้บริการนักท่องเที่ยว

ผลการดำเนินโครงการ

- ปรับปรุงความสามารถของชุมชนในการพัฒนาการหาเลี้ยงชีพอย่างมั่นคงด้วยกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม
- ส่งเสริมให้เกิดอาชีพเสริมที่เกี่ยวข้องกับการปกป้องระบบนิเวศทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง
- จัดตั้งกลุ่มอาสาสมัครเยาวชนซึ่งเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆของโครงการฯ เช่น ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ด้วยการพัฒนาคู่มือและอุปกรณ์ต่างๆที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม
- จัดตั้งธนาคารขยะในหมู่บ้านและตลอดแนวชายหาด ซึ่งได้รับการสนับสนุนโดยเทศบาล
- ปลูกต้นจากและไม้ป่าชายเลนใกล้แหล่งท่องเที่ยว

ผลสำเร็จโครงการและปัญหาที่เกิดขึ้น

ผู้ที่ได้รับผลประโยชน์จากโครงการสามารถออกแบบผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรต่อระบบนิเวศได้อย่างเป็นระบบซึ่งรวมถึงการใช้เรือบริการนักท่องเที่ยว ที่ได้มาตรฐานและถูกต้องตามระเบียบ

ความท้าทายและอุปสรรค

ผู้นำกลุ่มเยาวชนถูกก่อกวนในขณะดำเนินโครงการฯ ซึ่งนับเป็นข้อจำกัดในการเข้าร่วมโครงการของสมาชิก การจัดการประชุมโครงการเป็นไปได้อย่างยากลำบาก เนื่องจากสมาชิกติดภาระกิจงานประจำและธุระอื่นๆในช่วงเวลากลางวัน โครงการฯ จึงแก้ปัญหาดังกล่าว โดยเลื่อนเวลาการประชุมเป็นช่วงเย็น

ประเด็นที่เกี่ยวข้อง

การสื่อสาร

โครงการได้เพิ่มวิสัยทัศน์ให้แก่ชุมชน ด้วยการเป็นเจ้าภาพร่วมในการจัดงานความปลอดภัยในการขนส่งทางน้ำและธุรกิจการท่องเที่ยวขนาดเล็ก

สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการดำเนินโครงการ

สมาชิกชุมชนมีกำลังใจมากขึ้นเรื่อยๆ ในการประชุมพูดคุยกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในโครงการฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน่วยงานรัฐ ซึ่งช่วยสร้างความเชื่อมั่นและทำให้เกิดความไว้วางใจระหว่างกัน

ผู้เข้าร่วมโครงการ และการสนับสนุน

สมาคมกรีนฟินส์ให้การบริจาคเงินทุนสนับสนุน ๖,๑๗๔เหรียญดอลล่าร์ สหรัฐฯและชุมชนที่เข้าร่วมโครงการให้ความช่วยเหลือในรูปอื่น คิดเป็นมูลค่า๓,๐๖๗เหรียญดอลล่าร์ สหรัฐฯสถาบันวิจัยและพัฒนาทรัพยากรทางทะเลชายฝั่งทะเลและป่าชายเลนให้ความช่วยเหลือในรูปอื่นๆ อีก คิดเป็นมูลค่า ๒,๙๖๖เหรียญดอลล่าร์ สหรัฐฯ

ภาพที่ ๘.๒ การฝึกอบรมเยาวชนในจังหวัดภูเก็ตประเทศไทย ภาพ โดยกัญญารัตน์โฆษะวิสุทธิ์

ติดต่อ

คุณกัญญารัตน์โฆษะวิสุทธิ์
สมาคมกรีนฟินส์
๓๔/๕๒ หมู่ ๘ซอยบุญบันดาล ถนนศักดิเดช ตำบลวิชิตอำเภอเมืองจังหวัดภูเก็ต ๘๓๐๐๐
หมายเลขโทรศัพท์: +๖๖ ๘๑ ๖๙๑๗๓๐๙
อีเมล์: footprint_arkitec@yahoo.com

๙. **ป่าชายเลนเพื่ออนาคต จังหวัดภูเก็ต** / โครงการปฏิบัติการชุมชนและเมืองน่าอยู่ จังหวัดภูเก็ต /มูลนิธิชุมชนไท

ภาพที่ ๙.๑ ระบบบำบัดน้ำของชุมชน จังหวัดภูเก็ต ประเทศไทย ภาพโดย สุวิมล เสรีเผ่าวงษ์

ตำแหน่งพื้นที่โครงการ

ชุมชนกิ่งแก้วซอย ๑ และชุมชนปูดำ จังหวัดภูเก็ตประเทศไทย

ระยะเวลาดำเนินโครงการ

เดือนตุลาคมพ.ศ. ๒๕๕๒ถึง ธันวาคมพ.ศ. ๒๕๕๓

จำนวนเงินทุนที่ได้รับการสนับสนุนจากโครงการป่าชายเลนเพื่ออนาคต

๑๐,๘๖๐เหรียญดอลล่าร์ สหรัฐฯ

วัตถุประสงค์โครงการ

โครงการมีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อ สนับสนุนกระบวนการจัดการของชุมชนในการระบุปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมและปัญหาจากการพัฒนาที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น และรวมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

ประวัติพื้นที่โดยย่อ

ชุมชนกิ่งแก้วซอย ๑ เป็นชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบทประกอบด้วย ๓๘๕ ครัวเรือน บริเวณที่ตั้งของชุมชนช่วยส่งเสริมให้สมาชิกชุมชมมีโอกาสประกอบอาชีพที่หลากหลายแตกต่าง อันได้แก่ งานบริการรับจ้างทั่วไปงานบริการโดยผู้เชี่ยวชาญเฉพาะ การดำเนินธุรกิจขนาดเล็ก และการประมง ถึงแม้ว่า หมู่บ้านกิ่งแก้วเป็นชุมชนใหม่ที่มีความหลากหลายในพื้นที่ แต่ชุมชนยังขาดสิ่งก่อสร้างสาธารณูปโภคที่เหมาะสม และประมาณ ๔๐เปอร์เซ็นต์ของคนในชุมชน ยังมีการพึ่งพิงป่าชายเลนเพื่อการประมงและดำรงชีวิต

ปี พ.ศ. ๒๕๕๐สมาชิกชุมชนได้เข้าร่วมจัดตั้งเครือข่ายรวมตัวกับชุมชนอื่นๆที่คล้ายคลึงกันกว่า ๓๐ชุมชนทั่วจังหวัดภูเก็ตเพื่อทำกิจกรรมฟื้นฟูป่าชายเลนที่เสื่อมโทรมโดยได้รับการสนับสนุนจากสถาบันเพื่อการพัฒนาองค์กร ภาคเอกชน และหน่วยงานรัฐ (สถานีพัฒนาป่าชายเลนที่ ๒๓จังหวัดภูเก็ต) เครือข่ายมีการดำเนินงานหลากหลายโครงการที่คล้ายคลึงกับโครงการนี้ และ

ได้ดำเนินการจัดการพื้นที่ป่าชายเลนแล้วจำนวน ๓๐๐ ไร่ จากพื้นที่ทั้งหมด ๑,๘๑๒ ไร่ในจังหวัดภูเก็ต และสมาชิกชุมชนได้จัดตั้งโครงการออมทรัพย์ ชุมชนเป้าหมายอีกแห่งหนึ่งของโครงการคือ ชุมชนปูดำ ซึ่งตั้งอยู่ทางตอนเหนือของจังหวัดภูเก็ต

ผู้ที่ได้รับประโยชน์จากโครงการ

รวมทั้งหมด ๒๒๕ ครัวเรือน ในพื้นที่กิ่งแก้วซอย ๑และ ๑๖ ครัวเรือนในพื้นที่ปูดำ

ผลการดำเนินโครงการ

- ริเริ่มโครงการสร้างเสริมความสามารถในการจัดการของเสียและขยะของชุมชนจัดการทรัพยากรชายฝั่ง ปักเขตพื้นที่ฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าชายเลน
- ชุมชนปูดำทำการติดตั้งระบบกรองน้ำเสียชุมชนคัดกรองเศษขยะอาหารในน้ำเสียจากครัวเรือน
- เสริมสร้างศักยภาพของสมาชิกชุมชนในการจัดการระบบกรองน้ำ เพื่อลดน้ำเสียที่ระบายสู่ป่าชายเลนใกล้เคียงหมู่บ้าน ซึ่งครอบคลุมพื้นที่๖๒๕ ไร่
- สร้างการเชื่อมประสานระหว่างชุมชนเป้าหมายกับชุมชนอื่นๆที่ต้องการศึกษาโครงการ

ผลสำเร็จโครงการและปัญหาที่เกิดขึ้น

ชุมชนกิ่งแก้วได้ทำการปักเขตพื้นที่ป่าชุมชน๓๐๐ไร่ และจัดทำแผนเพื่อเตรียมการจัดการป่าชายเลนชุมชนนอกจากนี้ชุมชนได้ช่วยกันอนุรักษ์พันธุ์พืชสมุนไพร เหงือกปลาหมอ (*Acanthus ebracteatus*)ซึ่งขึ้นในพื้นที่โครงการฯชุมชนปูดำได้ให้การตอนรับผู้เยี่ยมชมโครงการจำนวนมาก ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ที่มาเรียนรู้ระบบการบำบัดน้ำเสียของชุมชน และได้มีการนำไปประยุกต์ใช้แล้วในชุมชนประเทศพม่า

ประเด็นที่เกี่ยวข้อง

การสื่อสาร

ชุมชนได้รวบรวมการพัฒนา และผลการดำเนินกิจกรรมต่างๆของโครงการจัดทำเป็นเอกสารและ แผ่นความรู้ของชุมชน เพื่อทำการเผยแผ่ต่อไป

สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการดำเนินโครงการ

กิจกรรมเสริมสร้างศักยภาพ ทั้งที่จัดขึ้นโดยโครงการและที่จัดขึ้นโดยโครงการป่าชายเลนเพื่ออนาคตมีประโยชน์อย่างมาก เนื่องจากส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบแก่ผู้นำกลุ่มชุมชนหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องต้องใช้ความพยายามในการเสริมสร้างความเข้าใจร่วมกัน โครงการฯสามารถสร้างการเชื่อมโยงโดยชุมชนเป็นผู้บริหารโครงการ และดึงศูนย์วิจัยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เขามาร่วมทำงานในชุมชน ผลจากการทำกิจกรรมร่วมกันได้ช่วยให้การบริหารงานของชุมชนเข้าถึงปัญหาด้านอื่นๆ ซึ่งโครงการได้ประสบความสำเร็จแล้วในต่อเชื่อมวัตถุประสงค์ของกิจกรรมเข้ากับการแก้ปัญหาความขัดแย้งการใช้พื้นที่

ผู้เข้าร่วมโครงการ และการสนับสนุน

มูลนิธิชุมชนไท และสถาบันเพื่อพัฒนาองค์กรชุมชนได้สนับสนุนเงินสมทบโครงการ๖,๖๖๗ เหรียญดอลล่าร์ สหรัฐฯและชุมชนต่างๆที่เข้าร่วมได้ให้ความช่วยเหลือแก่โครงการในรูปอื่นๆ อีกคิดเป็นมูลค่า ๕,๐๐๐เหรียญดอลล่าร์ สหรัฐฯ

ภาพที่ ๙.๒ ระบบบำบัดน้ำเสียในชุมชนจังหวัดภูเก็ตประเทศไทย ภาพ โดยสุวิมล เสรีเผ่าวงษ์

ติดต่อ
คุณโชคดี สมพรหม
ผู้ประสานงานโครงการ
โครงการปฏิบัติการชุมชนและเมืองน่าอยู่
๓๕/๕๐ หมู่ ๓ถนนรัษฎา รัษฎาอำเภอเมืองจังหวัดภูเก็ต ๘๓๐๐๐
หมายเลขโทรศัพท์: +๖๖ ๘๑ ๕๓๘๘๐๒๘
อีเมล์: chokesp@hotmail.com

๖.๑๐ ปลูกเตยปาหนันเป็นแนวเขตป่าชายเลน /ศูนย์ประสานงานเครือข่ายอนุรักษ์พิทักษ์ป่า

ภาพที่ ๑๐.๑ การเตรียมใบปาหนัน จังหวัดกระบี่ ประเทศไทย ภาพโดย สุวิมล เสรีเผ่าวงษ์

ตำแหน่งพื้นที่โครงการ
บ้านคลองยางเกาะลันตาจังหวัดกระบี่ประเทศไทย

ระยะเวลาดำเนินโครงการ
เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๕๒ถึง เดือนพฤศิกายนพ.ศ. ๒๕๕๓
จำนวนเงินทุนที่ได้รับการสนับสนุนจากโครงการป่าชายเลนเพื่ออนาคต
๙,๖๙๖เหรียญดอลล่าร์ สหรัฐฯ

วัตถุประสงค์โครงการ

โครงการมีวัตถุประสงค์เฉพาะดังนี้

- ปักแนวเขตพื้นที่ห้ามบุกรุกป่าชายเลน
- จัดหาแหล่งเตยปาหนันให้เพียงพอต่อการทำหัตถกรรมจักสาน ซึ่งเป็นกิจกรรมสร้างรายได้เสริมให้แก่ชุมชน
- สร้างเสริมศักยภาพและจิตสำนึกในการอนุรักษ์แก่สมาชิกชุมชน และกลุ่มเยาวชน

ประวัติพื้นที่โดยย่อ

พื้นที่โดยรอบบริเวณบ้านคลองยาง อำเภอเกาะลันตาจังหวัดกระบี่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบเหมาะแก่การทำสวนยางและปลูกปาล์มน้ำมัน ระบบนิเวศชายฝั่งแถบนี้ ประกอบด้วยป่าชื้นและป่าชายเลน อาสาสมัครชุมชนจาก๓ หมู่บ้านได้จัดตั้งศูนย์ประสานงานเครือข่ายอนุรักษ์เพื่อปกป้องป่าชายเลนขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๘โดยมีจุดมุ่งหมายในปกป้องทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งและเพื่อให้การลงมือปฏิบัติเป็นไปได้อย่างทั่วถึง กลุ่มอาสาสมัครจึงได้เข้าทำงานในพื้นที่ทั้งหมด๑๑หมู่บ้านโดยใช้วิธีจัด

กิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ ในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างยั่งยืนและจากการทำงานดังกล่าว หมู่บ้านได้รับการยอมรับจากทางจังหวัดกระบี่ ให้เป็นหมู่บ้านต้นแบบอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ปี พ.ศ. ๒๕๕๑

ผู้ที่ได้รับประโยชน์จากโครงการ

ประชาชน จำนวน ๑๘๘ ครัวเรือนที่หาเลี้ยงชีพด้วยการทำงานสวนยางปลูกปาล์มน้ำมัน ทำประมงขนาดเล็กค้าขาย และบริการ

ผลการดำเนินโครงการ

- ชุมชนจัดการประชุมเพื่อแนะนำวัตถุประสงค์ และแนวทางดำเนินงานของโครงการ เพื่อให้ได้รับการสนับสนุนและเห็นชอบจากเจ้าของที่ดิน และหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ การประชุมดังกล่าวมีผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกว่า ๙๐ คนเข้าร่วมประชุม
- จัดตั้งแนวเขตห้ามบุกรุกป่าที่มีระยะทางประมาณ ๓ กิโลเมตร ตลอดแนวชายฝั่งและจัดทำเครื่องหมายบนแผนที่ขนาดใหญ่
- ปลูกต้นเตยปาหนันจำนวน ๒,๗๐๐ ต้น(มีอัตราการรอดประมาณ ๘๐เปอร์เซ็นต์) ตลอดแนวพื้นที่คุ้มครองป่าชายเลนประมาณ ๖ไร่

ผลสำเร็จโครงการและปัญหาที่เกิดขึ้น

ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่รัฐ และเจ้าของที่ดินมีความเข้าใจร่วมกันในการใช้พื้นที่และการปลูกเตยปาหนันการปักเขตพื้นที่ป่าชายเลนช่วยปรับปรุงสภาพป่าชายเลนและลดมลพิษทางน้ำ นอกจากนี้สมาชิกชุมชนมีแหล่งเตยปาหนันมากเพียงพอสำหรับเป็นวัตถุดิบในการทำหัตถกรรม ซึ่งสร้างรายได้เสริมให้กับคนในชุมชน อีกทั้งกลุ่มเยาวชนมีความเข้าใจในคุณค่าของการอนุรักษ์ป่าชายเลนและทรัพยากรชายฝั่ง

ความท้าทายและอุปสรรค

แนวเขตที่ดินระหว่างพื้นที่เอกชนและป่าชายเลนสาธารณะที่ไม่ชัดเจนก่อให้เกิดปัญหา เจ้าของที่ดินหลายคนไม่อนุญาตให้ปลูกเตยปาหนันเนื่องจากความไม่ลงรอยในแนวเขตที่ดิน โครงการได้จัดการประชุมเจรจาอย่างเปิดกว้างซึ่งมีทั้งผู้หญิงและกลุ่มเยาวชนเข้าร่วมด้วย ซึ่งหลายๆครั้งเจ้าของที่ดินยอมให้มีการเข้าไปปลูกเตยปาหนันในพื้นที่ส่วนบุคคล

ประเด็นที่เกี่ยวข้อง

บทบาทหญิงชาย

กลุ่มผู้หญิงเป็นแกนหลักขับเคลื่อนและให้การสนับสนุนกิจกรรมจักสานเตยปาหนันของโครงการ

สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการดำเนินโครงการ

กลุ่มผู้หญิงเป็นกลุ่มหลักในการทำกิจกรรมจักสานเตยปาหนันโดยทำหน้าที่จัดการและดูแลการสร้างรายได้จากการขายผลิตภัณฑ์ อีกทั้งถ่ายทอดความรู้สู่กลุ่มเยาวชนในโรงเรียนของชุมชนถึงแม้ว่า การจักสานเตยปาหนันเป็นกิจกรรมสร้างรายได้ที่ใช้เวลานาน แต่สมาชิกในกลุ่มมีทักษะการจักสาน กระตือรือร้นและตั้งใจจริง การสานเสื่อขนาด ๒ ตารางเมตรอาจใช้เวลานานประมาณ ๑๐ วัน อย่างไรก็ตามรายได้ที่ชุมชนได้รับจากการขายผลิตภัณฑ์ นับว่าคุ้มค่ากับความเหนื่อยยาก เนื่องจากผลิตภัณฑ์จักสานเตยปาหนันขายได้ราคาดี เส้นใยเตยปาหนันแห้งมีราคากิโลกรัมละ๑๓–๑๗ เหรียญดอลล่าร์สหรัฐฯ

ผู้ที่ได้รับประโยชน์จากโครงการจะช่วยกันเฝ้าระวังการบุกรุกพื้นที่ฟื้นฟูที่ได้ใช้การปลูกเตยปาหนันเป็นแนวแบ่งเขต นับว่าเป็นการอนุรักษ์ที่ก่อให้เกิดรายได้เสริมแก่ชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มผู้ที่มีความสามารถในการทำเครื่องหัตถกรรมจักสานได้ถ่ายถอดความรู้ท้องถิ่นในการจักสานให้แก่โรงเรียนในชุมชน ซึ่งเป็นการสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์แก่เยาวชนอีกทางด้วย

ผู้เข้าร่วมโครงการ และการสนับสนุน

องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านคลองยางให้เงินสนับสนุนเพิ่ม ๗๓๔เหรียญดอลล่าร์สหรัฐฯ และชุมชนต่างๆที่เข้าร่วมโครงการได้ให้ความช่วยเหลือในรูปอื่นๆ คิดเป็นมูลค่า ๑๐,๗๕๐เหรียญดอลล่าร์ สหรัฐฯ

ภาพที่ ๑๐.๒ เครื่องจักสานที่ทำจากใบเตยปาหนันจังหวัดกระบี่ประเทศไทย ภาพ โดย พิสิฐ ทองคง

“ชุมชนได้แสดงให้เห็นถึงตัวอย่างการอนุรักษ์ที่ดี ซึ่งหากขาดการสนับสนุนทางนโยบายเชิงปฏิบัติ และการบังคับใช้กฎหมายอย่างเป็นระบบแล้วคงยากที่เราจะได้เห็นการนำโครงการนี้ไปปฏิบัติในพื้นที่อื่น และการอนุรักษ์ขยายตัวออกไปเป็นวงกว้างได้ภายในช่วงเวลาไม่กี่ปี”

— พิสิฐ ทองคงผู้จัดการโครงการ

ติดต่อ

คุณพิสิฐ ทองคง
ผู้จัดการโครงการ
ศูนย์ประสานงานเครือข่ายอนุรักษ์พิทักษ์ป่า
โรงเรียนบ้านโคกยูง หมู่ ๓ ตำบลคลองยางเกาะลันตาจังหวัดกระบี่ ๘๑๑๒๐
หมายเลขโทรศัพท์: +๖๖ ๘๙ ๕๑๑๖๘๕๑
อีเมล์: t_pisit๒๘@hotmail.com

๑๑. **ฟื้นฟูป่าชายเลนและป่าชายหาด ต.คลองประสงค์** / กลุ่มรักษ์สิ่งแวดล้อมบ้านเกาะกลาง

ภาพที่ ๑๑.๑ กิจกรรมรณรงค์การเฝ้าระวังแนวพื้นที่ฟื้นฟูป่าชายเลน คลองประสงค์ ประเทศไทย ภาพโดย สุวิมล เสรีเผ่าวงษ์

ตำแหน่งพื้นที่โครงการ
คลองประสงค์จังหวัดกระบี่ประเทศไทย

ระยะเวลาดำเนินโครงการ
เดือนตุลาคมพ.ศ. ๒๕๕๒ถึง เดือนตุลาคมพ.ศ. ๒๕๕๓
จำนวนเงินทุนที่ได้รับการสนับสนุนจากโครงการป่าชายเลนเพื่ออนาคต
๑๐,๑๕๖เหรียญดอลล่าร์ สหรัฐฯ

วัตถุประสงค์โครงการ

โครงการนี้มีจุดมุ่งหมาย ดังนี้

๑. เตรียมความพร้อมและเสริมศักยภาพชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

๒. เสริมสร้างความรู้ และความเข้าใจในการฟื้นฟูป่าชายเลนและป่าชายหาด

๓. ฟื้นฟูสภาพพื้นที่ป่าชายเลนและป่าชายหาด บริเวณคลองทะลุ ตำบลคลองประสงค์

วัตถุประสงค์ระยะยาวของโครงการ คือสร้างความรู้และความสำนึกในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรชายฝั่งปากน้ำกระบี่อย่างยั่งยืน

ประวัติพื้นที่โดยย่อ

บ้านเกาะกลางเป็นหมู่บ้านบนเกาะขนาดเล็กบริเวณคลองประสงค์ห่างจากตัวเมืองจังหวัดกระบี่ประมาณ ๑๐ กิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ ๗,๐๐๐ไร่ มีการใช้พื้นที่ด้านในคลองประสงค์สำหรับเพาะปลูก บริเวณนี้มีประชาชนมุสลิมอยู่อาศัยจำนวนมาก และหาเลี้ยงชีพด้วยการทำประมงขนาดเล็ก ทำนาปลูกข้าว เลี้ยงกุ้ง และให้บริการด้านท่องเที่ยว บริเวณแนวชายฝั่งของเกาะกลางประสบปัญหาการกัดเซาะอย่างเห็นได้ชัด

กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมคลองกลาง เป็นองค์กรพัฒนาเอกชนท้องถิ่นที่ได้รับการสนับสนุนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส)จังหวัดกระบี่ก่อตั้งขึ้นตั้งแต่ปีพ.ศ. ๒๕๔๔ เพื่อทำงานลดปัญหาความขัดแย้งในชุมชนที่มีสาเหตุมาจากการแข่งขันทางธุรกิจการท่องเที่ยว

ผู้ที่ได้รับประโยชน์จากโครงการ

โครงการนี้ครอบคลุมกลุ่มประชากรเป้าหมาย ๕,๓๗๓ คนจาก ๙๐๓ครอบครัวที่อาศัยอยู่บริเวณคลองประสงค์ซึ่งในจำนวนนี้มากถึง ๙๘เปอร์เซ็นต์เป็นพี่น้องมุสลิมที่มีรายได้เฉลี่ยต่อปีประมาณ ๘๓๔เหรียญดอลล่าร์ สหรัฐฯโครงการนี้มีประโยชน์โดยตรงต่อ๑๐๐ ครอบครัวที่หาเลี้ยงชีพด้วยการเพาะปลูกและการทำประมงขนาดเล็ก และอีก๑๒๐ ครอบครัวที่ดำรงชีพด้วยการจับปลาและพึ่งพาป่าชายเลน

ผลการดำเนินโครงการ

- เพิ่มศักยภาพการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง โดยการสร้างกลยุทธและการทำงานร่วมกับหน่วยงานอื่นที่มีส่วนได้เสียในพื้นที่
- จัดพิมพ์คู่มือ ๕๐๐ เล่มเพื่อส่งเสริมจิตสำนึกในการอนุรักษ์ของเยาวชนและกลุ่มต่างๆ ในชุมชนเกาะกลาง
- ชุมชนคลองทะลุร่วมกันปลูกต้นกล้าไม้ป่าชายเลน๗๐๐ ต้น
- ชุมชนร่วมกันปลูกต้นกล้าไม้ป่าชายเลน๑๓,๐๐๐ ต้น ในนากุ้งร้าง คิดเป็นพื้นที่จำนวนกว่า ๖ ไร่

ผลสำเร็จโครงการและปัญหาที่เกิดขึ้น

ชุมชนช่วยกันปกป้องและคุ้มครองป่าชายเลนบนเกาะขนาดเล็ก ที่อยู่ใกล้กับพื้นที่เกาะกลาง อีกทั้งโครงการนี้ช่วยให้ชุมชนสามารถต่อยอดโครงการจัดการป่าคลองลัดยาว ที่เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปีพ.ศ. ๒๕๔๙ ด้วยทุนสนับสนุนโครงการขนาดเล็กจากUNDP ในการส่งเสริมป่าเขตร้อน

ความท้าทายและอุปสรรค

การเจริญเติบโตของไม้ป่าชายเลนที่ปลูกใหม่ได้รับผลกระทบจากอากาศแล้ง นอกจากนี้ พายุและฝนตกบ่อยครั้งส่งผลเสียต่อต้นกล้าป่าชายเลนที่ชาวบ้านปลูก

ประเด็นที่เกี่ยวข้อง

การสื่อสาร

ได้มีการประชาสัมพันธ์โครงการให้เป็นที่รู้จักในค่ายเยาวชนนานาชาติ “Wetlands SchoolNetwork Exchange”ที่จัดขึ้นเมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๒ ในงานดังกล่าว มีนักเรียนจาก ประเทศจีน ญี่ปุ่น เกาหลี มาเลเซีย และไทยเข้าร่วมกิจกรรมและร่วมกันปลูกป่าชายเลนนอกจากนี้ได้มีการลงบทความเกี่ยวกับโครงการฯในวรสาร*เหลืองกระบี่* ซึ่งจัดทำโดยองค์กรบริหารส่วนจังหวัดกระบี่และได้มีการเผยแผ่เอกสารและบทความต่างๆ ที่เกี่ยวกับโครงการฯ ซ้ำอีกครั้งในเว็ปไซต์พื้นที่ชุ่มน้ำ ประเทศไทย

สภาพภูมิอากาศเปลี่ยนแปลง

บางชุมชนในพื้นที่คลองประสงค์ เริ่มนำกลยุทธการปรับตัวต่อสภาพภูมิอากาศเปลี่ยนแปลงมาใช้โดยทำการปักไม้ไผ่และเสาคอนกรีตตามแนวชายฝั่งเพื่อลดความแรงของคลื่น

สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการดำเนินโครงการ

ช่วงระยะเวลาการดำเนินการที่เหมาะสมเป็นสิ่งสำคัญ บางช่วงของปีโดยเฉพาะอย่างยิ่ง เดือนพฤศิกายนถึง เดือนกุมภาพันธ์ ประชาชนจะวุ่นกับการทำมาหาเลี้ยงชีพด้วยการประมงและเพาะปลูกจึงไม่มีเวลามากนักในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆของโครงการ

โครงการจำเป็นต้องมีการคัดเลือกพื้นที่ปลูกป่าชายเลนอย่างระมัดระวัง ช่วงเดือนพฤศิกายนและเดือนเมษายนในบางพื้นที่ไม่มีน้ำเพียงพอสำหรับต้นกล้าที่ปลูกและโครงการไม่มีต้นกล้ามากเพียงพอที่จะปลูกเพิ่มเติม อย่างไรก็ตามสถานีพัฒนาป่าชายเลนที่ ๒๖ จังหวัดกระบี่ได้ยินดีให้การสนับสนุนต้นกล้าพันธุ์ไม้ชายเลนตามจำนวนที่ขาด

ผู้เข้าร่วมโครงการ และการสนับสนุน

กลุ่มรักษ์สิ่งแวดล้อมบ้านเกาะกลาง บริจาคเงินสมทบ๒,๘๓๔ เหรียญดอลล่าร์ สหรัฐฯและให้ความช่วยเหลือในรูปอื่นๆ คิดเป็นมูลค่า ๒,๘๓๔ เหรียญดอลล่าร์ สหรัฐฯ

ภาพที่ ๑๑.๒ การรีไซเคิลภายในชุมชนคลองประสงค์ประเทศไทย ภาพ โดย สุวิมล เสรีเผ่าวงษ์

ติดต่อ

คุณนนท์ มีล่าม
ผู้ประสานงานโครงการ
กลุ่มรักษ์สิ่งแวดล้อมบ้านเกาะกลาง
๑๑๘ หมู่ ๑ตำบลคลองประสงค์อำเภอเมืองจังหวัดกระบี่ ๘๑๐๐๐
หมายเลขโทรศัพท์: +๖๖ ๘๗ ๒๖๕๒๖๓๑
อีเมล์: nonmelam@gmail.com

๖.๑๒ เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง ต.ตลิ่งชัน อ.เหนือคลอง จ.กระบี่ / กลุ่มสภากาแฟบ้านตลิ่งชัน

ภาพที่ ๑๒.๑ แม่บ้านสานตับจาก สำหรับมุงหลังคา ตำบลตลิ่งชัน ประเทศไทย ภาพจากสุวิมล เสรีเผ่าวงษ์

ตำแหน่งพื้นที่โครงการ
ตำบลตลิ่งชัน จังหวัดกระบี่ ประเทศไทย

ระยะเวลาดำเนินโครงการ
เดือนตุลาคมพ.ศ. ๒๕๕๒ถึง เดือนตุลาคมพ.ศ. ๒๕๕๓
จำนวนเงินทุนที่ได้รับการสนับสนุนจากโครงการป่าชายเลนเพื่ออนาคต
๘,๘๐๕เหรียญดอลล่าร์ สหรัฐฯ

วัตถุประสงค์โครงการ

โครงการนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมในการฟื้นฟู อนุรักษ์ และจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งนำไปสู่การเพิ่มศักยภาพของชุมชนการมีแหล่งหาเลี้ยงชีพที่มั่นคง และการจัดการทรัพยากรทางชายฝั่งอย่ายั่งยืน

ประวัติพื้นที่โดยย่อ

ตำบลตลิ่งชันครอบคลุมพื้นที่ ๒๔ ตารางกิโลเมตร ทางด้านฝั่งตะวันออกของปากแม่น้ำกระบี่ซึ่งเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ หรือ Ramsar Siteตำบลตลิ่งชันประกอบด้วย๖ หมู่บ้านโดยชาวบ้านที่พักอาศัยในเขตนี้ส่วนใหญ่เป็นชาวมุสลิมที่ยังชีพด้วยการทำประมงและเพาะปลูก พื้นที่ส่วนใหญ่ถูกเปลี่ยนเป็นนากุ้ง และบางส่วนถูกปล่อยทิ้งเป็นนากุ้งร้าง

ผู้ที่ได้รับประโยชน์จากโครงการ

โครงการมีกลุ่มประชาชนเป้าหมายทั้งหมด๕,๐๐๐ คนจาก ๑,๐๒๐ ครอบครัว ที่มีรายได้รายปีเฉลี่ยต่อหัวประมาณ ๖๖๗ เหรียญดอลล่าร์ สหรัฐฯโดยมีแหล่งที่มาของรายได้จากการทำประมง เพาะปลูก และกิจกรรมอื่นๆ กลุ่มที่ได้รับประโยชน์โดยตรงจากโครงการ คือกลุ่มที่ประกอบอาชีพทำประมงขนาดเล็กซึ่งมีประมาณ ๖๐ ครอบครัว

ผลการดำเนินโครงการ

- สร้างรายได้เสริมจากการเพาะเห็ด เลี้ยงปู
- ได้รับการยอมรับจากหน่วยงานประมงจังหวัด
- จัดตั้งพื้นที่เศรษฐกิจชุมชนซึ่งครอบคลุมพื้นที่ป่าชายเลนประมาณ๕๖ไร่

ผลสำเร็จโครงการและปัญหาที่เกิดขึ้น

ถึงแม้ว่า การถือครองกรรมสิทธิ์ในบางพื้นที่ยังมีความคลุมเครือ แต่โครงการได้ประสบความสำเร็จในการเข้าปักเขตป่าชายเลนสาธารณะแล้วในบางพื้นที่ และโครงการได้เข้าฟื้นฟูและปลูกป่าเพิ่มเติมในพื้นที่ดังกล่าวที่ทำการปักเขต อีกทั้งโครงการได้มีการส่งเสริมการเลี้ยงปู ปลาหมอ เพาะเห็ด และการใช้ประโยชน์ต้นจากส่วนในพื้นที่ที่ประสบปัญหาความคลุมเครือเรื่องกรรมสิทธิ์ที่ดิน โครงการได้มีความระมัดระวังอย่างยิ่งในการจัดกิจกรรม นอกจากนี้ ผู้นำโครงการได้รายงานว่า ชุมชนสามารถบรรลุเป้าหมายโครงการและมีศักยภาพในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติทางชายฝั่งด้วยตัวเอง โดยชุมชนได้มีการเคลื่อนไหวในการปักเขตแนวพื้นที่อนุรักษ์เพื่อต่อต้านการบุกรุก และค่อนข้างประสบความสำเร็จในการกันผู้บุกรุกออกไปจากพื้นที่

ความท้าทายและอุปสรรค

โครงการประสบปัญหาความร่วมมือที่จำกัดของหน่วยงานภาครัฐและการขาดซึ่งข้อมูล อุปสรรคบางอย่างที่เกิดขึ้นมีความซับซ้อนมากเกินกว่าที่ชุมชนจะแก้ไขได้โดยลำพัง ดังเช่น เรื่องกรรมสิทธิ์การถือครองที่ดิน นับว่าเป็นปัญหาหนึ่งที่สำคัญในการกำหนดพื้นที่ป่าชายเลนสาธารณะ

ประเด็นที่เกี่ยวข้อง

การสื่อสาร

โครงการได้ช่วยขยายวิสัยทัศน์และสร้างความเข้าใจภายในท้องถิ่นผ่านสื่อต่างๆ เช่น วิทยุชุมชน ป้ายประกาศภายในชุมชน และสิ่งสนับสนุนอื่นๆรวมทั้งการประชาสัมพันธ์ตามกลุ่มพบประพูดคุยต่างๆในชุมชน

สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการดำเนินโครงการ

ความร่วมมือที่จำกัดจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องมีผลทำให้การปฏิบัติงานในโครงการล้าช้า

ภาพที่ ๑๒.๒ แนวเขตป่าชายเลนที่ดูแลโดยชุมชนตำบลตลิ่งชันประเทศไทย ภาพ โดยสุวิมล เสรีเผ่าวงษ์

ติดต่อ

คุณบุญนำ บ่อหนา
ผู้ประสานงานโครงการ
กลุ่มสภากาแฟบ้านตลิ่งชัน ๓๓ หมู่ ๒ตำบลตลิ่งชันอำเภอเหนือคลองจังหวัดกระบี่ ๘๑๑๓๐
หมายเลขโทรศัพท์: +๖๖ ๘๓ ๕๐๗๘๑๖๐
อีเมล์: boonnumis@hotmail.com

๑๓. **เครือข่ายอ่าวบ้านดอนร่วมฟื้นฟู อนุรักษ์ป่าชายเลน** /เครือข่ายอนุรักษ์อ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ภาพที่ ๑๓.๑ การอนุรักษ์ป่าชายเลนที่อ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานีประเทศไทย ภาพโดย สุวิมล เสรีเผ่าวงษ์

ตำแหน่งพื้นที่โครงการ

อ่าวบ้านดอนจังหวัดสุราษฎร์ธานีประเทศไทย

ระยะเวลาดำเนินโครงการ

เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๕๒ถึง เดือนพฤศิกายนพ.ศ. ๒๕๕๓

จำนวนเงินทุนที่ได้รับการสนับสนุนจากโครงการป่าชายเลนเพื่ออนาคต

๙,๗๒๒เหรียญดอลล่าร์ สหรัฐฯ

วัตถุประสงค์โครงการ

โครงการนี้มีจุดมุ่งหมาย เพื่อการฟื้นฟูและรักษาทรัพยาการทางชายฝั่ง โดยมีเป้าหมายเพิ่มพื้นที่ป่าชายเลน ๒๐เปอร์เซ็นต์ในพื้นที่โครงการ ด้วยการทำงานแบบมีบูรณาการร่วมกันทั้งในระดับหมู่บ้าน อำเภอ และจังหวัด

ประวัติพื้นที่โดยย่อ

อ่าวบ้านดอน ตั้งอยู่บริเวณตอนใต้ของอ่าวไทยมีความยาวประมาณ๑๒๐ กิโลเมตร อ่าวบ้านดอนเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายของสิ่งมีชีวิตมากที่สุดแห่งหนึ่งในบริเวณอ่าวไทยและได้รับการยอมรับให้เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำนานาชาติที่สำคัญในปีพ.ศ. ๒๕๔๓ อ่าวบ้านดอน ประกอบด้วยแหล่งนิเวศที่หลากหลายเช่น ป่าชายเลน แหล่งหญ้าทะเล และแนวปะการัง ในปัจจุบันแหล่งนิเวศอันเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์เหล่านี้ได้เสื่อมโทรมลงเนื่องจากการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ วิธีทำประมงที่ไม่เหมาะสม ปัญหามลพิษ ปัญหาความขัดแย้งระหว่างผู้ถือครองที่ดิน และการขาดซึ่งความร่วมมือระหว่างภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เครือข่ายอนุรักษ์อ่าวบ้านดอนได้ก่อตั้งขึ้นมานานกว่า๓๐ ปีโดยกลุ่มคนในท้องถิ่นซึ่งได้รับบทเรียนจากผลกระทบที่เกิดจากความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อม และต้องการลงมือแก้ปัญหาดังกล่าว เงินทุนส่วนใหญ่ที่เครือข่ายบ้านดอนใช้ในการทำกิจกรรมเชิงอนุรักษ์นั้น ได้มาจากการเรี่ยรายบริจาคของสมาชิกภายในชุมชนนอกจากนี้เครือข่ายได้มีการทำงานร่วมกับองค์กรพัฒนาเอกชน และโครงการพัฒนาอื่นๆ

ผู้ที่ได้รับประโยชน์จากโครงการ

จำนวน ๕๐ เปอร์เซ็นต์ของครัวเรือนทั้งหมด ๒,๘๙๐ ครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่โครงการซึ่งส่วนใหญ่หาเลี้ยงชีพด้วยการทำประมงขนาดเล็กหรือดำรงชีพด้วยการพึ่งพิงทรัพยากรจากป่าชายเลน

ผลการดำเนินโครงการ

- เสริมสร้างความสามารถในกลุ่มประชากรเป้าหมาย จัดตั้งเครือข่ายเพื่อติดตามสภาพแวดล้อมทั่วทั้งพื้นที่โครงการ
- ปักแนวเขตพื้นที่อนุรักษ์ป่าชายเลน และพื้นที่ขยายพันธุ์สัตว์น้ำตามธรรมชาติ เพื่อป้องกันการใช้เครื่องมือประมงที่ผิดกฎหมาย
- เสริมสร้างศักยภาพการจัดการแหล่งทรัพยากรที่มี
- ผลิตและแจกจ่ายสื่อการเรียนรู้ที่เกี่ยวกับป่าชายเลน พืชและสัตว์ที่ถูกคุกคามในเขตอ่าวบ้านดอน

ผลสำเร็จโครงการและปัญหาที่เกิดขึ้น

สมาชิกองค์กรในระดับชุมชนและผู้นำชุมชนสามารถพัฒนาเทคนิคและทักษะด้านการจัดการสมาชิกชุมชนจำนวนหนึ่งได้รับเลือกให้เป็น อบต. ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนทางการเงินบางส่วนในการจัดกิจกรรมต่างๆของโครงการชุมชนได้จัดการปักเขตแนวเขตอนุรักษ์ในพื้นที่ตำบลเขาถ่าน อำเภอท่าฉางอบต.ที่เข้ามามีส่วนร่วมได้ช่วยให้ข้อมูลเกี่ยวกับดัชนีชี้วัดทาง

สังคมและเศรษฐกิจซึ่งจะเป็นข้อมูลอ้างอิงต่อไปในอนาคต โครงการทำให้เกิดความร่วมมือระหว่างหน่วยงานระดับประเทศหลายหน่วยงานซึ่งเข้ามาช่วยเสริมความเข้มแข็งในการทำงานอนุรักษ์และการทำวิจัยระดับชุมชนในหัวข้อที่เกี่ยวเนื่องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และการส่งเสริมกิจกรรมการใช้ชีวิตอย่างยั่งยืน

ความท้าทายและอุปสรรค

การแข่งขันระหว่างกลุ่มภายในชุมชนทำให้เกิดความล่าช้าในการจัดสรรงบประมาณ คณะกรรมการโครงการจึงแก้ปัญหาด้วยการจัดตั้งระบบการตรวจสอบทางการเงินที่เคร่งครัด ปัญหาความขัดแย้งระหว่างชุมชนและภาคธุกิจเอกชน ที่บริเวณตำบลคลองฉนาก ทำให้เกิดความยากลำบากในการปักเขตแนวอนุรักษ์เครือข่ายจึงได้ประสานกับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้ององค์การบริหารส่วนท้องถิ่นและองค์กรพัฒนาเอกชนเพื่อร่วมกันแก้ปัญหาดังกล่าว

ประเด็นที่เกี่ยวข้อง

การสื่อสาร

เครือข่ายอ่าวบ้านดอนได้กระจายข่าวสารโครงการผ่านสื่อประชาสัมพันธ์ท้องถิ่น ได้แก่ หนังสือพิมพ์ สถานีวิทยุ และสถานีวิทยุเครือข่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การรวมตัวเข้าพบผู้ว่าราชการจังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อแสดงความขอบคุณที่ทางจังหวัดได้บริจาคเรือลาดตระเวนลำใหม่ พร้อมทั้งอุปกรณ์ต่างที่ใช้ในการเฝ้าระวังป่าชายเลนของเครือข่าย นอกจากนี้ได้มีการนำเสนอข่าวการประชุมสาธารณะเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรชายฝั่งอ่านบ้านดอน ผ่านทางเว็บไซต์ข่าวwww.tnewsnetwork.com เมื่อวันที่ ๒๘ กรกฎาคมพ.ศ. ๒๕๕๒และได้มีการนำเสนอข่าวการเยี่ยมชมพื้นที่โครงการขององค์กรพัฒนาเอกชน และกลุ่มนักศึกษาญี่ปุ่น เมื่อวันที่ ๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๒ ในเว็บไซต์ข่าวwww.suratnews.com

สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการดำเนินโครงการ

ระบบนิเวศทางทะเลที่ได้รับการคุ้มครองและปกป้องให้ดีขึ้น ส่งผลให้มีผลผลิตที่มากขึ้น คนในหมู่บ้านมีความเชื่อมั่นว่าพวกเขาจะสามารถจัดตั้งกองทุนหมุนเวียนเพื่อสนับสนุนกิจกรรมการหาเลี้ยงชีพและจัดตั้งกองทุนออมทรัพย์สำหรับช่วยเหลือผู้คนในชุมชนได้กองทุนทั้งสองนี้จะบริหารโดยสมาชิกเครือข่าย ซึ่งต้องการให้กองทุนมีทุนหมุนเวียนและสามารถพึ่งพาตัวเองทางการเงินได้ ในปัจจุบัน เครือข่ายได้สามารถเข้าถึงหลายกลุ่มชุมชน และส่งเสริมให้เกิดการรวมตัวทำงานร่วมกันในกลุ่มเยาวชน

ผู้เข้าร่วมโครงการ และการสนับสนุน

หน่วยงานในระดับชุมชนได้ร่วมกันบริจาคเงินสนับสนุน๑,๒๐๐เหรียญดอลล่าร์ สหรัฐฯและให้ความช่วยเหลือในรูปอื่นๆ คิดเป็นมูลค่า ๑๔,๗๒๐ เหรียญดอลล่าร์ สหรัฐฯองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นให้ความช่วยเหลือในรูปอื่นๆคิดเป็นมูลค่า๓๐๐ หรียญดอลล่าร์ สหรัฐฯสาธารณสุขจังหวัดสุราษฎร์ธานีได้บริจากเงินสนับสนุน ๑๒,๖๐๐เหรียญดอลล่าร์ สหรัฐฯและสำนักผู้ว่าราชการจังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้บริจากเรือลาดตระเวนพร้อมอุปกรณ์มูลค่ารวม๑๖,๖๖๗เหรียญดอลล่าร์ สหรัฐฯ

ภาพที่ ๑๓.๒ การปักเขตพื้นที่คุ้มครองป่าชายเลน บริเวณอ่าวบ้านดอนประเทศไทย ภาพ โดยเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวบ้านดอน

ติดต่อ

คุณพัชรนันท์ ศัลยประดิษฐ์ผู้จัดการโครงการ
เครือข่ายอนุรักษ์อ่าวบ้านดอน
๑๘๐/๓ หมู่๑ถนนปทุมพรมะขามเตี้ย อำเภอเมืองจังหวัดสุราษฎร์ธานี๘๔๐๐๐
หมายเลขโทรศัพท์: +๖๖ ๘๙ ๔๗๓๘๙๓๓
อีเมล์: lek_nipas@hotmail.com

๖.๑๔ **ฟื้นฟูอนุรักษ์ป่าชายเลนและเพาะเลี้ยงหอยแครงชุมชน** /กลุ่มราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ทะเลและชายฝั่งบ้านเสียบญวณ

ภาพที่ ๑๔.๑ แหล่งหอยแครงที่บ้านเสียบญวณ ประเทศไทย ภาพโดย สุวิมล เสรีเผ่าวงษ์

ตำแหน่งพื้นที่โครงการ

บ้านเสียบญวณจังหวัดชุมพรประเทศไทย

การให้ลำดับความสำคัญของแผนงาน

๗, ๘

ระยะเวลาดำเนินโครงการ

เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๕๒ ถึง เดือนพฤศิกายน พ.ศ. ๒๕๕๓

จำนวนเงินทุนที่ได้รับการสนับสนุนจากโครงการป่าชายเลนเพื่ออนาคต

๙,๙๘๐เหรียญดอลล่าร์ สหรัฐฯ

วัตถุประสงค์โครงการ

จุดประสงค์หลักของโครงการคือ ฟื้นฟูป่าชายเลนเพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนและสนับสนุนการสร้างรายได้เสริมของชุมชน

ประวัติพื้นที่โดยย่อ

เสียบญวณเป็นหมู่บ้านประมงขนาดเล็กตั้งอยู่ชายฝั่งบริเวณอ่าวค้อ-สวี ใกล้กับอุทยานแห่งชาติทางทะเลหมู่เกาะชุมพรพื้นที่บริเวณนี้เกิดจากการทับถมโดยธรรมชาติ จึงเป็นพื้นที่หนึ่งในเขตฝั่งตะวันตกของอ่าวไทย ที่มีความหลากหลายของชนิดพันธุ์สัตว์น้ำเค็มโดยเฉพาะอย่างยิ่ง พันธุ์หอยชนิดต่างๆ การขาดซึ่งการวางแผนที่เหมาะสมกอร์ปกับการเพาะปลูกบนพื้นที่บนฝั่งแผ่นดิน เป็นสาเหตุให้หอยแครงลดจำนวนลง ครอบครัวส่วนใหญ่ที่เขาร่วมโครงการเป็นกลุ่มที่ประกอบอาชีพทำประมงขนาดเล็ก เพาะเลี้ยสัตว์น้ำ ปลูกยางและปาล์มน้ำมันบนพื้นที่ขนาดเล็กตามลาดเขาการเพาะปลูกในพื้นที่ดังกล่าวเป็นสาเหตุที่เด่นชัดอันก่อให้เกิดการกัดเซาะ เพื่อแก้ปัญหาในพื้นที่ สมาชิกชุมชนจึงได้นำแนวทางจากเขาสู่ทะเลมาใช้
กลุ่มราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ทะเลและชายฝั่งบ้านเสียบญวณจัดตั้งขึ้นในปีพ.ศ. ๒๕๕๐ด้วยความช่วยเหลือจากสถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ ๑๒ จังหวัดชุมพรในช่วงแรกเริ่มมีสมาชิกจำนวน ๘๐ คน ช่วยกันพยายามปลูกป่าในพื้นที่ป่าชายเลนเสื่อมโทรมและนากุ้งร้างจัดกิจกรรมเก็บขยะและทำความสะอาดหลังพายุ

ผู้ที่ได้รับประโยชน์จากโครงการ

๔๐ ครัวเรือนจากทั้งหมด ๗๙ ครัวเรือน ที่อาศัยในพื้นที่ตำบลเสียบญวณและหาเลี้ยงชีพด้วยการทำประมงขนาดเล็กและเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ

ผลการดำเนินโครงการ

- จัดทำพื้นที่ปลูกป่าชายเลนตามแนวชายฝั่งยาว ๒ กิโลเมตร
- จัดทำพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจำนวนประมาณ ๓๕ ไร่
- จัดทำพื้นที่อนุรักษ์สำหรับหอยหลอด
- ปลูกไม้ป่าชายเลน ๑๐,๐๐๐ ต้นตลอดแนวชายฝั่ง
- จัดทำกฎระเบียบชุมชนเพื่อปกป้องแหล่งหญ้าทะเลและพื้นที่อนุรักษ์หอยหลอด
- ปักเขตพื้นที่๑๐๐ไร่เป็นแนวเขตฟื้นฟูป่าชายเลน

ผลสำเร็จโครงการและปัญหาที่เกิดขึ้น

ชุมชนได้ทำการปักไม้ไผ่เพื่อเป็นเขตอนุรักษ์สำหรับเพาะเลี้ยงหอยในพื้นที่อ่าวบริเวณใกล้ชายฝั่ง ชุมชนพัฒนากฎระเบียบชุมชนในการปกป้องพื้นที่ป่าชายเลนจำนวน ๑๐๐ไร่เพื่อเป็นแนวเขตฟื้นฟูป่าชายเลน ซึ่งอยู่ภายใต้การดูแลของชุมชน

ความท้าทายและอุปสรรค

ผลกระทบจากพายุ ๗ ลูกที่พัดเข้าเขตพื้นที่อนุรักษ์เพื่อเพาะเลี้ยงหอย

ประเด็นที่เกี่ยวข้อง

สภาพภูมิอากาศเปลี่ยนแปลง

ชุมชนให้ความสำคัญในการฟื้นฟูป่าชายเลน เสมือนเป็นกลยุทธในการลดความรุนแรงของลมพายุ ซึ่งอาจเป็นผลสืบเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการดำเนินโครงการ

กิจกรรมต่างๆของโครงการจะประสบผลสำเร็จได้นั้น ควรมีการรักษาความตั้งใจในการทำงานของชุมชน และให้การสนับสนุนซึ่งกันและกัน

ผู้เข้าร่วมโครงการ และการสนับสนุน

ชุมชนช่วยกันบริจาคเงินสมทบ๒๘,๔๘๐เหรียญดอลล่าร์ สหรัฐฯ สถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ ๑๒ ให้เงินสนับสนุนเพิ่ม๑๐๐เหรียญดอลล่าร์ สหรัฐฯ องค์การบริหารส่วนตำบลด่านสวีให้เงินสนับสนุน ๓๔ดอลล่าร์ สหรัฐฯบริษัท ปตท.เข้าร่วมกิจกรรมปลูกป่า

ภาพที่ ๑๔.๒ หอยแครงในพื้นที่อนุรักษ์ของชุมชนเสียบญวณประเทศไทย ภาพโดยสุวิมล เสรีเผ่าวงษ์

ติดต่อ

คุณสัญญา ปานสกุล
ผู้ประสานงานโครงการ
กลุ่มราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ทะเลและชายฝั่งบ้านเสียบญวณ๑ หมู่ ๕ ตำบลด่านสวี อำเภอสวีจังหวัดชุมพร ๘๖๑๓๐
หมายเลขโทรศัพท์: +๖๖ ๘๑ ๖๗๗๘๙๕๘

๖.๑๕ เสริมสร้างการอนุรักษ์ป่าชายเลน ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งอ่าวท้องตม / กลุ่มอนุรักษ์วัดท้องตมใหญ่

ภาพที่๑๕.๑วัชรินทร์ แสวงการผู้ประสานงานโครงการแสดงต้นกล้าไม้ป่าชายเลนที่ท้องตมใหญ่ประเทศไทย ภาพ โดยสุวิมล เสรีเผ่าวงษ์

ตำแหน่งพื้นที่โครงการ
ท้องตมใหญ่ จังหวัดชุมพรประเทศไทย

ระยะเวลาดำเนินโครงการ
เดือนตุลาคมพ.ศ. ๒๕๕๒ถึง เดือนตุลาคมพ.ศ. ๒๕๕๓
จำนวนเงินทุนที่ได้รับการสนับสนุนจากโครงการป่าชายเลนเพื่ออนาคต
๙,๙๗๙เหรียญดอลล่าร์ สหรัฐฯ

วัตถุประสงค์โครงการ

โครงการมีวัตถุประสงค์ระยะยาว เพื่อฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง และโครงการมีวัตถุประสงค์เฉพาะเพื่อฟื้นฟูพื้นที่ป่าชายเลน จัดตั้งเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาด้วยการบรูณาการแนวทางการจัดการปัญหาทรัพยากรชายฝั่งเข้ากับกิจกรรมการหาเลี้ยงชีพและแผนการพัฒนาชุมชน

ประวัติพื้นที่โดยย่อ

ท้องตมใหญ่ เป็นชุมชนหมู่บ้านชายฝั่งขนาดเล็ก ที่มีการพึ่งพิงทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งบริเวณอ่าวท้องตมใหญ่อย่างมาก สมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำประมงขนาดเล็กและเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ทำงานในสวนยาง และสวนปาล์มน้ำมัน โดยมี ๙ ครอบครัวในหมู่บ้านเริ่มการทำกิจกรรมท่องเที่ยงเชิงนิเวศและโฮมสเตย์

ผู้ที่ได้รับประโยชน์จากโครงการ

ชาวบ้านท้องตมใหญ่จำนวน ๒๐๓ ครัวเรือน ที่รายได้เฉลี่ยต่อหัว ต่อปี ๒,๐๐๐ – ๒,๖๖๗เหรียญดอลล่าร์ สหรัฐฯซึ่งมีแหล่งรายได้จากการทำประมงขนาดเล็ก

ผลการดำเนินโครงการ

- ปลูกต้นกล้าไม้ป่าชายเลนในนากุ้งร้างพื้นที่รวมประมาณ ๒๕ ไร่
- ให้การอบรมสมาชิกกลุ่มเยาวชน๓๕ คน และสมาชิกชุมชนจำนวน ๓๐ คน ในกิจกรรม “Revival of Thong Toam Bay”
- จัดกิจกรรมเก็บขยะและของเสีย ปลูกป่าชายเลน และร่วมมือกับชุมชนใกล้เคียงในการทำกิจกรรมอนุรักษ์
- จัดตั้งแนวเขตหลบภัยสำหรับปลา
- รวบรวมฐานข้อมูลพันธุ์ไม้ป่าชายเลนเพื่อกิจกรรมอนุรักษ์ในอนาคต

ผลสำเร็จโครงการและปัญหาที่เกิดขึ้น

สมาชิกในโครงการได้เข้ามีส่วนร่วมในงานประชุมวิชาการและประกาศเจตนารมณ์ด้านการปรับตัวต่อสภาพภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลง และการพร้อมรับภัยพิบัติ"จับมือร่วมใจรับภัยโลกร้อน" เมื่อวันที่ ๑๓- ๑๔ ธันวาคมพ.ศ. ๒๕๕๓ โดยโครงการจากชุมชนท้องตมใหญ่ได้รับรางวัลชุมชนดีเด่นด้านการปรับตัวและการรับมือต่อภูมิอากาศท้องถิ่นในปัจจุบันหรืออนาคตรางวัลดังกล่าวเป็นเครื่องแสดงการยอมรับนวัตกรรมของชุมชนด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีการบูรณาการกลยุทธรับมือความอ่อนไหวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศนายวัชรินทร์ แสวงการผู้ประสานงานโครงการได้เป็นตัวแทนนำเสนอประวัติความเพียรพยายามในการทำงานในพื้นที่และเป็นตัวแทนชุมชนเข้ารับรางวัลเงินทุนสนับสนุน ๑๐,๐๐๐ เหรียญดอลล่าร์ สหรัฐฯ การคัดเลือกให้รับรางวัลนี้ ทำให้โครงการฯเป็นที่ยอมรับในระดับชาติเกี่ยวกับโครงการที่ขับเคลื่อนกิจกรรมโดยชุมชน

ประเด็นที่เกี่ยวข้อง

สภาพภูมิอากาศเปลี่ยนแปลง

โครงการได้มีการบูรณาการกลยุทธรับมือการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศเข้ากับกิจกรรมต่างๆของโครงการเพื่อให้เกิดผลประโยชน์หลักแก่ชุมชน

สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการดำเนินโครงการ

โครงการเรียนรู้การจัดทำปะการังเทียมด้วยวัสดุที่ย่อยสลายได้ภายในระยะเวลาหนึ่งปี ซึ่งการใช้วัสดุอื่นที่มีความคงทนกว่านั้น จะมีค่าใช้จ่ายมากในการขนย้ายและจมลงทะเล

ผู้เข้าร่วมโครงการ และการสนับสนุน

สมาชิกในชุมชนให้ความช่วยเหลือต่างๆ คิดเป็นมูลค่า ๑๓,๘๙๔ เหรียญดอลล่าร์ สหรัฐฯองค์การบริหารส่วนตำบลบริจาคเงินสนับสนุนอีก ๙๖๗เหรียญดอลล่าร์ สหรัฐฯ

ภาพที่ ๑๕.๒ ต้นกล้าแสมที่ศูนย์เพาะชำต้นกล้าไม้ป่าชายเลน อ่าวท้องตมใหญ่ ประเทศไทย ภาพ โดยสุวิมล เสรีเผ่าวงษ์

ติดต่อ

คุณวัชรินทร์ แสวงการผู้ประสานงานโครงการ
กลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเล อบต. ด่านสวี
๑๘๘/๑๒๙ ถนนศาลาแดงตำบลท่าตะเภา
อำเภอเมืองจังหวัดชุมพร ๘๖๐๐๐
หมายเลขโทรศัพท์: +๖๖ ๘๙ ๘๗๓๐๒๗๙
อีเมล์: watcharin๑@msn.com

โดยในปีงบประมาณ ๒๕๕๕ กองทุนโครงการขนาดเล็กได้คัดเลือกโครงการเพื่อดำเนินการอีก ๙ โครงการดังนี้

รายชื่อโครงการขนาดเล็ก ป่าชายเลนเพื่ออนาคต ปี 2555

No.	ชื่อโครงการ/องค์กรผู้เสนอ	ชุมชน/พื้นที่เป้าหมาย	ลักษณะกิจกรรม (หลัก)	ผลลัพธ์/ตัวชี้วัด
1	เพาะชำพันธุ์ไม้ป่าชายเลนเพื่อการฟื้นฟูและอนุรักษ์ (Planning Sustainable Use of Mangrove) / กลุ่มฟื้นฟูป่าชายเลนกะเปอร์ (Mangrove Restoration Group of Tambon Kapoe) 6/3 หมู่ที่ 8 ตำบลกะเปอร์ อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง ผู้ประสานงาน: นายวิโรจน์ เดชสองแพรก โทร. 081-0891822	- บริเวณป่าชายเลนเกาะยายรังอยู่ในหมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 8 บ้านบางลำพูและบ้านชิมี ต.กะเปอร์ อ.กะเปอร์ จ.ระนอง พื้นที่ป่าชายเลนนี้เป็นส่วนหนึ่งของอ่าวกะเปอร์ ซึ่งได้ถูกประกาศเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญในระดับนานาชาติ - อาชีพหลักของชุมชนคือการประมง - จำนวนครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการ: 130 ครัวเรือน	1. ปรับปรุงโครงสร้างเรือนเพาะชำในด้านต่างๆ 2. การดำเนินกิจกรรมแปลงเพาะชำ เช่น การเก็บรวบรวมพันธุ์ไม้ในแต่ละช่วงเวลา 3. การฟื้นฟูป่าชายเลน เช่น การกำจัดวัชพืช การปลูก และดูแลติดตาม 4. การรณรงค์ในด้านต่างๆ เพื่อสร้างจิตสำนึก เช่น การจัดกิจกรรมการอนุรักษ์ พัฒนา และซ่อมแซมศูนย์เรียนรู้ลอยน้ำ	1. มีแปลงเพาะชำกล้าไม้ป่าชายเลน มีการผลิตกล้าไม้ป่าชายเลนอย่างต่อเนื่องไม่ต่ำกว่า 15 ชนิด และมีปริมาณไม่ต่ำกว่า 30,000 กล้าต่อปี 2. มีพื้นที่ป่าชายเลนที่ได้รับการฟื้นฟู 50 ไร่ พร้อมทั้งมีการติดตามดูแลรักษา 3. มีประชาชนมามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นอย่างน้อยครั้งละไม่ต่ำกว่า 200 คน 4. ศูนย์เรียนรู้ลอยน้ำได้รับการซ่อมแซมและบำรุงดูแลรักษา ตลอดจนมีกิจกรรมการให้ความรู้แก่เยาวชน
2	เสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน (Promotion of Learning for Mangrove Conservation) / อันดามันดิสคอฟเวอรี่ส์ (Andaman Discoveries) , Andaman Discoveries 120/2 หมู่ 1 ตำบลคุระ อำเภอคุระบุรี จังหวัดพังงา 82150 ผู้ประสานงาน: นางสาวณัฏยา เสกธีระ โทร. 089 211 9223 E-mail: info@andamancommunitytourism.com	พื้นที่ป่าชายเลนบ้านทุ่งรัก 15,930 ไร่ มีเขตพิทักษ์ป่าชายเลนที่เครือข่ายอนุรักษ์เขาแม่นางขาวดูแล 6,200 ไร่ พันธุ์ไม้ในป่าชายเลน 32 ชนิด อำเภอคุระบุรี จังหวัดพังงา สภาพพื้นที่เป็นป่าชายเลนริมฝั่งคลองไปยังปากอ่าวคุระบุรี	1. สร้างศักยภาพเยาวชนในโรงเรียน: อบรมการสำรวจพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ และศึกษาพืชป่าชายเลน ทำเส้นทางศึกษาธรรมชาติ ห้องนิทรรศการ 2. ส่งเสริมนักวิจัยรุ่นเยาว์ผ่านการทำโครงงาน 3. ทำบ้านปลาในป่าชายเลน 4. อบรมมัคคุเทศก์รุ่นเยาว์	1. เยาวชนมีความรู้และความเข้าใจเรื่องประโยชน์จากระบบนิเวศป่าชายเลน และสามารถนำความรู้นั้นมาถ่ายทอดให้แก่ผู้อื่นโดยการเป็นมัคคุเทศก์รุ่นเยาว์ 2. เกิดการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่ป่าชายเลน ใช้ในการวางแผนเพื่อการใช้งานพื้นที่ป่าชายเลนในอนาคต 3. มีบ้านปลาอย่างน้อย 1 จุด เพื่อให้เยาวชนและชุมชน

		- อาชีพหลักของชุมชนคือทำเกษตรกรรม ปลูกยางพาราและปาล์มน้ำมัน ทำการประมงชายฝั่งเป็นรายได้เสริมในฤดูฝน - จำนวนครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการ: 50 ครัวเรือน		ได้เรียนรู้เรื่องการอนุรักษ์
3	ฟื้นฟูและจัดการแหล่งอาหารตามระบบนิเวศน์วัฒนธรรม (Conservation of Local Food Source by Eco-cultural Approaches)/โครงการความมั่นคงทางด้านอาหารชุมชนชายฝั่งอ่าวพังงา (The Phang Nga Bay Coastal Fishing Community Food Security Project) 39 หมู่ 3 ต.ป่าคลอก อ.ถลาง จ.ภูเก็ต 83110 ผู้ประสานงาน: นายพิเชษฐ์ ปานดำ โทร. 089-8665060 E-mail: itfreefish@gmail.com	1.1.พื้นที่เป้าหมายหลัก 7 ชุมชนได้แก่ - พื้นที่เป้าหมายหลัก(เดิม) 2 ชุมชนและพื้นที่เป้าหมายหลัก (ใหม่) 5 ชุมชน 1.2 พื้นที่เป้าหมายรอง 14 ชุมชน พื้นที่เป้าหมายทั้งหมดอยู่ใน อ.ตะกั่วทุ่ง จ.พังงาและ อ.ถลาง จ.ภูเก็ต - พื้นที่เป็นฐานอาหารของชุมชนและยังเป็นพื้นที่ใช้ประโยชน์ทับซ้อนระหว่างกลุ่มประมงและกลุ่มท่องเที่ยว - จำนวนครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการ: 360 ครัวเรือน	1. สำรวจ,รวบรวมองค์ความรู้ "โหนมดแดง" (มิติความหลากหลายทางชีวภาพ/ประวัติศาสตร์/สังคมและวัฒนธรรม) 2. เรียนรู้ต่างพื้นที่ “การจัดการทรัพยากรตามระบบนิเวศน์วัฒนธรรม” 3. ฟื้นฟู / บูรณะ /เยียวยา “โหนมดแดง” 4. เวทีเสวนา “แนวทางการจัดการฐานทรัพยากรตามระบบนิเวศน์วัฒนธรรม”กรณี “โหนมดแดง” 5.สื่อ/รณรงค์ ประเด็น “การจัดการฐานทรัพยากรตามระบบนิเวศน์วัฒนธรรม”กรณี “โหนมดแดง”	1.แกนนำได้ประสบการณ์/รูปแบบในการจัดการทรัพยากรที่หลากหลาย/มุมมองใหม่ๆที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ ตัวชี้วัด แกนนำอย่างน้อย 20 คน (ประกอบด้วยผู้หญิงและเยาวชนไม่น้อยกว่า 10 คน) 2.ได้ข้อมูล ชุดความรู้เรื่อง “โหนมดแดง “ 3.ฐานทรัพยากรพื้นที่โหนมดแดงมีความสมบูรณ์เพิ่มขึ้น ตัวชี้วัด ชุมชนจับสัตว์น้ำได้เพิ่มขึ้น 4. แนวทาง/แผนงานหรือกิจกรรมความร่วมมือในการจัดการ”โหนมดแดง” 5. ชุมชนให้ความสำคัญกับ ประเด็นเรื่องการจัดการทรัพยากรตามระบบนิเวศน์วัฒนธรรมเพิ่มมากขึ้น

4	ความร่วมมือเพื่อป่าชายเลน หญ้าทะเล และนากทะเลบริเวณอ่าวบางลา-อ่าวสำปำ (Holistic Management of Mangrove, Sea Grass, and Otter in Bangla-Sapum Bay) / โครงการพัฒนาศักยภาพสตรีจังหวัดภูเก็ต (Phuket Women's Capacity Development Project) 258/122 หมู่บ้านเจริญสุข ต.ศรีสุนทร อ.ถลาง จ.ภูเก็ต 83110 ผู้ประสานงาน: นางสาวรัตนาภรณ์ แจ้งใจดี โทร. 081-9705216 E-mail: Jaengjaidee @ hotmail.com	พื้นที่ทำงานเดิม-ชุมชนบ้านผักฉีด บ้านยามู และบ้านบางลา อ.ถลาง จ.ภูเก็ต พื้นที่เป้าหมายขยายคือ ชุมชนบ้านท่าเรือและบ้านเกาะมะพร้าว จ.ภูเก็ต อันเป็นพื้นที่ป่าชายเลน-ชายฝั่งที่เสี่ยงต่อการรุกล้ำของธุรกิจที่อยู่อาศัยและแหล่งท่องเที่ยว - จำนวนครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการ: 450 ครัวเรือน	1. เวทีเสวนา “แนวทางความร่วมมือ / การจัดการอนุรักษ์นากทะเล ป่าชายเลน ชายฝั่ง 2.สำรวจการอพยพเคลื่อนย้ายแหล่งที่อยู่อาศัยของนากทะเล ฐานทรัพยากรชายฝั่ง หญ้าทะเล ดอนหอย 3. เขตฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าชายเลนแนวหญ้าทะเล ดอนหอยกะพง 4. ค่ายเด็กเยาวชน “ตามหานากทะเล” 5. ประกวดเรียงความ - คำขวัญเกี่ยวกับ “นากทะเลและป่าชายเลน”	1. เกิดแนวทางความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนชายฝั่ง 2. ข้อมูลการอพยพเคลื่อนย้ายแหล่งที่อยู่อาศัยของนากทะเล แผนที่ทรัพยากรที่แสดงสถานะของทรัพยากรชายฝั่ง 3. จับสัตว์น้ำได้เพิ่มขึ้นจากการประกาศแนวเขต 4. เกิดกลุ่มเด็กในโรงเรียน “รักษ์ป่าชายเลนและนากทะเล
5	มอแกลน ชนเผ่าอันดามัน (Moklan, the Ethnic Group of the Andaman) / มูลนิธิอันดามัน (Save Andaman Network Foundation) 35/1 ม.5 ต.ควนปริง อ.เมือง จ.ตรัง 92000 ผู้ประสานงาน: นายภาคภูมิ วิธานติรวัฒน์ โทร. 084-3071117 fax. 086- 4713280 E-mail: kon_andaman@yahoo.co.th	ชุมชนมอแกลนบ้านน้ำเค็ม ต.บางม่วง อ.ตะกั่วป่า จ.พังงา พื้นที่ชายฝั่งของชุมชนนั้นประกอบด้วยพื้นที่ 2 ลักษณะ คือสภาพที่เป็นหาดทรายซึ่งอยู่ใกล้ชุมชน ชาวบ้านใช้เป็นที่จอดเรือหัวโทง (เรือที่ใช้ ประกอบอาชีพประมงชายฝั่ง) และสภาพที่เป็นป่าชายเลนที่ชาวบ้านใช้ตั้งกระชังเลี้ยงปลาหรือจับปู ปลา และหาหอย - จำนวนครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการ: 185 ครัวเรือน	1. จัดกระบวนศึกษา จัดทำข้อมูล ทรัพยากรชายฝั่ง ภัยธรรมชาติ และความเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ และศึกษาดูงาน 2. อบรมสิทธิชุมชน ประชาธิปไตย และการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น 3. ปลูกป่าชายเลน ป่าชายหาด สำรวจดูแล 4. จัดทำสื่อรณรงค์การอนุรักษ์ทรัพยากร กติกาชุมชน	1.กลุ่มเยาวชน องค์การชุมชน กลุ่มสตรี มีความรู้ความตะหนักในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ภัยพิบัติ สิทธิชุมชน 2.เกิดพื้นที่ในการเรียนรู้การอนุรักษ์ป่าชายเลน ป่าชายหาด 3.เกิดการร่วมมือในการจัดการทรัพยากรสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ของหน่วยงานรัฐและชุมชนอย่างมีระบบ 4.เกิดกติกาในการดูแลทรัพยากรร่วมกันในพื้นที่อย่างบูรณาการ

6	เสริมสร้างศักยภาพชุมชนในการอนุรักษ์และกิจกรรมฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งและป่าชายเลน ต.คลองประสงค์ (Community Capacity Building for Coastal and Mangrove Conservation of Tambon Klong Pasong) / กลุ่มรักษ์สิ่งแวดล้อมบ้านเกาะกลาง (Environmental Conservation Group of Koh Klang Village) 118 หมู่ที่ 1 ต.คลองประสงค์ อ.เมือง จ. กระบี่ 81000 ผู้ประสานงาน: นายนนท์ มีล่าม โทร. 087-2652631, nonmelam@gmail.com	พื้นที่ ต.คลองประสงค์ อ.เมือง จ.กระบี่ ตั้งอยู่บริเวณปากแม่น้ำกระบี่ (Ramsar Site) เป็นแหล่งหากินของชาวประมงพื้นบ้าน - จำนวนครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการ: 100 ครัวเรือน	1. เสริมสร้างศักยภาพชุมชน: ประชุมเปิดตัว ประชุมแผนงานฝึกอบรมแนวทางการอนุรักษ์ 2. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าชายเลนและทรัพยากรชายฝั่ง: ปลูกป่าชายเลนในพื้นที่บุกรุกเป็นแนวป้องกันการกัดเซาะชายฝั่ง ทำปุ๋ยหมักชีวภาพเพื่อแก้ปัญหาขยะ 3. เสริมสร้างจิตสำนึก: ฝึกอบรมแก่เยาวชนและกลุ่มสตรี และทัศนศึกษาดูงาน 4. จัดทำสื่อเรื่องคุณค่าป่าชายเลน	- สามารถบูรณาการแผนอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน จากชุมชน ร่วมกับแผนของอบต.คลองประสงค์ - พื้นที่ปลูกป่าชายเลน - พื้นที่สาธิตการทำปุ๋ยชีวภาพ - มีการผลิตสื่อเรื่องคุณค่าป่าชายเลน - ชุดนิทรรศการเคลื่อนที่ - จัดทำป้ายประชาสัมพันธ์โครงการ
7	เครือข่ายเด็กชายเล รักษ์ป่าชายเลนอ่าวพังงา (Network of Coastal Youth for Mangrove Conservation in Phang Nga Bay) / เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อพัฒนาสังคมอ่าวพังงา (Phang Nga Bay Savings Group Network for Social Development) 39/2 หมู่ 3 ต.ป่าคลอก อ.ถลาง จ.ภูเก็ต 83110 ผู้ประสานงาน: น.ส พรรณี จันทรจิตร โทร. 089-8731051 E-mail: rapoo_andaman@yahoo.com	จ. พังงา ประกอบด้วย 2 หมู่บ้าน ต.คลองเคียน 5 หมู่บ้าน ต.หล่อยูง อ.ตะกั่วทุ่ง จ.ภูเก็ต ประกอบด้วย 12 ชุมชน - จำนวนครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการ: 340 ครัวเรือน	1. ค่าย “เด็กชายเล อ่าวพังงา รักษ์ป่าชายเลน อย่างไร” 2. กองกำลังเด็กชายเล ร่วมปฏิบัติการฟื้นฟูป่าชายเลนและชายฝั่ง 3. ศึกษาดูงาน 4. จัดทำสื่อ/ศิลปะจากป่าชายเลน 5.เวทีนำเสนอสื่อ	1. เยาวชนสามารถใช้สื่อในการสื่อสารประเด็นป่าชายเลน 2. กลุ่มคนเมืองเข้าใจและเห็นความสำคัญกับป่าชายเลนชายฝั่งเพิ่มมากขึ้น 3. เกิดแกนนำเยาวชนไม่น้อยกว่า 40 คน
8	การจัดการพื้นที่อนุรักษ์หญ้าทะเลเกาะพระทองโดยชุมชน (Community Management of Sea Grass Conservation Area of Prathong Island) / Koh Phra Thong Lions Homestay 120/2 หมู่ 1 ตำบลคุระ อำเภอคุระบุรี จังหวัดพังงา 82150 ผู้ประสานงาน: อรวรรณ เทียนใส / ธรรมรงค์ ชมภูศรี โทร. 0806920039 E-mail: tui@andamandiscoveries.com	หมู่บ้านไลออนส์ (หมู่บ้านปากจก) ต. เกาะพระทอง อ. คุระบุรี จ.พังงา - จำนวนครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการ: 34 ครัวเรือน	1.ด้านพัฒนาการจัดการพื้นที่คุ้มครองหญ้าทะเล: ประชุมทำแผน ดูงาน ปักและกำหนดเขต 2. ด้านการศึกษา: เก็บข้อมูล ผลิตสื่อข้อมูล เสริมสร้างให้ความรู้	1. แผนการจัดการพื้นที่หญ้าทะเลที่มีข้อตกลงร่วมกันเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้อง 2. การประเมินผลที่แสดงให้เห็นถึงความมีประสิทธิภาพในการจัดทำพื้นที่คุ้มครอง 3. มีปลิงทะเลและหอยชักตีนเพื่อการบริโภคอย่างยั่งยืน 4. กลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน “เกาะพระทอง ไล

				ออนส์ โฮมสเตย์” โดยเฉพาะกลุ่มไกด์ท้องถิ่น
9	พลังเยาวชนพลิกวิกฤติโลกร้อนเพิ่มโอกาสเรียนรู้ระบบนิเวศหญ้าทะเล (Youth Power against Global Warming by Promotion of Sea Grass Learning) / กลุ่มพิทักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งบ้านทุ่งนางดำ (Tung Nang Dam Coastal and Marine Resources Protection Group) 12/1 หมู่ที่5 บ้านทุ่งนางดำ ตำบล คุระ อำเภอคุระบุรี จังหวัดพังงา 82150 ผู้ประสานงาน: นางสาวพีรญา สุกสะอาด โทร. 083 3960339 E-mail: thungnangdam@gmail.com	แหล่งหญ้าทะเลอ่าวคุระบุรี บ้านทุ่งนางดำ ต.คุระบุรี ซึ่งมีสภาพเป็นเกาะ และบ้านท่าแป๊ะโย้ย ซึ่งอยู่บนเกาะพระทอง จ.พังงา อาชีพของชุมชนคือ ประมง ซึ่งมีความสนใจเรื่องการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่จะส่งผลกระทบต่ออาชีพประมง - จำนวนครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการ: 110 ครัวเรือน	1. ห้องเรียนธรรมชาติ 2. Workshop ศึกษาดูงาน 3. สำรวจและติดตามความเปลี่ยนแปลงของสถานภาพแหล่งหญ้าทะเล 4. อบรมผลิตสื่อสร้างสรรค์ผ่านภาพถ่ายและวีดีโอ 5. เพิ่มพูนความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมเพื่อการรณรงค์และสร้างจิตสำนึก 6. ผลิตสื่อรณรงค์ที่สร้างสรรค์หรือนิทรรศการ, วีดีโอ, รองเง็ง	1. สามารถสร้างแรงจูงใจให้เยาวชนหันมาให้ความสำคัญกับแหล่งหญ้าทะเลได้ 2. กลุ่มเยาวชนสามารถทำการสำรวจและติดตามสำรวจสถานภาพของแหล่งหญ้าและสัตว์น้ำได้ 3. เยาวชนสามารถลงพื้นที่เพื่อสำรวจติดตามและจัดเก็บข้อมูลด้านสถานภาพแหล่งหญ้าและปริมาณสัตว์น้ำได้ 4. เยาวชนสามารถถ่ายทอดความคิดจิตสำนึกอนุรักษ์ผ่านสื่อต่างๆเพื่อเป็นการรณรงค์ได้

___/___/___/_____

___/___/___/

____/____/____/_____

____/____/____/_____

___/___/___/

___/___/___/

___/___/___/

___/___/___/_____

___/___/___/_____

___/___/___/_____

ศูนย์ประสานงานโครงการป่าชายเลนเพื่ออนาคต
(Mangroves for the future: MFF)
กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง
ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติฯ อาคารบี ชั้น 9
ถ. แจ้งวัฒนะ หลักสี่ กรุงเทพมหานคร
Email thailand@mangrovesforthefuture.org
โทรศัพท์ 02 262 0529-31 ต่อ 229
เวปไซด์ www.mangrovesforthefuture.org
สื่อออนไลน์ www.facebook.com/mffthailand

Produced by MFF with the financial support of Norad and Sida